

శ్రీః

శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య సర్వతన్త్రసేవితం

త్రోభయవేదాంతాచార్యద్యనైక బిరుదాంకితైః

శ్రీమద్బ్రహ్మతంత్ర పరకాలనంయమింద్ర

మహాస్థానమూర్ధాభిషిక్తైః

శ్రీ శ్రీకృష్ణ బ్రహ్మతన్త్రపరకాలనంయమిసార్వభౌమైః

తత్త్వవివిత్సులూకానుజ్ఞాక్షయ విరచితః

—నవ్యాపాక ర్థనిర్ణయః—

పంగదేశీయ విశ్వవిద్యాస్థానపరిషద్వితిణః హైమాం

గదాదిబహుమతిపురస్కరతర్కతీర్థబిరుదేన

శ్రీమన్మహేశ్వరమహారాజాధిరాజవితిణః నవరత్న

ఖచిత కటకాదిబహుమతిపురస్కరపండితరత్నబిరుదేన

శ్రీకస్తూరీరక్తాచార్యసుధియా విరచితయా

భావప్రకాశాఖ్యయా వ్యాఖ్యయా సహితః

విద్యాతరగ్జ్ఞాఖ్యము హ్రీక్షరశాలాయాం

మొద్రాపితో విజయతేతమామ్

౧౮౯౬—౧౨—౧౩

ఓం హయగ్రీవాయ నమః

శ్రీ రస్తు.

శ్రీహయవదనపరబ్రహ్మణానమః

యదుపక్రమం త్రయీయం న్వదలై స్తచతుర్దుఖాయస గాఢాదా ।
 తదతిశుభశ్రావణ్యాముదితం జ్యోతిహాయానఘజయితాత్ ॥ ౧॥
 అస్తగతైష్విపిగురోశ్శాఖాధిపతేభ్యుగోః పరివిమలత్వాత్ ।
 శ్రావణ్యామెవాస్యాం నవ్యంయాజవహోరుపాకమన్ ॥ ౨॥
 తత్తచ్చాఖ్యాధ్యయనంశాఖశే శక్తిమతిభవేదెవ ।
 శాఖాధిపతిశ్శక్రస్ఫురదంశుత్వాద్బలీచనపేక్షిన్ ॥ ౩॥
 నచ శత్రుశ్చైత్రగతశ్శక్రౌచుబలజతీహవ కవ్యం ।
 న్వాంశగతత్వాద్రాశేరంశోబలవాన్త్రితాంతిక్తరూఢే ॥ ౪॥
 తథాచదశనిణయా స్తృతిముక్తాఫలాదా దోషాపవాదసంగినా—
 ఏకొమూఢోభవేదన్యస్సోస్వచ్ఛమిత్రాంశగోయది ।
 అన్యస్యాస్తమయేకాలే కుర్యాచ్చాగ్రణమంజసా ॥
 పథమోపాకృతించాపి కుర్యాదేవావిచారయన్ ।
 ఆత్రేయేచ—కుర్యాదావ్యసృసద్ధర్మేచాలక్ష్యాంజీవి నాశుభమితి ॥
 నచపచనై స్తిన్సప్తపదువృథగంశపదాన్వితంనభవతీతి ।
 సందెద్ధవ్యంయస్తాన్నానుపపత్తిస్తథాన్వయేకాచిత్ ॥ ౫॥
 న్వాంశేవోచ్చాంశేవామిత్రాంశేవా స్థితోగ్రహోబలవాన్ ।
 ఇత్యాహుశ్చ్యోతిషికాస్తస్తాన్నాభేత్రవిశయలేకొస్తి ॥ ౬॥
 మిత్రాంశస్థితిరెవప్రబలాశాఖాపతేభిమతాచైత్ ।
 కైముత్యాత్సాన్వంశస్థితిరజితాదృగితిగ్రహీతుముచితంస్యాత్ ॥ ౭॥
 నాత్రనిమెధఃకశ్చిత్ప్రత్యుత్తరజాగతియక్తున్పష్టంభః ।
 మునివచసామవిరుద్ధస్సతితువిరోధేహియక్తయోపాయః ॥ ౮॥

పంచమ్యముదితత్వాద్భృగోదేశానాంవ్యతిక్రమాదహమ్ ॥
 నహిబాల్యదాషగంధఃప్రత్యగ్బాల్యంహ్యముష్యదినడశకమ్ ॥ ౧౯
 తదిహనమౌపాకరణం శ్రావణ్యామెవయాజుషైఃకార్యం ।
 సర్వేపిశాస్త్రకుశలానిశ్చిన్వనేవమేవశాస్త్రార్థమ్ ॥ ౨౦॥
 సంగవతః పరతాస్యామర్వాగావర్తనాద్భవేత్సంధిః ।
 తస్మాత్సహస్రసమిధామాధానమపీహపర్వణిపీఠేయమ్ ॥ ౨౧॥
 తత్ప్రత్యామానాయోవాపర్వణ్యేవహిజపోపిగాయత్ర్యాః ।
 కార్యఃకామోకాషీజ్జపాదనంతరముపాకృతిస్తుతతః ॥ ౨౨॥
 అయమథోదశనిణాయ్యాదౌ స్ఫుటతరముదీరితాగ్రంథే ।
 తత్సర్వాలాచనయావిదుషాం సకలమపిభవతి కిలహృద్యమ్ ॥ ౨౩॥
 స్నానం కామోకాషీజ్జపాదభద్రాకృతిస్తతస్సమిధాం ।
 దశశతకస్యాధానంతతాపరాజ్ఞానటారుపాకరణమ్ ॥ ౨౪॥
 నూతనవటాస్తుకామోకాషీజ్జపమంతరాఖిలంతుల్యం ।
 ఇత్థందుర్ముఖవషేశావణ్యాంస్యాదుపాకృతిరముష్యామ్ ॥ ౨౫॥
 ఇత్యేనాసంగ్రహతశ్శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్రకలిరిపుణా ।
 దుర్ముఖవత్సరయాజుషసవ్యోపాకర్త నిరణాయ ॥ ౨౬॥

ఇతి శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్యస్య పరమహంసపరి
 వ్రాజకాచార్యస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రాభయవేదాంతాచా
 ర్యస్య శ్రీమత్కవికథకంఠిరవచరణనశిసయుగళే విన్యస్తనమ
 స్తాత్తభరణ్యశ్రీమద్రామానుజసిద్ధాంతనిర్ధారణసార్వభౌమస్య
 శ్రీమద్బ్రహ్మతంత్రపరకాలదివ్యాస్థానమూర్ధాభిషిక్తస్య
 శ్రీశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్రపరకాలయతీర్థస్యకృతిమ
 నవ్యోపాకర్తమనిణాయః.

కృమత్వేనరూపేణ. యదిచైతత్కల్పీయ భగవత్కర్తృకౌపకృమస్య
పూర్వకల్పీయోపకృమోత్తరత్వమేవేతిమన్యతే, తదా స్వసమానక
ల్పీయత్వమపి సాజాత్యగుటకౌపకృమే నివేశ్యమితిబోధ్యమ్ ॥ “అ
నాదినిధనాహ్యేషా వాగుత్సృష్టాస్వయంభువా । ఆదౌ షేషమయీ
దివ్యా యతస్సర్వాఃప్రవృత్తయః ” ఇత్యాదికమిహభావ్యమ్ ॥ త్ర
యీపదంబధర్వశ్రుతేరవ్యవలక్షణం. త్రయీపదోపాదానంచ “య
జ్ఞంవాగ్నిస్యామః సత్త్రిభిర్వైదైర్విధీయతే ఋగ్వేదేన హోతా క
రోతి యజుర్వేదేనాధ్వర్యుః సామవేదేనొద్ధాతా ” ఇతి ఋగాది
షు త్రిమవేదేషేష్వ నిఖిలపురుషార్థసాధనయజ్ఞవిధానపర్యాప్త్యభి
ధానేన త్రయీణాం ప్రాధాన్యాభిప్రాయేణ. ఇయం శ్రావణ్యాము
పకృమ్యత్వవిధిపదభూతా. చతుర్ముఖాయ వక్ష్యమాణేన జ్యోతిషా
సృష్టాయహిరణ్యగర్భాయ. స్వదత్తేస్త అరొచత. ‘రుద్రవర్ధానాం
ప్రీయమాణః ’ ఇతిచతుర్థే. స్తయోగాదుభుక్తేఽపిలట్. సర్గాదౌ
సర్గాస్య వ్యష్టిసృష్టేః ఆదౌ ఆరంభకాలే. తథాచ వ్యష్టిసృష్ట్యానం
భకాలికచతుర్ముఖసమవేతభూతాభిలాషవిషయభూతైత్యర్థః ॥ “యో
బ్రహ్మణంవిదధాతిపూర్వం యోహైవేదాంశ్చప్రహిణోతి తన్నే ” ఇ
త్యాదికమిహభావ్యమ్ ॥ అథవా-సర్గః వ్యష్టిసృష్టేః ఆదిః యస్యనా
మరూపసృష్టికృత్యప్రపంచనాదేరితి తద్గుణసంవిజ్ఞాన బహుప్రీహిః.
తస్మిన్ సర్గాదౌ సవకృత్యుద్దేశ్యతయా విషయభూతే స్వదత్తేస్త
నామరూపసృష్ట్యాదిస్వకతావ్యసిద్ధయే భగవదుపదేశ్యమానవేదమభి
లషతిస్త చతుర్ముఖఇత్యర్థః. “నామరూపంచభూతానాం కృత్యా
నాంచప్రపంచనమ్ । వేదశబ్దేభ్యవినాదౌ దేవాదీనాం చకారసః ”
ఇత్యాదిపదచన్ద్రేః చతుర్ముఖకర్తృకసృష్టౌ వేదసాపేక్షత్వావగమాదితి
భావః ॥ తత్ పూర్వావర్థగతయచ్ఛబ్దనిర్దిష్టం. అతిశుభం అతిశయేన
శుభం । శుభత్వమత్ర హేయప్రతిభటత్వం. తత్ప్రాతిశయితత్వం ఆ

శ్రయత్వసామానాధికరణ్యరూపమ్. తేన శుభాశ్రయత్వలాభః. ఆశ్రయత్వంచ పరావరసుఖగ్రాహ్యత్వరూపమితిన్యక్తమాకరేణు । అథవా - అతిశయితత్వం సాన్విభావికత్వం న్వసమానాధికరణసంకల్పప్రయోజ్యత్వపర్యవసితమ్. తేనభగవత్సంకల్పాధీనశుభభావానాం నిత్యముక్తానాం వ్యావృత్తిః । శ్రావణ్యాం శ్రవణనక్షత్రయోగోపలక్షితాయాం శ్రావణమానగతాయాం పూణిమాయాం ఉదితం సాన్వనైవాసిచతుర్ముఖాపదుద్ధూననాయావతీణమ్. జ్యోతిః “ అథ యదతఃపరోదివాజ్యోతిర్దీప్యతే ” ఇత్యాదిపరవిద్యావక్రరణేషు నిరతిశయదీప్తిశాలితయా జ్యోతిష్టేన ప్రసిద్ధం. హయాననం హయస్యాననమివాననంయస్య తాదృశః. జయతాత్ సర్వోక్తర్వేణవర్తతామ్॥ అత్య “ తతోవిగ్రహీణస్తాంస్తుదృష్ట్వాతాపసురోత్తమా । వేదాన్తగృహతూరాజన్బ్రహ్మణఃపశ్యతస్తదా ॥ అథతౌదానపశ్యేష్టా గృహీత్వా తాం త్సనాతనాన్ । రసాంవివిశతుస్తూర్ణముదపూర్ణైముహోదధౌ ॥ తతోహృతేషువేదేషు బ్రహ్మకల్పలమావిశత్ । తతోవచనమీశానంప్రాహవైద్రేవీనాకృతః ॥ బ్రహ్మ ॥ వేదామేపరమంచక్షుర్వేదామేపరమంధనమ్ । వేదామేపరమంధామ వేదామేబ్రహ్మచోత్తమమ్ ॥ మమవేదాహృతాస్సర్వేదానవాభ్యాంబలాదితః । అంధకారాఇమెలోకాజాతావైద్రేవీవజితాః ॥ వేదేహృతేహంకింకుర్యాం లోకానైవసగ్రహ్ణముద్యతః ” ఇత్యారభ్య “ ఏతస్మిన్నంతరేరాజన్దేవోహయశిరోధరః । జగ్రాహవేదానఖిలాన్రసాతలగతాన్స్థలిః ॥ ప్రాహచ్ఛబ్రహ్మజైరాజంస్తతసాన్వింప్రకృతింయయా । తతస్తయోర్వధేనాశువేదోవహరణేనచ ॥ కౌకాపనయనంచ కీబ్రహ్మణఃపురుషోత్తమః ” ఇత్యన్తోదితం మహాభారతవచనమ్ “ సమప్రప్తవాఙ్ముఖీర్బ్రహ్మ పర్వణ్యోదయకెపునః । అతోభూతదినేతస్మిన్నోపాకరణమిష్యతే ” ఇత్యాదినిర్ణయసింధుగతపురాణవచనాదికంచానుసంధేయమ్. తథా

౧౦ సచభగవాన్ స్వవిహితబ్రహ్మాంతర్యామిరూపేణావస్థితస్త్వప్రహీ
 తవేదోషజ్జవిజ్ఞానైన సావ్రితాభ్యాం విచిత్రస్యప్తివిషయబుద్ధిశక్తిభ్యా
 ముపబృంహితేన స్వనిర్ఘాతమధుక్లేటభాదివివిధాపదాబ్రహ్మణాబ్ర
 హ్మాండాంతశ్చతుర్దశభువనసంస్థానతదధికరణకదేవతిర్యక్తునుష్యస్థావ
 రాదిదిగ్విశేషాది వివిధ విచిత్రవ్యప్తిసంజ్ఞా మూర్తిసృష్టిం కారయతి
 కరోతిద తచ్చరీరకః, ఇతి త్రిమదాచార్యనూక్తిరపిస్ఫుటతరమత్ర
 ప్రత్యభిజ్ఞాపదమధిరోహంతీవిభావనీయా ॥ అయమాశయః - ముఖ
 చతుష్టయవత్తయా యగపదేవ చతురోఽపివేదాన్లగ్రహీతుం సమ
 భాన్సృష్టాఽపిసాన్వన్తయ సృష్ట్యాదికృత్యనిర్వృతానైనాత్తనః కృత
 కృత్య జామాపాదయితుం తన్నిదానం వేదాధ్యయనమభిలషన్ “అ
 భిజనవిద్యాసముదేతంసమాహితం సంస్కృతాఽరమీప్సత్, ఇత్యా
 ద్యుక్తానా మాచార్యగుణానాం సాన్వనుగుణం పౌష్కల్యం యస్త్విన్న
 నస్య పాథారణముపలభమానః యస్తాదేవపరమపురుషాద్వేదానధ్య
 గీప్త, యశ్చపరమపురుషః నిరతిశయదీప్తియుక్తతయా అపాకృతస్థాన
 నామకేద్యులూకేదేదీప్యమానః అతఃపివ జన్తజరానిసంసృతిహేతుభూ
 తకర్తృనంబంధగంధవిధురోపి ఆశ్రితవాత్సల్యవివశమనాసాన్వశ్రిత చ
 తురాననవిషదుద్ధాననామ్ హయముఖత్వకంఠకిత సంస్థానమప్స్వా
 శ్రిత్య అవతతార సభగవానస్తాకమపిరక్షణమనిష్ఠనివర్తనెష్టప్రాపణ
 రూపం విదధత్సర్వోత్కృష్టేణ నర్తతామితి ॥—॥ అత్ర పూర్వా
 ధేజగత్సృష్టరపుష్పదేష్టలొవక్త్యా నిఖిలజగజ్జన్తాదికారణత్వం త
 చాపయిక సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిత్వాదికంచ వ్యజ్యతఇతి పరత్వం, ఉ
 త్తరాధే ఆశ్రితరక్షణాయ హయాననరూపేణావస్థితావక్త్యాసా
 లభ్యంచవ్యజ్యతే । ఏవం పూర్వార్థై ఇష్టప్రాపణసమర్థత్వం ద్వితీ
 యార్థేఽనిష్టపరిహరణ సమర్థత్వంచ గమ్యతఇతి ఆశ్రయణీయగు
 ణపౌష్కల్యం నకలెతరవ్యావృత్తం వ్యంజితమితిబోధ్యమ్ ॥ అత్రచ

వర్షే ౭ స్థితౌ శ్రావణ్యాంప్రాయశ్చిత్తవిశేషీయ ప్రధానాభ్యాం వైక
 ల్వికాభ్యాం సావిత్రిసమిదాధానజపాభ్యామనంతరం వేదోపక్రమస్య
 శాస్త్రీయత్వేన శుభత్వం ఇష్టసాధనత్వావరపర్యాయః, ఏతత్ప్రబంధ
 నిర్వహణీయాధః. తద్భటకానాం పదార్థానాం వెదోపక్రమశ్రా
 వణీశుభత్వానాం ప్రకృతార్థవలైః పడైఃప్రతిలైః సూచ్యార్థసూ
 చనమపి సుసంపన్నమవగంతవ్యమ్ । అథవా - ఉపదర్శితై తత్ప్రబం
 ధనిర్వహణీయస్య విశిష్టవాక్యార్థస్య సూచనమపీహ సూపపాదం.
 తథాహి. చతుర్ముఖాయసగాఢౌ చతుర్ముఖః సర్వతోముఖత
 యా సర్వవిధసమృద్ధిసమేధితః యః అయః శుభావహవిధిః తస్యైవ
 సర్వగఢత్వాదః తస్యాదౌ ఆరమ్భే ఫలతయా విషయమూతే. యదు
 పక్రమం యశ్చ సామప్రకరమశ్చేతి కర్తృధారయః. యముపక్రమనామ
 కఃసంస్కారం ఇయం ధర్మార్థకామమోక్షరూపపురుషార్థచతు
 స్తయ తత్సాధనావబోధనద్వారా జపాదినాన్వరూపేణాపిచపురు
 షార్థచతుష్టయసాధనత్వేనప్రమాణగణశ్రీభాష్యభాషణాదిప్రతిపన్నా
 త్రియీ సకలసత్కర్తృప్రధానసాధనవిధానపర్యాప్త ఋగ్యజుస్సామ
 రూపావయవత్రయవతీశ్రుతిఃస్వదతైలంతభావితణ్యర్థకత్వ వివక్షణౌ
 త్సావ్యదయతైలథావదధికారిణస్త్రైవణికాఽ. అనుమానానుగుణజ్ఞాన
 స్య జపాదేశ్చ ఉపాకర్తనామక సంస్కారవిశేషసంస్కృతాదేవ వే
 దాత్సంపత్తిరితిభావః. శ్రావణ్యాముదితం శ్రావణీదినాన్వయేనత్వేన
 స్మృతికారైః ప్రతిపాదితః తత్ సంస్కారవిశేషరూపః ఉపక్రమః
 అతిశుభంతిశయితమంగలరూపః । ఉపక్రమపదప్రకృతపరామర్శి
 నౌపి తచ్చబ్రహ్మ క్లిబతయానిర్దేశః “ శైత్యంహియత్సాప్రకృతిర్జ
 లస్య ” ఇతివచ్చుభమితి విధేయప్రాధాన్యాభిప్రాయేణ. “ శస్త్రం
 చాధత్రిమద్రవ్యేపాపపుణ్యసుఖాదిచ ” ఇతికోశే ద్వివ్యవచిత్వవ
 వ శుభపదస్య విశేష్యనిఘ్నత్వాభిధానాత్ ప్రకృతేచ తత్పదస్య గుణ

హచిత్వ వివక్షణాన్న విశేష్యనిఘ్నత్వం శక్కుమితి । తదేవం సూచ
నీయ విశిష్టవాక్యాధాన్యాపి సూచనం ప్రకృతార్థపరైః పదైః క
థంచిత్సులభం బోధ్యమిత్వలమధికేన ॥౧॥

అథ ద్వితీయాదిపంచదశాంత్యో కాః విప్రతిపన్నార్థ నిర్ధార
ణాయ ఆరభ్యంతే ॥ తత్ర ద్వితీయాది దశమాంతాన్క్లౌకాస్సాంప్రతిక
శ్యావణ్యామేవ ఉపాకర్మానుష్ఠాన నిణయపరాః. ఏకాదశాదిపం
చదశాంతాస్తు ఉపాకర్మాణః ప్రాయశ్చిత్తవిశేషీయప్రధాన భూత
యోః వైకల్పికయోః సావిత్రిసమిదాధానజపయోశ్చ ఎక స్థితిని,
కదాచిదధాత్వమావేశే ఉపాకర్మాణిపాశ్చాత్యతాయాః ప్రాయశ్చి
త్తవిశేషీయ ప్రధానయోః ప్రాచ్యతాయాశ్చ నిర్ధారణ పరాభితి
భివేకః ॥

అత్ర విప్రతిపత్తిః- సాంప్రతికశ్యావణీ యాజుషనవోపాకర్మా
హానవేతి ॥ అత్రకేచిత్ నిషేధకొటిపరిగ్రాహిణో యథాశృతగ్రా
హిణః-సాంప్రతికశ్యావణీ యాజుషనవోపాకర్మానహా వేదోపా
కర్మానహాత్వాత్. సామాన్యభావస్య విశేష్యాభావవ్యాప్యతా
యామవివాదాన్నాత్మాప్రయోజక శక్త్యా. నచ హేత్వసిద్ధిః, వే
దాధీశాస్త్రకాలత్వేన తత్సాధనాత్. సంప్రతిచ ఋగ్వేదాధీశస్య గు
రొః అస్తగతత్వాత్. వేదాధీశాస్త్రకాలత్వహేతూః వేదోపాకర్తా
హాత్వాభావసాధ్యస్యచ వ్యాప్యవ్యాపకభావః సకలజనప్రసిద్ధా
త్కాలామృతచ నాదేవ ప్రతిపన్నః. తత్రహి సామాన్యతత్త్వాభావస్య
రాణాం మూఢ్యాభావవేవ ఉపాకర్మాకర్తవ్యతా స్వరసతః ప్రతీయ
తే. యథోక్తం “ శ్యావణ్యాంగురుశుక్రయోర్విమలయోః కుర్యాదు
పాకర్మాత్తత్కుర్య రావృణలబహ్వవృణాభే సింహంగతేభాసగ
రే । మానేక రుటకేపి మాధ్యరహితే శాఖాన్వరాణాం రవేన్సంక్యాం
తా గృహణే న కార్యమథవా తత్ప్రేక్షవద్యాంచరేత్ ॥ ఇతి. ఇ

త్యాహుః ॥ సోమంపక్షః ప్రతిక్షిప్యతే ద్వితీయేనపద్యేన—

అస్తగతత్వేపి గురొశ్శాఖాధిపతేభ్యుగోః ప్రవిమలత్వాత్ ।

శ్రావణ్యామెవాస్యాం నన్యం యాజషవటారుపాకమా ॥౨॥ఇతి॥

అయమాశయః-నతావద్వేదాధీశాస్త్రకాలత్వం వేదోపాకర్తృత్వా
సామాన్యాభావం సాధయితుమలం, సామాధర్వవేదేశయోః భౌమబుధ
యోః అస్తకాలేపి ఋగ్యజురుపాకర్తానుష్ఠానస్యప్రమాణసంప్రదాయ
పరంపరాప్రసిద్ధతయా అనైకాంత్యాత్ । అతఏవోపదర్శితకాలామృత
పద్యంవ్యాచక్షాణైః “ కించశాఖేశ్వరాణాంసామవేదాధిపాభావః
అధర్వవేదాధిపాబుధః తయోమాధ్యరహితైనతికార్యం. సామాధర్వ
వేది విషయమిదం. ఋగ్యజుర్వేదినాంతు గురుశక్తయో ర్విమల
యోరిత్యనేనైవ గతార్థత్వాత్ గురుశక్తయోరైవ ఋగ్యజుర్వేదా
ధిపతిత్వాదితిభావః. అతఏవ శాఖేశ్వరాణామితి బహువచనస్య ద్వివ
చనపరత్వేన వ్యాఖ్యానం సంగచ్ఛతే ” ఇతిసంగదర్భణ తత్తచ్ఛా
ఖాధీశ మాధ్యవీవత త్తచ్ఛాఖాధ్యయనం నకార్యమిత్యర్థపరతయా
ఉదాహృతపద్యంవివృతమ్ । నచైవమపి సాధ్యమేతుఘటకయో ర్వేద
యోరైక్యవిషయాయోయద్వేదాధీశాస్త్రకాలః సతద్వేదోపాకర్తా
సహాఇతి వ్యాప్త్యంగీకారే నదోషఇతివాచ్యం, తథాపి తత్తద్వేదా
ధిపత్యస్తకాలేపి తత్తద్వేదీయప్రథమేతరోపాకృతైరనుష్ఠానస్య ప్ర
మాణసంప్రదాయసిద్ధత్వేన అనైకాంత్యాత్ । యదిచ వ్యాపకకొటి
ప్రవిష్టోపాకర్తృణి నన్యత్వవిశేషణదానేన తాదృశదోషావాగ్యతే త
దాపి తాదృశసామాన్యవ్యాప్తుపప్త్యేన సాంప్రతికశ్రావణ్యాంవే
దవిశేషోపాకమానర్హత్వమేవ సాధనీయం తత్రయది ఋగ్వేదాధీ
శాస్త్రకాలత్వేన ఋగ్వేదీయాద్యోపాకమానహాత్వం సాధ్యతే త
దాసిద్ధసాధనం, వక్షేత్తి చతుర్థశ్యామేవ ఋగ్వేదోపాకరమకా
లస్యశ్రవణక్షాస్య పరిసమాప్తత్వాత్ శ్రావణ్యాంఋగ్వేదీయాద్యోప

కృమన్య శంకితుమప్యసంభవాత్ । యదచ యజుర్వేదాధీశాస్త్రకాల
 త్వేన యజుర్వేదీయాద్యోపాకర్మానహాత్వం సాధ్యతే తదా సస్వి
 రూపాసిద్ధిః, సాంప్రతికశ్రావణ్యాం గురోరస్తగతత్వేపియజుర్వేదా
 ధివతేష్కుక్రస్య అస్తగతత్వాభావాదితి । తదిదముక్తం “ అస్తగత
 త్వేపి గురోశ్శాఖాధిపత్యైర్భూగోః ప్రవిమలత్వాత్ ” ఇతి ॥ శా
 ఖాధిపతేః యజుశ్శాఖాధిపతేః, యాజుషవటోరిత్యుత్తరత్ర్యవణాత్ ।
 ప్రవిమలత్వాత్ అస్తగతత్వాభావాదిత్యర్థః । ఉపదశితరీత్యాని
 షేధకోటిసాధనాసంభవాదితి శేషః, అత్రప్రశ్నద్వైతతంప్రకృష్టత్వం
 శక్తిమత్త్వరూపం ఉత్తరశ్లోకస్ఫుటీభవిష్యతి । తదేవంనిషేధకోటిసా
 ధనాసంభవే బాధకం వినా ముఖ్య కాలభూత శ్రావణీపరిత్యాగానా
 చిత్యాత్సాంప్రతికశ్రావణ్యాం “అసతిబాధకేశ్రావణీరూపముఖ్యకాల
 త్వాత్” ఇతివేతునావిధికోటిసిద్ధిర్నిష్ప్రకూయతేత్యభిప్రేత్యాక్రం
 “ శ్రావణ్యామేవ ” ఇత్యాది ॥ ఏవకారణ అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదపరణ
 బాధకమంతరాముఖ్యకాలమతిలంఘ్య అనుకల్పప్రోక్షపద్ధనుధావన
 మయ్య క్తమితి సూచితమ్. ద్వితీయాద్యుపాకృతావనివాదాద్విధౌ సిద్ధ
 సాధనస్య నిషేధేవ బాధస్య వారణాయ నవ్యపదోపాదానం । దర్శిత
 సామాన్యముఖ్యాప్త్యనుసారే సాధ్యకోపా శాఖావిశేషనివేశస్యా
 వశ్యకత్వేన శాఖాంతరనివేశే విధౌ బాధస్య నిషేధే సిద్ధసాధనస్యచ
 వారణాయ యాజుషపదోపాదానం । వటోరిత్యుక్తిః వటోరెవప్రధ
 మోపాకర్తృసంభవాభిప్రాయేన. అతఏవ నిగమనరూపే దశమపద్యై
 వటుపదం నోపాత్తమితిదిక్ ॥ ౨ ॥

అథ - మాభూతుపదర్శితరీత్యా సామాన్యముఖ్యాప్త్యను
 కృష్టభ్యమనుమానమ్. సంభవదదుష్టకాలకత్వవిశేషిత గుర్వస్తకాలత్వ
 హేతుకవిశేషవాప్త్యున్యపష్టభ్యానుమానమేవ ప్రకృతశ్రావణ్యాం నిషే
 ధకోటిసాధనక్షమం. తథాహి “ గురుభాగవయోర్క్షాభ్య బాల్యేవా

వాధాకేపివా । తథాధిమాససంసర్పమలమాసాదిమత్తిచు ॥ ప, గ
మోపాకృతిర్నసాత్కుర్యాద్వదివినశ్యతి ॥ ” ఇత్యాత్మైయవచనెన
దశనిణాయాకారోదాహృతేన గురుశక్తియోద్వయోరపి మాధ్యా
దీనాం సామాన్యతః సగ్ధశాఖప్రథమోపాకర్తానుష్ఠాన ప్రతిబద్ధకదా
షరూపతా హి స్ఫుటాఽగమ్యతేషవం “ఆషాఢేశ్వరవణివాపి ప్రౌష్ఠప
ద్యామథాపివా । యత్ర నిదోషకాలసాన్యత్కుర్యాత్తస్మిన్నుపా
కృతిమ్ ॥ కాలత్రయేపి దోషశ్చేచ్ఛాచ్ఛాన్యమారభేద్బుధః ॥ ” ఇ
తి స్మృత్యంతరవచనెన దశనిణాయాకారోదాహృతేన ఆషాఢీ
శ్వావణీ ప్రౌష్ఠపదీరూపకాలానాం త్రయాణామపాకమానుష్ఠాన
యోగ్యకాలత్వం తత్ప్రాపి దోషప్రసంగదశాయామపాకమానుష్ఠాన
ప్రతిబద్ధకతయా శాస్త్రప్రతిపాదితదోషరహితః కాలా యత్ర లభ్య
తే తత్త్రైవోపాకర్తణః కర్తవ్యత్వం కాలత్రయేపి దోషసత్త్వేశ్వ
వణ్యామేవ కర్తవ్యత్వంచ లభ్యతే. ఇత్థంచయావన్నిదోషకాలాన్త
రలాభస్తావత్సదోషకాలావలంబనం నకర్తవ్యమితిసిద్ధంభవతి. తతశ్చ
సాంప్రతికశ్వావణ్యాం గురుమాధ్యదోషసత్త్వాత్ప్రౌష్ఠపద్యాం తదన
త్వాదన్యసాన్యపుష్పాకర్తప్రతిబద్ధకతయా శాస్త్రసిద్ధస్య కస్యచిద్దో
షస్యతత్ప్రానువలంభాచ్చగురుమాధ్యదోషదుష్టాం శ్వావణీం పరిత్యజ్య
తాదృశదోషరహితాయాం ప్రౌష్ఠపద్యామేవ ప్రథమోపాకర్తకర్త
వ్యమితిసిద్ధ్యతి. దర్శితస్మృత్యంతరవచనస్య మాధ్యాదిదోషప్రసంగే
ప్రథమోపాకమానుష్ఠానపరతానంభవత్స దశనిణాయాం వైదికసా
ర్వభౌమైరెవ దర్శితః- ఇత్యేతస్యాక్షేపస్యప్రతిక్షేపాయోచ్యతే—

తత్తచ్చాఖ్యాధ్యయనం శాఖైశ్చ శక్తిమతిభవదేవ ।

శాఖాధిపతిశ్శుక్రస్ఫురదంశుతావద్బలీచవర్షైక్ ॥౩॥ ఇతి॥

తత్తచ్చాఖ్యాధ్యయనం అద్యత్వవిశేషితం. శాఖైశ్చ తత్తచ్చాఖ్యే

శ్రావణ్యామితిచ ప్రకృతం. భవేదేవేత్యేవకారణాన్యయోగ వ్యవ
చ్ఛేదపరేణ తత్తచ్చాఖియాద్యాధ్యయనకర్తృకభవనత్వేన తత్త
చ్చాఖియాధీశ శక్తిసమానకాలికశ్రావణీకాలత్వవ్యాపకతా ప్రతీయతే.
యథా- “ ఋతౌ భార్యామపియాదేవ ” ఇత్యాదౌ భర్తృక
కర్తృకభార్యాకర్తృకౌపగమనత్వేన ఋతుకాలత్వవ్యాపకతా బుధ్యతే।
క్రియాసంగతైవకారస్యాత్వంతాయోగ వ్యవచ్ఛేదబోధకతానియమేపి
, జ్ఞానంరజతంగృహ్యత్యేవ సరోవేదమధీయాలైవ ’ ఇత్యాదిప్రయో
గవిరహాత్ ‘ జ్ఞానమథంగృహ్యత్యేవ జ్ఞానేనాథౌగృహ్యతవవ బ్రా
హ్మణో వేదమధీయాలైవ బ్రాహ్మణేనవేదోఽధ్యతన్యవ ’ ఇత్యాది
ప్రయోగదశనాచ్చ గ్రహణాధ్యయనాదివాచకపదనమభివ్యాహృతా
ఖ్యాతినమభివ్యాహృతైవకారస్యఅన్వయితావచ్ఛేదకథాతజ్ఞానత్వబ్రా
హ్మణత్వాద్యవచ్ఛేదేనైవ గ్రహణాధ్యయనాదిక్రియాత్వంతాయోగవ్యవ
చ్ఛేదబోధకతా కాస్తుభాదౌ ప్రదశితా ॥ ప్రత్యక్షమణిదీధితిటీకా
యాంతు భట్టాచార్యేణ ‘జ్ఞానమర్థంగృహ్యత్యేవ, ఇత్యాదౌ అయోగ
వ్యవచ్ఛేదబోధకత్వమేవైవకారస్యేతిస్థాపితం । ప్రకృతేతాదృశవ్యా
పకతాలాభవశాచ్చ శాఖాధీశశక్తియుక్తామపి సాంప్రతికశ్రావణీముల్లం
ఘ్య ప్రౌష్ఠపదీముపాకమానుష్ఠానాయానుధావతాం పక్షస్య ప్రతి
క్షేపోలభ్యతేఇతి ॥

ఇదమత్రాగ్రహతమ్ — సత్యం గురుభాగవతయో రిత్యాద్యు
దాహృతాత్రేయవచనం దశనిర్ణయీధృతం శాఖావిశేషానుల్లెఖా
త్ గురుశుక్రమాధ్యాదౌ ప్రథమోపాకృతినిషేధం సర్వశాఖసా
ధారణం బోధయతీతి. పరంతు తద్వచనం గురుశుక్రాస్తకాలసామా
న్యే ప్రథమోపాకృతినిషేధం సబోధయతి, అపితు తత్తచ్చాఖియాధీశశ
క్తిసమానకాలికగురుశుక్రాన్యతరాస్తకాలవీవ తత్తచ్చాఖియప్రథ
మోపాకర్తృనిషేధత్యేవ స్వీకార్యం. తథాపి - “ ఆషాఢే శ్రావణే

హపి ” ఇత్యాదిహి దశనిణాయాభృతం స్మృత్యంతరవచనం. తత్రచ
 దోషపదం సామాన్యతశ్చభక్తసు పరిత్యాజ్యత్వేన ప్రసిద్ధానాంగు
 రుశుక్రమాధ్యబాల్యవాధాకసజ్జాంతి గ్రహణాధిమాసానామన్యత
 మత్వావచ్చిన్నపరం. తథాచ తాదృశదోషరహితైకాలే ఉపాకృతిత్వా
 వచ్చిన్నవిధిపరమేవ ప్రాథమ్యాద్యనిర్దేశేన యథాశ్చుతే తద్వచనం
 ప్రతీయతే. అ స్తిచాన్యదపి స్మృత్యంతరవచనం ఉపదర్శితస్మృత్యంతర
 వచనానుపదమేవ దశనిణాయాభృతం గుర్వస్తాద్యన్యతమవశ్యపి కా
 లే ఉపాకృతిత్వావచ్చిన్నవిధిపరత్వేన ప్రతీయమానం. యథా “య
 జ్ఞోపవీతం కర్తవ్యం శ్రావణే గురుశుక్రయోః । బాల్య మాధ్యేపివా
 ధాకే కర్తవ్యం నిత్యకర్తవ్యమ్ ॥ శ్రావణే పూణిమా యత్రగ్రహ
 సంక్రాంతిరూషితా । సాన్ధ్యాన్యస్య ప్రధానత్వాన్నిత్యత్వాచ్చా
 వణన్యచ ॥ అంజనా శ్రావణం విప్రైః కర్తవ్యం నిత్యకర్తవ్యమ్ । గ్ర
 హసంక్రాంతయోశ్శూలం శ్రావణన్య పరిద్యతే ॥ పౌర్ణమాస్యా
 స్తు నిత్యత్వాదాపస్తంబన్య శాననాత్ । అంజనా శ్రావణం విప్రైః
 కర్తవ్యం నిత్యకర్తవ్యమ్ ॥ ” ఇతి. తదనయోస్మృత్యంతరవచనయో
 న్గుగుణనిగుణశ్చైత్యైరివ విరోధే నమున్దిషితే తద్భంజనాయ ఘట
 కశ్చుతిరివ దర్శితాత్రేయవచనం అనతతారేత్యాన్వేయం. తథాసతి సా
 మాన్యవిశేషన్యాయేన దర్శితాత్రేయవచనైకవాక్యతయా ఉపసంహృ
 తం “ అపాధే శ్రావణేవాపి ” ఇతి స్మృత్యంతరవచనం గుర్వస్తా
 దిదోషవతికాలే ప్రథమోపాకృతిమాత్రనిషేధే పర్యవస్యతి. యజ్ఞోప
 వీతిమిత్యాది వచనంతు ఉత్సర్గాపవాదన్యాయసంచారతః. దర్శితా
 త్రేయవచనేన ప్రథమోపాకృతిరూపవిశేషనిషేధపరేణవ్యావర్తితవిశే
 షవిషయం ప్రథమోపాకృతివ్యతిరిక్తోపాకృతివిధానపరమవతిష్ఠతే-ఇతి
 యంస్థితిస్సకలనమ్మతా. అతఏవ ద్వితీయాద్యుపాకృతైగుర్వస్తాదిరూప
 దోషకాలప్యనుష్ఠానే నకన్యాపి విప్రతిపత్తిర్వశ్యతే. యథాచదర్శ

తాత్ప్రయమవనెన దగ్నితస్త్వత్సంశరవచనసంకోచః తథా దర్శితాల్పై
 యచపసన్యాసి “ శాఖాధీశే శక్తియక్తతచ్ఛాఖ్యాభ్యయనంశుభం ”
 ఇత్యాల్పైయవచనేన దశనిర్ణాయాభ్యుత్తేన తత్తచ్ఛాఖ్యాధీశశక్త్యభావ
 కాలికగురుశుక్ర్యాన్యతరాస్తకాల తత్తచ్ఛాఖ్యాభ్యయప్రథమోపాకర్తనిషే
 ధపరత్నైవ సంకోచస్సహృద్యమణీయః. అశ్రితిశ్చ దశనిర్ణాయాకారైరే
 వాయం సంకోచః కలరవణ. యథా— “ దోషాపవాదసంగ్రహే
 వికోమూఘోభవెదన్యస్సోస్థిచ్యమిత్యాంశగోచుది । అన్యస్యాస్తమ
 యేకాలే తుర్యాచ్ఛాఖ్యాభ్యయమంజసా ॥ ప్రథమోపాకర్తించాపి తుర్యా
 దేవాదిచారయన్ ॥ ” ఇత్యుదాహృత్య “ అత్యాయంవివేకః—ఋ
 గ్వజసామాధర్వశా జీవశుక్రకుజేయజాః । శాఖాధీశే శక్తియక్తత
 చ్ఛాఖ్యాభ్యయనం శుభమిత్యాల్పైయెదగ్మనాత్ శుక్రే శక్తియక్తే గు
 రుమాధ్యైపి యజుశ్శాఖాపాకర్తకర్తవ్యం, ఏవం శుక్రమాధ్యైపి
 గురౌ శక్తియక్తే ఋగ్వేదోపాకర్తకార్యం, ఏవమన్యతరమాధ్యైపి
 భౌమే శక్తియక్తే సామోపాకర్తకరణీయం, శాఖాధీశే శక్తియక్తేఇ
 తి హేతూక్తః. అతా మాహ్నాదిదోషేను ఉపాకర్తవజ్జనస్తరణంస్వ
 శాఖాధీశన్య శక్త్యభావవిషయమ్ ” ఇతి ॥ తదిదం సర్వమభిప్రే
 త్యాక్తం- తత్తచ్ఛాఖ్యాభ్యయనం శాఖే శక్తిమతి భవేదేవ । ఇతి ॥
 నను భవత్వేవం సంకోచః, ప్రకృతేకిమాయాతమిత్యాశక్త్యామా
 చ్యతే—శాఖాధిపతిరితి ॥ స్ఫురదంశుత్వాత్ అనస్తగతత్వాత్. బలీ
 అతిశయితబలవిశిష్టః. అతిశాయనే మత్వధీయః. తథాచ ప్రాబల్య
 దౌబల్యయోస్సంబంధికత్వేన శాఖాధీశఇతి వచనేప్రాబల్యరూప
 శక్త్యవధిపూతన్య సంబంధితకాంతాయాం అస్తగతత్వేనోపస్థితన్య
 గురుశుక్ర్యాన్యతరస్థైవ సంబంధితయాన్వయాత్ అస్తగతగురుశు
 క్ర్యాన్యతరావధిక శక్తిమత్త్వమేవ శాఖాధీశగత అస్తకాలికతచ్ఛాఖ్యా
 భ్యయప్రథమోపాకర్తానుసంప్రయోజకమితి పర్యవస్యతి. ఇత్థంచ వర్షై

సిద్ధా శాస్త్రానితి అస్తగతగుర్వపేక్షయానస్తగతశక్రసాన్విధికఫలజ
సనశక్తిమత్వమస్తేన. అప్రగతస్తేపహి గ్రహస్య శుభఫలజనకత్వ
సామాన్యభావః ప్రోచ్యతే కార్తానికైః. యదాహ వరాహమిహి
రః—“ ఉచ్చత్రికోణస్వసుహృచ్చతుసీచగృహంకైః । శుభం సం
పూణాపాదోనదలపాదాల్పనిష్ఠలమ్ ॥ ” ఇతి. అత్రాచ్యుతశబ్దో
స్తగతపరతయా వ్యాఖ్యాతోవ్యాఖ్యాతృభిః. తథాచానస్తగతత్వమా
త్రేణ కథం బలిత్వమితిశక్త్యానావసరః. అథవా - శక్తపదస్య
అనస్తగేజ్యోతిర్విద్భిర్వ్యవసృతత్వాత్ “ స్ఫురదంశుత్వాద్భి ”
ఇత్యుక్తిరేవదిత్యాహ. యథోక్తం జ్యోతిర్విద్భిః “ సోవచ్చే పగ్ది
ప్రస్ఫుటతస్త్రికోణానస్తస్సవగేషా ముదితస్సుహృద్భే । శాంతస్తు
సౌమ్యగ్రహవగఃసంస్థశ్శక్తిమతౌసౌస్ఫుటరశ్శిజాలః ” ఇతి ॥ ఏత
త్ప్రమాణప్రత్యభిజ్ఞాపనాయైవచ అనస్తగతత్వాదిత్యనుక్తాన్ స్ఫురదం
శుత్వాదిత్యుక్తిః ॥ వస్తుత్వ-శక్తిరత్యనుకూలాంశస్థితిసామాన్యం పృ
తికూలాంశానాస్కందితానుకూలరాశిస్థితిసామాన్యంచ, తయోరేవ శు
భఫలాధానశక్తిరూపతయా దేవజ్ఞవ్యవహారసంప్రతిపన్నత్వాత్. తా
దృశశక్తిశ్చక్రకృతే భృగోరక్షతా సాన్వితగతత్వాదిత్యయమర్థఃఉత్తర
మ “ నచశత్రుక్షేత్రగతః ” ఇత్యాదిమ వద్యేమ స్ఫుటికరిష్యతే.
అత్యుత యథాశ్చుతాపదర్శితజ్యోతిర్విత్ప్రద్యానుసారేణ అనస్తగత
త్వేన బలిత్వాక్తిరితిధ్యేయమ్ । ఇత్థంచ సంభవదదుష్టకాలకత్వవిశిష్ట
గుర్వస్తకాలత్వం శాఖాధీశశక్తిమత్కాలాంతర్భావేణానేకాంత్యా
న్ననిషేధకోటిసాధనాయాలం. యజ్ఞశ్శాఖియాద్యోపాకర్తానర్హత్వా
వ్యభిచరితంతు యజ్ఞశ్శాఖాధీశశక్తివిరహసహకృతసంభవదదుష్టకా
లకగుర్వస్తకాలత్వం ప్రకృతశ్చావణ్యాం పక్షభూతాయాం నాస్తేపే
తి స్వరూపాసిద్ధతయాననిషేధకోటిసాధనక్షమం. ఇత్థంచ-అసతిబాధ
కేశావసీరూపముఖ్యకాలత్వాదితి విధికోటిసాధనోపాతుసుష్ఠువతి

సుష్మా క్తం-శ్యావణ్యా మెవాస్యానవ్యంయాజుషవహూరుపాకర్త || ఇతి.

ఏ తేన—“ఏకో మూఢో భవేదన్యః” ఇత్యాది వచనాన్యదా హృత్య జీవశుక్రయోః కన్యచిన్తాఢ్యదశాయామపి మూఢేతరస్య సోప్ చ్చమిత్రాంశగత్యాదిలక్షణబలసత్త్వే వ్యవధిమోపాకర్తానుష్ఠానసంభ వకథనం (దశనిణయాకారాణాం) యత్ తత్ అగతికగతికల్పనం సి దోషకాలాంతరాలాభే నదోషేఽపికాలే కథంచిత్యాచిద్గతిమన్వి ష్య కతవ్యకర్తాణోపరిత్యాగేన అవశ్యానుష్ఠేయతాజ్ఞాపనమాత్రప రం. నతు నిదోషకాలాంతరాలాభేఽపి తం పరిత్యజ్య నదోషవీవకా లే కథంచిదుక్తలక్షణం గతిమన్విష్యతదనుష్ఠానవిధానపరం, “యత్ర నిర్దోషకాలస్సత్” ఇతిప్రాగుదాహృతవచనవ్యక్తివిరోధాత్ — ఇతివరాస్తమ్. తథాపి. యత్తావదనూదితం “జీవశుక్రయోః కన్యచి న్తాఢ్యదశాయామపి మూఢేతరస్య సోప్ చ్చమిత్రాంశగత్యాదిలక్షణబ లసత్త్వే వ్యవధిమోపాకర్తానుష్ఠానసంభవకథనం” ఇతి తదసంగ తం, తత్తచ్చాఖ్యాధీశశక్తిసత్త్వవీవ తత్తచ్చాఖ్యాయవ్యవధిమోపాకర్తా నుష్ఠానసంభవస్య దశనిణ యాకారైరుపపాదనాత్. “యథాశ్చ్యుతై కో మూఢఇత్యాదివచనానుసారిగృహ్యరత్నవాక్యానుసారేణ తథా నువాదకరణాశ్చయజ్ఞేఽపి ఉదాహృతదశనిణయాగ్రంథే “అ తో మాఢ్యాదిదోషేషు ఉపాకర్తవజ్జనస్తరణం స్వశాఖ్యాధీశశ క్త్యభావవిషయం” ఇత్యతిస్ఫుటాక్త్యా “ఏకో మూఢః” “శాఖ్యాధీశశక్తియుక్తే” ఇత్యాదీనాం గురుభాగవయో ఇత్యా ద్యాత్రేయవచనాపవాదతామశ్రిత్య ఉత్పగేశాస్త్రస్య గురుభాగవ వయోరిత్యాదెరపవాదవినిర్దుక్తవిషయతాయావీవ ప్రతిపాదనాత్ అగ తికగతిత్యాభిధానం సుతరామసంగతమ్. పర్యాగతికగతిత్వస్య తేషామ భిమతత్వే వీవం కథనం యుజ్యతే. యది “శాఖ్యాధీశే” ఇత్యాదెరగ తికగతిత్వం దశనిణయాకృతామభిమతమభిష్యత్ తదా “శాఖ్యా

ధీశే ” ఇత్యాది గుర్వస్తాదిదోషాపవాదవచనం అగతికగతిరిత్యేవతైర
 భిహితమభివ్యక్తం. నచ తథాభిహితం. ప్రత్యుత “ మాధ్యాదిదోషే
 మాపాకర్తవజనస్తరణం శాఖాధీశశక్త్యభావవిషయం ” ఇత్యేవంమా
 ధ్యాదౌ ఉపాకర్తవజనవచనానాం ఉత్సర్గరూపత్వం “ శాఖాధీ
 శే ” ఇత్యాదెస్సామాన్యతాపవాదశాస్త్రత్వేంద వ్యవస్థాపితమ్. త
 థా గృహ్యరత్నకంఠభూషణయోరపి “ గురుశుక్రయోరెకామూఢా
 న్యశ్చేత్సోన్వచమిత్యాంశగః తదా ప్రథమోపాకర్తావిచారయన్
 కుర్యాత్ ఇతి జ్యోతిరివ్దః. సంక్రాంతిర్గ్రహణంవాఅథరాత్యాత్మ
 రతశ్చేన్నదోషఇతిచ ” ఇత్యేతావదేవోక్తం. నపునః శాఖాధీశశక్తి
 యతశ్చావణీమతిక్రమ్య ప్రొష్ఠపద్మనుధావనంకార్యమితి ॥

అపిచదశనిర్ణయ్యాముదాహృతసందర్భైః “ శాఖాధీశేశక్తియక్తైఇతి
 హేతుాక్తైః ” ఇతివాక్యేన తద్వచనస్య హేతుపరత్వాక్తిరపి అగతికగతి
 కల్పనం ప్రతిరుణ్ధి. హేతుత్వంహి యత్ర హేతుస్తత్ర సాధ్యమితిసా
 ధ్యనిరూపితవ్యాప్త్యా అవినాభూతం. అతఏవ “ శూర్పేణ జహోతితే
 నహ్యన్నంక్రియతే ” ఇతివాక్యం హోమసాధనత్వే సాధ్య అన్నకర
 ణత్వస్య హేతుత్వవిధిపరమితి వక్షే యద్యదన్నకరణం తేనతేన హోత
 వ్యమితివ్యాప్తికల్పనమావశ్యకమితి హేతువన్నిగదాధికరణోక్తిస్సం
 గచ్ఛతే. తథాచ తత్తచ్చాఖాధీశశక్తిమద్గుర్వస్తాదికాలత్వం యత్రాయ
 త్ర తత్ర తత్ర తచ్చాఖీయోపాకర్త ప్రతిబంధకత్వాధావ ఇతి వ్యాప్తి
 దేశనిణయాకారాభిమతాస్వీకార్యా. సాచ భవదుక్తరీత్యాఅగతిక
 గతిత్వపక్షేనకథంచిదప్రవచనమే. “ పాథసిపీతేత్కష్టాశామ్యతి ” ఇ
 త్యాదావివ “ శాఖాధీశే శక్తియక్తే ” ఇత్యత్రాపివచనే సప్తమీసమ
 భివ్యాహరబలాత్ హేతు హేతుమద్భావప్రతిమభిసంధాయైవ దశ
 నిణాయాశ్చతాం “ శాఖాధీశేశక్తియక్తే ” ఇత్యస్య హేతుాక్తిరూప
 తావణానం వేదితవ్యం. సాయముపదర్శితవచనగతసప్తమీసమభి

గతమేతుమేమద్భావః ' ఏకోమూఢః ' ఇతి వచనగతాభ్యాం 'మేతు
 మేతుమత్సర్గిణీ' ఇత్యనుశాసనానుశిష్టాభ్యాం లిజ్జాభ్యయపి స్ఫుట
 తరం ప్రతిపాద్యత ఇత్యగ్రే వ్యక్తిభవిష్యతితిదిక్ ॥ అతఏవ " యత్ర ని
 దోషకాలస్యాస్మత్కర్తృత్వస్తిన్నపాకృతిమితి ప్రాగుదాహృతివచ
 నవ్యక్తివిరోధాత్ " ఇతిషాతూక్తిరపి పరాస్తా, ఉస్సగేశాస్త్రేణ
 నదోషత్వేన ప్రతిపన్నస్యాపి కాలస్య అపవాదశాస్త్రబలాత్ నిదోష
 షతాయావ నిర్ధారితత్వాత్ " యత్ర నిదోషకాలస్యాత్ " ఇతి
 వచనవ్యక్తివిరోధలశస్యాప్యప్రసరాత్ ॥

అథ తద్వచనాగతిక గతిత్వస్య దశనిర్ణయికారాననుమతత్వేపిదశ
 నిర్ణయికారాననుమతం తద్వచనస్యాపవాదశాస్త్రత్వం అనువపన్నం
 మప్యమానైరస్తాభిరేవ తద్వచనస్యాగతిక గతిత్వం కల్పయత ఇతిచేత్ -
 హస్త తదిదంభవతాంకల్పనం తదానీమశాభిష్యత యదిదశనిర్ణయిక
 నిష్కర్షితాథే కాచనానుపపత్తిర్భవద్భిరుదభావయిష్యత. ప్రత్యుత
 భవదీయే అగతిక గతిత్వకల్పనకల్పవ అనుపపత్తిబహులతా ప్రాగస్తా
 భిఃప్రతిపాదితా, ప్రతిపాదయిష్యతేచెతి॥ యదిచ గ్రంథకారోక్తిము
 ల్లంఘ్యుఁడే " శాఖాధీశే " ఇత్యాత్రేయవచనస్యస్వరసావగతామ
 పవాదరూపతాముద్ఘామ స్వేగమేవాగతిక గతిత్వకల్పనమనుమనేయ
 త తదా ద్వితియాద్యుపాకృతైరపి గుర్వస్తాదికాలికశ్రావణ్యామనను
 మ్మానం ప్రోప్తపద్యామేవచానుష్ఠానం ప్రసజ్యమానం కొవారయి
 తుం ప్రభవేత్. నచ " చండాంకౌర్తృడలఽస్త్రాస్త్రా యదా శుక్ర
 బృహస్పతీ । శ్రావణస్యచనిత్యత్వాత్కర్తృత్వం నిత్యకర్తృవత్ ॥ య
 జ్ఞోపవీతం కర్తృత్వం శ్రావణే గురుశుక్రయోః । బాత్య మాధ్యేఽపి
 వాధాకృత్య కర్తృత్వం నిత్యకర్తృవత్ " ఇత్యాద్యాత్రేయస్తృత్యంతర
 వచనేః గుర్వస్తాదిమత్యపి కాలే ఉపాకృతివిధానాత్, ఉపదర్శితవచ
 శాన్యదాహృత్య " అతః ప్రథమేతరోపాకర్తకరణే నదోషగం

ధః” ఇతి స్ఫుటమేవ దశనిర్ణయ్యాంప్రతిపాదనాచ్చ ద్విజీయాన్య
 పాకృతేః నర్పదైవ శావణ్యామనుష్ఠానే బాధకవిరహాఇతివాచ్యం,
 తేషామప్యాత్రేయస్తృత్యంతరవచనానాం నిర్దోషకాలాంతిరాలాభే
 నదొపేషి కాలే కథంచిత్యాదిద్వితీయనిష్పన్న కర్తవ్యకర్తృణాంపరి
 త్యాగేన అవశ్యాసృష్టయతాజ్ఞాపనమాత్రపరత్వేన అగతికగతికల్పనప
 రతాయాః భవత్సయూధైర్నిర్వక్తుంశక్యత్వాత్ ॥ యదిచ “ అతః ప్ర
 ధమేతరోపాకర్తృకరణే నదొషగంధః” ఇతి దశనిర్ణయీవాక్యమేవ
 “ చండాంకోర్మండలం ” ఇత్యాద్యుపదర్శితవచనానాం అగతికగతి
 త్వకల్పననిరాసకమిత్యుచ్యతే, తదా కిమపరాద్ధం “ అతామూఢ్యా
 దిదొపేషు ఉపాకర్తృవజన్తరణం స్వశాఖాధీశస్య శక్త్యభావవిష
 యం ” ఇతి దశనిర్ణయీగతవాక్యేన. అసాక్షిపివాక్యస్య శాఖాధీశ
 ఇత్యాదివచనాద్యగతికగతిత్వకల్పననిరాసకత్వస్య అవశ్యసీవీకార్య
 త్వాత్ । నచ గురుభాగవయోరిత్యాదినా ప్రధమోపాకృతిప్రతిబంధ
 కతాయావేవ గురుమూఢ్యాదౌ బోధనాత్ “ యత్ర నిర్దోషకాల
 సాన్సిత్ ” ఇత్యత్ర వత్సమానదోషవదన్య ప్రధమోపాకృతిప్రతిబంధ
 కాధాకతయా ద్వితీయాద్యుపాకృత్యనుష్ఠానే కిమపి నబాధకమితి వా
 చ్యం, తథానతి “ యత్ర నిర్దోషకాలసాన్సిత్కుర్యాత్తస్మిన్నుపా
 కృతిం ” ఇతివచనె సామాన్యతఃఉపాకృతిపదస్త్రేవ పరమానతయా
 ప్రధమోపాకృతిప్రతిబంధకాభావవతి కాలే ఉపాకృతిత్యావచ్చిన్నఽఽ
 ర్యాదితత్కర్తృలాభేన ద్వితీయాద్యుపాకృతేరపి ప్రధమోపాకృతి
 ప్రతిబంధకమూఢ్యాదిరహితీవ కాలే కర్తవ్యతాయాః ఏతద్వ
 చనేన లాభాద్గురుమూఢ్యాదికాలే ద్వితీయాద్యుపాకృత్యనుష్ఠానా
 సాంగత్యస్య దుర్వారత్వాత్. నను తద్వచనస్థస్య ఉపాకృతిపదన్య
 ప్రధమోపాకృతిపరత్వం కల్పితఇతిచేన్న. వినాప్రమాణం సామా
 న్యవాచకపదన్య ఏకేషపరిత్యాగోన్యతాసంభవాత్. న నైవల “ ప్ర

భమోపాకృతిర్నస్యాత్ ” ఇత్యనేన పృథమోపాకృతేః “ యత్రని
 దోషకాలస్యాత్ ” ఇత్యాదినా ఉపాకృతిసామాన్యస్యచ నిషేధస్వీ
 కారే సామాన్యవిశేషయోః పృథగ్జ్ఞేషేధద్వయస్వీకారావత్తిః ఇతిచే
 త్-కాక్షతిః, “ ఆత్మేయంసహస్యాత్ ” “ బ్రాహ్మణంసహస్యాత్ ” ఇ
 త్యాదౌ తాదృశనిషేధద్వయ స్వీకారస్యతాంతిగ్రసిద్ధత్వాత్. పృత్య
 వాయథూయస్తావల్పత్వపరతయా ఉభయోరపి సాధకస్యతత్రైవా
 త్యాపి సంభవాత్ । ననుదోషపదం ప్రతిబంధకార్థకం. ప్రత్యాసత్త్వా
 చ అనుష్ఠేయోపాకృతిప్రతిబంధకలాభః. తథాచ యదుపాకృతిప్రతిబ
 ధకరహితాయః కాలః తత్రతదుపాకృతిం కుర్యాదివాక్యాధః. ఇ
 త్తంచ మాధ్యాదేః ద్వితీయాద్యుపాకృతిప్రతిబంధకత్వే మానాభావేన
 మాధ్యాదికాలస్య ద్వితీయాద్యుపాకృతిప్రతిబంధకాభావవత్త్వేన ద్వితి
 యాద్యవక్రమకతఃప్యతా తస్మాదేవవచనాన్పృథ్యతే “ పృథమోపా
 కృతిర్నస్యాత్ ” ఇతివచనైన మాధ్యాదౌ పృథమోపాకృతిప్రతిబం
 ధకతాబోధనాత్ మాధ్యాదికాలే పృథమోపాకృతేరననుష్ఠేయతాచా
 నైన వచనైన సిద్ధ్యతీతినకాచిదవ్యనుపవత్తిరితిచేత్- ఏవంసతి “ ఆ
 మాధేశ్యావశేవాపి ” ఇత్యాదివచనావతారవైఫల్యం, తదుపాకర్తప్ర
 తిబంధకవతికాలే తదుపాకర్మానుష్ఠానస్యాసంభవేన తదుపాకర్మ
 ప్రతిబంధకాభావవతి తదుపాకర్మవిధేర్వ్యర్థకత్వాత్. “ కాలత్ర
 యేపి ” ఇత్యాదేర్బాధితార్థకత్వంచ, తదుపాకర్మప్రతిబంధకవ
 త్యాం శ్రావణ్యాం తదుపాకర్మవిధానాసంభవాత్ । ననుదోషపదం
 ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతాశ్రయ గుర్వస్తత్వాద్యన్యతమ రూపావచ్ఛి
 న్నపరం. తథాచనొక్తానుపవత్తిః. తాదృశరూపావచ్ఛిన్నయతాయా
 మపి శ్రావణ్యాం పృథమోపాకృతేః కాలత్రయదుష్టతాదశాయా మనే
 నవచనైన విధానాత్ సంభవదుష్టకాలకత్వవిశేషిత గుర్వస్తత్వాది
 కమేవ పృథమోపాకృతిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికత

ఇం పర్యవస్యతీతిచేత్ - ఏవంసతి ద్వితీయాద్యుపాకృతిప్రతిబంధకతావ
 శ్చేదక గుర్వస్తత్వాదేరప్రసిద్ధ్యా ద్వితీయాద్యుపాకృతివిధివంతా
 నాన్యసంభవతీతి ద్వితీయాద్యుపాకృత్యనుష్ఠానోపపాదనానంభవస్త
 దవస్థఏవ. తస్మాదత్యదోషవదం సామాన్యతశ్శుభకర్మసు పరిత్యా
 జ్యతావచ్ఛేదకత్వేన ప్రసిద్ధా యేగుర్వస్తత్వాదయో ధర్మాస్తతద్ధ
 మోవచ్ఛిన్నాన్యతమవరావాచ్యం. యజ్ఞోపవీతమిత్యాదివచనస్యాగ
 తిగలితాముద్ఘాయ విధిరూపతాద స్వీకరణీయా. తథాచైతద్వచనస్య
 “ ఆషాఢేశావణేవాపి ” ఇతి స్మృత్యంతరవచనస్యచ ప్రసక్తం వి
 రోధం శమయితుం “ గురుభాగవయోమాధ్యే ” ఇత్యాద్యాల్లై
 యవచనమవతీతమిత్యాశ్రయణీయం. అతఏవ దశనిణాయాం “ ఆ
 షాఢేశావణేవాపి ” ఇతివచనస్య ష్టాధ్యాదిదోషే ప్రథమోపాకృ
 తి నిషేధవరతాం ప్రతిజ్ఞాయ తదుపపాదకతయా గురుభాగవయో
 రిత్యాదినా ష్టాధ్యాది దోషే ప్రథమోపాకృతైర్నిషేధకం తస్మిన్నైవ
 దోషే ఉపాకృతిత్వావచ్ఛిన్నవిధాయకంచాల్లైయవచనముదాహృతం
 అనంతరంచ “ అతఃప్రథమేతరోపాకర్తకరణై నదోషగంధః ” ఇ
 త్యుక్తాయజ్ఞోపవీతమిత్యాది స్మృత్యంతరవచనాన్యపి ష్టాధ్యాదిదోషే
 మాపాకృతివిధాయకాని నముదాహృతానీతి. ఇత్థంచ యథాయజ్ఞోప
 వీతమిత్యాదేర్నాగతికగతిత్వం యథావా ద్వితీయాద్యుపాకృతివిధిరూ
 పత్వం తదైవ “ శాఖాధీశే ” ఇత్యాదేరగినాగతికగతిత్వం కింతు
 ప్రతిప్రసవవిధిరూపత్వమేవ తుల్యనగ్యయేన స్వీకార్యమితి తత్తత్తచ్చా
 ఖాధీశశక్తివిరహసహకృతగుర్వస్తత్వాదికమేవ తత్తత్తచ్చాఖీయ ప్రథ
 మోపాకృతి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకమితి. సిద్ధం ప్రకృతశాస్త్రాన్య
 నిదుష్టత్వమ్ ॥

అథ “ శాఖాధీశే ” ఇత్యాదికం నదోషసామాన్యభావప్రతిపా
 ష్ఠవరం, అపితు సత్యపిదోషేతత్పరిహారోపివతే తే ఇత్యేతావన్తా

ప్రపరమితచేత్ - తదిదం వ్యాహతవచనం, పరిహారస్యాభావ సఽపాద
 సరూపతయా ఉపాకర్మప్రతిబంధక త్వాఖ్య దోషతావశ్యాయసత్త్వే
 తత్పరిహారస్య తాదృశదోషతావశ్యాయాభావసంపాదకరూపస్య సత్త్వా
 సుభవాత్ వహ్నిజలాద్యారివ ఉభయోర్విరోధాత్ | నన్నేవమప్యూపా
 కర్త ప్రతిబంధక త్వేనాభిమతస్య గురుమాధ్యాదేః ఉపాకర్త ప్రతిబంధ
 క త్వాభావసంపాదనమేవ దోషపరిహారపదేనాత్మవివక్షితం. ప్రతిబంధ
 కతావశ్యవస్తునత్తా కాలఽపి తద్వస్తుగత ప్రతిబంధకత్వాభావసత్త్వే
 నవిరోధః మహేనత్త్వేవ్యుత్తైజకసమవధానే మణేః ప్రతిబంధకత్వాభా
 వసత్త్వననితచేత్ - తత్తదుత్తైజకాభావవిశిష్టమణితేన ప్రతిబంధక
 త్వాంగీకారాత్ యుక్తముత్తైజకసమవధానేమణౌ ప్రతిబంధకతావ
 శ్చేదకతావర్యాప్యధికరణరూప వైశిష్ట్యాభావాత్ ప్రతిబంధకతా
 రాహిత్యం. ప్రకృతేతు గురుమాఖ్యత్వాదినైవప్రతిబంధకతాం వద
 తాం పరేషాం కథంగురుమాధ్యాదౌ ప్రతిబంధకత్వాభావః పరిహార
 కాలఘటతామ్ | నన్విత్యాపి “ శాఖాధీశే ” ఇత్యాదివచనానురో
 ధేన తత్తచ్చాఖ్యాధీశశక్తివిరహసహకృత గురుమాఖ్యత్వాదినైవ ప్ర
 తిబంధకత్వాంగీకారాత్ శాఖాధీశశక్తిరూపోత్తైజకసమవధానకాలే
 ప్రతిబంధకత్వాభిమతగుర్వస్తాదేః ప్రతిబంధకత్వాభావః సుఘటనవేతి
 చేత్ - హస్త సిద్ధం ప్రకృతశ్శావణ్యాదోషసామాన్యాభావసత్త్వం, త
 దానీం గుర్వస్తాదేఃప్రతిబంధకత్వాభావే ప్రతిబంధకత్వ రూపదోషతా
 విశిష్టసామాన్యాభావస్యాప్యవలపితు మశక్యత్వాత్ || అథ సంభవదుష్ట
 కాలశత్వ విరహవిశేషిత శాఖాధీశశక్తేరేవోత్తైజకత్వాంగీకారాన్న
 ప్రకృతశ్శావణ్యానిదుష్టత్వం. యదాతు శ్శావణ్యాంప్రోష్టవద్యాం
 చ గురోర్ఘోస్తగతతాప్రోష్టవద్యాం పరంశాఖాధీశశక్తిః తదాప్రోష్టవ
 ద్యామేవేద్యోత్తైజకబలాదుపాకర్మానుష్ఠానం అనెనోపపాద్యతఇ
 తిచేత్ - భవేదేవం యది ఉత్తైజకధూతాయాం శాఖాధీశశక్తౌ సంభవ

దమష్టకాలకత్వవిరహవిశేషణదానె కించిత్ప్రమాణముపలభ్యేత. నిబ
 ధనకారాణాంవా తద్విశేషణావశ్యకతాపరం కించిద్వాక్యశకలముపల
 భ్యేత. సహి“ఏకోమూఢః” ఇత్యాదివచనె“శాఖాధీశే” ఇత్యాదివచనే
 వా“అదుష్టకాలాంతరాలాభే” ఇత్యస్తి. నవాదశనిర్ణయాన్యం “అతా
 మాధ్యాదిహోషేషాపాకమణవజన స్తరణంశాఖాధీశశక్త్యభావ విష
 యం” ఇత్యేత్య “అదుష్టకాలాంతరాసంభవే” ఇత్యప్యభిహితమ్।
 “కాలత్రయైఽపిదోషశ్చైచ్ఛాన్యవ్యాపారభేద్బుధః” ఇతివచన
 బలాత్తు ప్రతిబంధకీధూత గుర్వస్తాద్యంశేవీవ సంభవదుష్టకాలకత్వ
 మాత్రస్య నిచేనీయతా పరం సిద్ధ్యతి. సపునః ఉత్తైజకీధూతాయాంశా
 ఖాధీశశక్త్యాసంభవదుష్టకాలకత్వవిరహేణ విశేషణీయతాపి. తథాచ
 తత్తచ్ఛాఖాధీశశక్తిత్వేన రూపేణైవశక్త్యుత్తైజకత్వాత్ప్రకృతశ్చావ
 ణ్యాం తాదృశోత్తైజకబలాత్ ప్రతిబంధకరూపదోషసామాన్యాభావ
 వత్త్వమనవవాదమేవేతి ॥

అథ జ్యోతిశ్శాస్త్రసిద్ధిమ కాలదోషమ తత్రతత్ర పరిహారోక్త
 యః సర్వాఽప్యగతికానాం కేనచిత్పరిహారేణ దోషశక్తిమాంద్యజ్ఞా
 పనముఖేన కథంచిత్కర్తవ్యకర్మానుష్ఠానగతికల్పనమాత్రపరా ఏ
 వ. నతు కార్తైస్సేన దోషసామాన్యాత్వంతాభావప్రతిపాదనపరా
 శ్మక్యా వత్తుమ్. ఇత్థంచ “శాఖాధీశే” ఇత్యాదెరపి జ్యోతిశ్శాస్త్రసి
 ధ్ధగుర్వస్తాదికాలదోషపరిహారోక్తిరూపతయా అగతికగతికల్పనరూప
 త్వమేవాచితమితిచేత్-సోయమసిద్ధైనైవ అసిద్ధసాధనాద్యమః, శ్మ
 తిశ్శాస్త్రసిద్ధకాలదోషపరిహారోక్తీనాం సర్వాసామగతికగతిత్వస్యా
 సిద్ధత్వాల్. ప్రత్యుత తత్తత్కర్మానుష్ఠాన ప్రతిబంధకరూపదోషా
 ణాం పరిహారోక్తిమ శాస్త్రీయాసు కాలేస్సేనదోషసామాన్యా
 త్వస్తాభావాప్రతిపాదన పరిహారకాలేఽపి యత్కించిద్దోషసత్త్వస్యే
 వానుమతత్వేచ తత్తత్కర్మావిధానపరస్య పరిహారశాస్త్రస్య వ్యా

ఘాతవోషమాషితత్వావృతః. సఖలు భూయస్యాః ప్రతిబద్ధకశక్తేః
 సత్త్వవీవ కార్యానుశ్చాదః, అల్పీయస్యాః తస్యాస్సత్త్వైవ తు కార్యో
 త్పాదస్సంభవతీతి కస్యచిత్పరీక్షకస్య లౌకికస్యవానుమతమ్॥
 సనుతత్త్వార్థప్రతిబద్ధకత్వందోషాభిమతానాంతత్త్వార్థజన్యఫలా
 త్పత్తిప్రతిరోధకత్వం. పరిహారానహకృతస్యచదోషస్యతత్త్వార్థజ
 న్యకృత్సఫలాత్పత్తిప్రతిరోధకత్వమేవ. పరిహరినహకృతస్యతు త
 న్య దోషశక్తియంద్యాత్ కర్తజన్యయత్కించత్ఫలప్రతిరోధకత్వం ఫ
 లాంతరోత్పత్త్యప్రతిరోధకత్వంచేతిచేత్ - సమ్భవ్యేతాపీయం కల్ప
 నా బహులఫలజనకానాం కర్తృణాం విషయే. అకరూప్యసక్తప్రత్యవా
 యపరిహారమాత్రఫలకానాంతు నిశ్చానాం కర్తృణాం విషయే నేయం
 కల్పనా శజ్జితుమపి శక్య. సంస్కారకర్తృణామపి సంస్కారమా
 త్రమేవ ఫలం నాధికం. నచ సంస్కారఫలేఽపి బహుత్వమల్పత్వం
 చ కల్పయితుం శక్యం. మానాభావాత్ యానితు తత్త్వార్థకాలస్థి
 తిశుభగ్రహానుకూలేస్తత్త్వతానిశుభఫలానితయైశ్చైవ రాశిద్వైతాద్ధాదీని
 ఆనుష్ఠానికాణి తాని స్థితివిశేషవిశిష్టగ్రహపేతుకాన్యేవ ఫలాని న
 శాస్త్రీయకర్తృపేతుకాని. అన్యథా శాస్త్రీయవిహితకర్తృణాం ప్రతి
 కూలఫలజనకత్వమపి గ్రహప్రాతికూలే ప్రసజ్యతే॥ నవ్యాస్తు తత్త
 ద్గ్రహస్థితీనాం శుభాశుభఫలపేతుకామప్య సహమానాః— “ సూ
 చఃశ్చహిశ్రుతేరాచక్షతేచతద్విదః ” ఇత్యుత్తరమీమాంసాదశితరీ
 త్యా స్యాప్నదశానాదీనామివ తత్తద్గ్రహస్థితీనామపి తత్తచ్ఛుభా
 శుభఫలసూచకతామేవ వర్ణయంతి. తథాచాహుజకగదీశతర్కా
 లంకారాః — విధ్యథానిరూపణప్రస్తావే “ జ్వరాశానాన్నమ
 శ్చియాదిలిలౌకికవిధాతుజ్వరాదిప్రయోజ్యతత్తద్విజాతీష్టిక్షుభాజన
 కత్వైలిలౌక్షణా । తథా అష్టమచంద్రేన గచ్ఛేదిత్యాదావపిధాతౌ
 గతిపేతుదురితే. తేనాష్టమచంద్రకాలీనగతిపేతుదురితం తత్తదని

ష్టాజనకం నెత్త్యేవం తత్ప్రబోధః. అన్యథా తథావిధగతేః పాపజనకత్వే
తద్ద్వారాకాలాంతరభావిదుఃఖజనకత్వేవా ప్రమాణాభావేనా సాంగ
త్యావత్తైః। గోచరేవావిలగ్నైవాద్యైః గ్రహారీప్తనూచకాః ఇత్యాదివచ
నైః స్యాద్ గ్రహాణాం శుభాశుభనూచకత్వాపగమాత్ ॥ ఇత్యాది ॥ త
స్మాచ్ఛ్రుతి స్మృతి విహితకర్తృభిః తత్తత్కర్తృవిధానవశాన్త్రదేశితా
న్యేన ఫలాన్యతాపద్యంతే నపునః జ్యోతిస్తంత్రస్య దశితాన్యపి గ్ర
హస్థితివిశేష నియతాని ఫలాని తానిచ జ్యోతిస్తంత్రదశితాని ఫలాని
గ్రహస్థితివిశేషైజ్జనితానివాసూచితాని వేత్సన్యదేశితే తథాచపక్వ
తస్మాచ్ఛ్రుతికర్తృభిః స్యాద్భాగ్యయనంస్కార ఏవఫలం, “ప్రీహీన్సాన్త్ర
తి” ఇత్యాదావిన “శ్రావణ్యాంపౌణమాస్యా మధ్యామమపా
కృత్య” ఇత్యాదావపి ద్వితీయయాసంస్కార్యత్వబోధనాత్ తస్మాదుపా
కర్తృభీనత్వేన సమ్ప్రతిపన్నై సంస్కారఫల “గురుభాగవయోః” ఇ
త్యాదివచనబలాత్ గుర్వస్తాదేః ప్రతిబంధకత్వేఽపి “శాఖాధీశే శ
క్తియుక్తే” ఇత్యాదివచనబలాత్ తత్ప్రతిబంధకతాయాం శాఖాధీశశ
క్తైరుత్తైజకతాయా అప్యావశ్యకత్వాత్ తాదృశోత్తైజకసమవధానబ
లాచ్ఛ సామ్ప్రతికశ్రావణ్యాం ముఖ్యకాలభూతాయాం ఆవశ్యకస్య
ఉపాకర్తృభిః ఫలోత్పాదే సుసమ్పాదే స్వతస్సిద్ధప్రతిబంధకాభావ
మాత్ప్రతిస్పయా ముఖ్యాతిలంఘనేన అనుకల్పప్రాప్తపద్యనుధావనం అ
సాధ్యేవ. నహి అప్రతిబద్ధఫలోత్పాదే నిత్యకర్తృణి ముఖ్యకాలే స
మ్భవతి ఆనుషంగికఫలపౌష్కల్యసమ్పాదకగ్రహానుకూల్యలిప్సయా
ముఖ్యకాలాతిలంఘనం క్వచిద్దృష్టం. అతఏవ- అనుకల్పద్రవ్యమాదా
యాపి యథాకథంచిత్ నిత్యకర్తృభిః ముఖ్యకాలఏవ నిర్వర్తనం, ము
ఖ్యద్రవ్యలిప్సయా ముఖ్యకాలమతిలంఘ్య అనుకల్పకాలానుధావనప్ర
తిషేధంచాహుః- “ముఖ్యకాలం సమాశ్రిత్య గౌణమప్యస్తు సాధ
నం। నముఖ్యద్రవ్యలోభేన గౌణకాలప్రశీక్షణమ్ ॥” ఇతి॥

సాపి ప్రకృతే అనుకల్పకాలానుధావనేఽపి ఆనుషంగికఫల
 పౌష్కల్యం సంభాన్యతే, తదా ప్రౌష్ఠపద్యాం శాఖాధీశస్య భృ
 గోః చిత్రాద్వితీయచరణప్రవిష్టతయా గాశితౌఽంశతశ్చ నీచస్థితి
 శాలిత్యేన శాఖాధీశానుకూల్యవిరహాధీనస్య ఫలపౌష్కల్యవిరహస్య
 ప్రౌష్ఠపద్యామపి దుర్వారత్వాత్. నను తదాసీ శాఖాధీశానుకూ
 ల్యప్రయుక్తస్య ఆనుషంగికశుభఫలస్య అసంభవేఽపి ప్రతిబంధకా
 భావవశాత్ ఉపాకర్మాధీనసంస్కారరూపఫలౌత్పత్తిః అసవవాదే
 తిచేత్ ఏవంసతి శ్రావణ్యమపి ప్రకృతేఉత్తైజకవశసంపన్నః ప్ర
 తిబద్ధకాభావౌఽవ్యాహతఇతి ముద్దైవానుకల్పప్రౌష్ఠపద్యనుధావనం
 ముఖ్యకాలాతిలంఘనంచ. నహి స్వతస్సిద్ధప్రతిబద్ధకాభావస్థలే ఉత్తై
 జకబలసంబుద్ధిత ప్రతిబద్ధకాభావస్థలేచ జాయమానయోః ఫలయోః
 తద్ధేతుభూతయోః ప్రతిబద్ధకాభావయోర్వా తారతిమ్యం క్వచిల్లాఽ
 కానాం పరిక్షకాణాంవాఽనుమతమ్॥ అస్తువా- ఉత్తైజకసంబుద్ధితౌ
 ప్రతిబద్ధకాభావాల్ స్వతస్సిద్ధప్రతిబద్ధకాభావే స్వతః ప్రాబల్య
 గ్రహః. తథాపి ముఖ్యకాలత్వేన ప్రబలభూతాం శ్రావణీయశ్చ
 తస్య పరిహారసంబుద్ధిత ప్రతిబద్ధకాభావస్య స్వతౌ దుర్బలస్యాఽపి
 గౌణకాలత్వేన దుర్బలాం ప్రౌష్ఠపదీం ఆశ్రితౌ స్వతస్సిద్ధప్రతిబద్ధ
 కాభావాల్ స్వతః ప్రబలాదపి బలీయస్తవమేవ. స్వతో దుర్బలా
 నామపిహి ప్రబలాశ్రయవశాల్ బలీయస్తవం రౌకికానాం తాంత్రీ
 కాణాంచ సమ్ప్రతిపన్నం. తదుక్తం తంత్రీవార్తికేకమారిలభచ్ఛ్రేః-
 “దుర్బలస్య ప్రమాణస్య బలవానాశ్చయో యదా । తదాఽపి వి
 పరీతత్వం శిష్టాకోపేయఘోదితిమ్ ॥ అత్యంతబలవంతౌఽపి పౌరజా
 నపదాజనాః । దుర్బలైరపి బాధ్యంతే పురుషైఃపార్థివాశ్చిత్రైః, ఇతి.
 స్వతో దుర్బలస్యాపి గౌణసాధనస్య స్వతః ప్రబలస్యాపి ముఖ్యసా
 ధనస్యచ కాలరూపాశ్రయవశాల్ విపరీతం బలాబలమపి స్పష్టమభి

హితం. యథా “ ముఖ్యకాలం సమాశ్రిత్య గౌణవప్యస్తు సాధనం
సముఖ్యద్రవ్యలభేన గౌణకాలప్రతీక్షణమ్ ” ఇతి ॥ తస్మాత్ స్వతః
స్సిద్ధప్రతిబద్ధకాభావమాత్రలిప్సయా ప్రకృతే శ్రావణ్యతలః ఘనదు
యా క్తమేదేతి సిద్ధమ్ ॥

అపిచ—దశనిర్ణయ్యాం గ్రహణసజ్జాగ్రంతి వాషయోరు
పాకర్త వజనపరవచన ముచాహృత్య “ అత్ర గ్రహణసజ్జా
మణవజన స్తరణం ప్రథమోపాకృతివిషయం. తథా వక్ష్యతే.
అత్యవ్యవహారజ్యోతిశ్చాస్త్రే—అథరాత్రాదధస్తాచ్యుత్సజ్జా
న్నిగ్రహణంతువా । ఉపాకర్తనకుర్వీత పరతశ్చేన్నవోషకృదితి ”
ఇత్యవసాదితాయా గ్రహణసజ్జామణదోషపరిహారోక్తైరపి అగతిక
గతిత్వం ప్రసజ్యతే కాలదోషపరిహారోక్తీనాం సర్వాసాం అగతిక
గతిత్వం వదతాం. తథాచ సతి శ్రావణ్యమథరాత్రాత్పరం గ్ర
హణసజ్జాగ్రంత్యః ప్రసక్తావపి ప్రాప్తపద్యామేవ అథరాత్రా
త్పరత్వం పరతశ్చ గ్రహణసజ్జాగ్రన్తివాషరహితాయాం ఉపాకర్తా
నుష్ఠానం శాస్త్రీయం స్యాత్. సకలూదీచ్యదాక్షిణాత్యనిబద్ధశిష్టా
చారవిరుద్ధచాత్ర నెష్టావత్తినవ్భవః. ఏవం మాధ్యాదిదోషేషు ద్వితి
యాద్యుపాకృతి ప్రాపకాణామపి వచనానాం అగతికగతిత్వంప్రసజ్య
తేతి ప్రథమప్రథమోపాకృత్యోరవిశేషప్రసంగఇతిచ ప్రాగేవా
భిహితమస్తాభిః॥ తస్మాత్ శ్రావణ్యాం మాధ్యాదిదోషేషు “ చం
డాంకాః ” ఇత్యాదిపదబలాత్ ద్వితియాద్యుపాకృతైరపి అథరా
త్రాదూర్ధ్వం గ్రహణసజ్జామణదోషేషు “ అథరాత్రాద
ధస్తాత్ ” ఇత్యాదిపదబలాత్ ప్రథమప్రథమోపాకృత్యోరపి
“ శాఖాధీశే ” ఇత్యాదిపదబలాత్ ప్రకృతశ్రావణ్యాం యజ
షప్రథమోపాకృతైరపి అనుష్ఠానే నకిచ్చిద్వాధకమితి నిష్ప్రతిబద్ధ
స్థవీవ “ అసతిదాధకే శ్రావణీయాపముఖ్యకాలత్వాత్ ” ఇత్య

యం విధికోటిసాధకోషేతుః- ఇతి సుధియో విదాఙ్ముర్వస్తు ||

ఏతేన- “ శాఖాధీశే ” ఇత్యాదేః అస్తదాపపరిహారశాస్త్రస్య
 న దాపసామాన్యాత్సంతాభావ ప్రతిపాదకత్వం, కథంచిదభ్యనుజ్ఞా
 రూపత్వాత్. అభ్యనుజ్ఞారూపాహి వివాహార్థాన్మతవదనాదివిధయః
 సదోషసామాన్యాభావ ప్రతిపాదకాః, అపితు వివాహేతరాథాన్
 న్మతవదనాదౌ యావాన్దోషస్తావద్దోషాభావ ప్రతిపాదనపరాః-ఇ
 తిశబ్దాఽపి నిరాకృతా. కథంచిదభ్యనుజ్ఞారూపత్వాదితిహేతూర
 రేవాసిద్ధేః. శాఖాధీశఇత్యాదికంహి గురుభాగవయోరిత్యాదేర్నిమే
 ధస్య బాధకంనల్ ప్రతిప్రసవరూపం. యథా— “ నవగ్రహమయజ్ఞే
 ప్రవృంజ్యత్ ” ఇత్యాదేర్నిమేధస్య “ కామంతుయోనూచానస్సన్
 త్తస్యప్రవృంజ్యత్ ” ఇత్యేతల్ బాధకంనల్ ప్రతిప్రసవరూపంతాంత్రీ
 కసంమతంఏవం-దృష్టాంతాసిద్ధిశ్చ, వివాహార్థాన్మతవదనాదివిధీనా
 మపి “వజ్ఞావృతాన్యాహురపాతశాని” ఇత్యాదివచనైః దాపసామా
 న్యాభావప్రతిపాదకత్వేపహి శాస్త్రసమ్మతా. స్పష్టికృతం చేదమభ్యను
 జ్ఞావిధిఘటకవిధి ప్రశ్నయన్య దాపసామాన్యాభావవరతావణానాది
 భిః పూర్వతంత్రేఖండదేవాదిభిః|| కించ శాస్త్రీయావశ్యకకర్మాంగ
 విషయప్రసక్తదాప పరిహారోక్తయస్సర్వాః దోషసామాన్యాభావ
 ప్రతిపాదనపరా ఏవ దృష్టాః. యథా “తస్మాద్యజ్ఞేవధోఽవధిః, ఇతి
 యజ్ఞాంగహింసాయాం హింసాదోషాభావ ప్రతిపాదనపరం వచనం,
 యథావా “ నసోమేనాచ్ఛిష్టాభవన్తి , ఇతి యజ్ఞాంగసామభక్షణ
 ఉచ్ఛిష్టదోషాభావప్రతిపాదనపరం వచనమిత్యాది. విశేషతత్ప్రక్క
 తాపాకర్మాంగకాలవిషయప్రసక్త దాపపరిహారవచనమపి దాప
 సామాన్యాభావ ప్రతిపాదకందృష్టం “ అథరాత్రాదధస్తాచ్చేత్ ”
 ఇత్యాదుదాహృతం. తతశ్చ “ శాఖాధీశే ” ఇత్యాదికమపి శాస్త్రీ
 యసంశ్చక కర్మాంగభూతకాలరూప విషయప్రసక్తదాప పరిహారోక్తి

సావతర్యా దౌషపామాన్యాత్సన్తాభావ ప్రతిపాదకమేవేతి యక్తం
స్వీకర్తుమితి॥

నస్తుతస్తు—మాధ్యాదిమాపాక మేనిషేధకం “గురుభాగవ
యోః” ఇత్యాదివచనం నతత్తత్కాలే ఉపాకమానుషాతుః ప్ర
త్యవాయం బోధయతి, అపితు శ్రావణ్యామిత్యాది విధిబలప్రసక్తౌ
పాకమాంగభావస్య కాలస్య మాధ్యాదినిమిత్తైసతి తదంగత్వాభావ
మేవ, అంగవిషయవిధీనాం ప్రధానోపకారకశాబోధకత్వస్యేవ అం
గవిషయప్రతిషేధానామపి ప్రధానోపకారకత్వాభావబోధకతాయా
యక్తత్వాత్, లాఘవాచ్చ. అతవిన— “పురస్తాదుపసదాం ప్ర
వశ్యేణప్రవృత్తికి” ఇత్యనైన సామాన్యతాగ్నిష్టోమేపి ప్రసక్తాం
గతాకస్య ప్రవశ్యేణ “నప్రథమయజ్ఞేప్రవృత్త్యాత్” ఇత్యనేన
అగ్నిష్టోమప్రథమప్రయోగేనిమిత్తై అనంగత్వం సిద్ధ్యతీతిస్థితః పూర్వ
తంత్రే. అతశ్చ ప్రతిష్ఠితాంగతాక కాలేకృతస్య ఉపాక మేణః అకా
లకృతతనూ నిష్ఫలత్వం వ్యవస్యతి. తదేవానూద్యతై తత్ర “కుర్యా
ద్యదివిసశ్శతి, ఇతి. ప్రథమోపాకృతిర్న స్యాదితి పూర్వవాక్యశ్రుతా
యావోపాకృతేః వినశ్యతీత్యత్ర కర్తృతయా అన్వయాత్ ఆశుతర
వినాశిణః కర్తృణః ధ్వంసరూపనాశస్య వచనానపేక్షతయా ఆపూ
ర్వాఖ్యసంస్కారజనకస్య కర్తృణః సంస్కారరూపఫలద్వా రేణాను
వర్తమానస్య వినాశవ్యవహారానహితయాచాత్రిప్రతిపాద్యమానో
నాశః ఫలాజనకత్వరూపవచన. “గురుభాగవయోమాణ్యే బాల్య
వా వాధాకేపివా । తథాధిమాససంసర్పయలమాసేమచద్విజ ॥ నకు
ర్యాదాద్యుపాకర్తృ కృతం కర్తృచ నిష్ఫలమ్ ॥” ఇతి వచనాంతరే
చ తదైవ సుబలమవగమ్యతే. అతశ్చ వినశ్యతీత్యనైన కర్తృనైష్ఫల్యా
నువాదో నదుఘటః. వినశ్యతీత్యన్యకర్మగతవిపరీతఫలబౌధక త్వే
ఽపి ప్రథమోపాకృతిర్న స్యాదిత్యేతమంశం ప్రత్యర్థవాదతయాసా

భక్తాత్పర్యస్వీకారానావశ్యకత్వావచ్ఛ నతత్ఫలకత్వమపి తత్త్ర కల్ప
 నీయం. ఇత్థంచ శాఖాధీశఇత్యాదేః సప్రత్యవాయరూపదోషాభావ
 ప్రతిపాదకత్వం యుక్తం, ప్రత్యవాయస్తేయవాప్రసక్తత్వాల్. కిం
 తు ఉపాకర్మాంగత్వస్పృతిరేకస్య ప్రసక్తస్య నిమిత్తవిశేషమాశ్రి
 త్య ప్రతిషేధః ప్రతినవరూపస్తేనబోధ్యతే “కామంతః యోనూ
 చానః,, ఇత్యాదివత్ ఇత్యేవ స్వీకర్తుం యుక్తమ్॥ పరమాధాత
 స్తు- గురుభాగవయోరిత్యాదికం సప్రతిషేధరూపం స్వకతుకం శ
 క్యం, తథానతి “సతావశౌకరూతి” ఇత్యాదావపి వికల్పాద
 తైః. కింతు “నానూయాజేషు” ఇత్యాది వత్పర్యదాసపవ. తథాచ
 గురుమాధ్యాదికాలభిన్నశ్రావణ్యాం ప్రథమోపాకృతిః కార్యా, సామా
 న్యతత్పశ్రావణ్యాం ప్రథమోపాకృతిభిన్నోపాకృతిః కార్యా ఇతి “శ్రా
 వణ్యాంపౌర్ణమాన్యామధ్యాయం” ఇత్యాద్యేకవాక్యతయాద్వ్యవహో
 వాక్యాధానః ప్రతీయతే. శాఖాధీశఇత్యాద్యేకవాక్యతయాతు శాఖాధీ
 శశక్తిమత్కాలభిన్నోయోగుర్వస్తాదికాలః తద్భిన్నశ్రావణ్యాం ప్రథ
 మోపాకృతిః కార్యేతి ప్రథమాంశః పర్యవస్యతి. “సప్రథమయజ్ఞే” కామం
 తుయోనూచానః ఇత్యాదావపీద్భ్యశ్వేరీతి రాశ్రితాతాంత్రికైరంతతః॥ ఇ
 త్థంచ తద్వచనస్యదోషసామాన్యాభావప్రతిపాదకత్వం వాయత్కించి
 ద్దోషాభావప్రతిపాదకత్వం వేతి విచారోగగనారవిందసారభలరతమ
 భావవిచారమనుకరోతీతిదిక్॥ ఇదమత్రబోధ్యమ్— “యత్ప్రదోష
 కాలస్సాన్యత్” ఇత్యత్రదోషపదం ప్రకృతకర్మాంగత్వాభావప్రయో
 జకతావచ్ఛేదకతత్తద్ధర్మాస్యతమధర్మావచ్ఛిన్నపరం. సదధర్మః ప్రా
 గుపదర్శితీర్త్యా తతచ్ఛాఖాధీశశక్తి విరహవిశిష్టగురుశుక్రాస్యతరా
 స్తత్వాదికమేవ. తాదృశప్రయోజకతావచ్ఛేదకధరావచ్ఛిన్నాభావ
 శ్చనిదోషపదేన బోధ్యతే ఇతి సామ్యుత్తరశ్రావణ్యానిదోషపద
 భూత్యత్యమేవేతి నాన్తాకం “యత్ప్రదోషకాలస్సాన్యత్” ఇ

త్యజేన విరోధగర్భాపి । పరిహరితశసమ్పన్నదోషభావస్థితః దోష
లేశసద్భావాభిమానశ్చ ప్రాగేవాన్తూలితః॥

ఏతేన—కథంచిదుపపాదనీయదోషపరిహారసాపేక్షస్య సాం
ప్రతికృతావణికాలస్య దోషశాలితాయా అవజన్తీయతయా సదోష
కాలశబ్దే కనిదేశ్యస్య నిదోషకాలశబ్దవ్యవదేశ్యత్వాసమ్భవేనత
త్రానుష్ఠానం ‘యత్య నిదోషకాలస్యాత్’ ఇతి స్మృత్యంతరవ
చనం బాధతఏవ—ఇత్యపి వ్యాఖ్యాతాదిదోషపరాహతంవెదితవ్యమ్॥

అధైవంసతి పరిహరశాస్త్రాణాం దోషసామాన్యాభావపరత్వై
దోషాల్పత్వపరత్వాభావేచానుమన్యమానై సామశన్యాదివారాణాం
ప్రాగాదిదిగ్గమన ప్రతిబంధకశూలదోషవత్తయా శాస్త్రసిద్ధానాం
“నవారదోషః ప్రభవంతి రాత్రౌ” ఇతి పరిహరశాస్త్రేణాభ్యను
జ్ఞాతరాత్రిగమనానాం నిదోషవారాంతరతుల్యతా కుతా నానుమ
న్యతే ఇతిచేత్—అనుమన్యతఏవేతిత్యుచ్యతే, “నవారదోషః, ఇత్య
పవాదశాస్త్రేణ రాత్రౌ దోషసామాన్యాభావస్త్యేవ జ్యోతిర్విత్పత్తు
తతయా దోషసామాన్యాభావవత్త్యేవ తౌల్యస్యాపలపితమశక్యత్వా
త్ । నను పరిహరశాస్త్రపరిహృతదోషకవారస్య స్వతస్సిద్ధదోషవిర
హవతో వారస్యచ తారతమ్యం నస్యాదితిచేత్—మైవం, రాత్రికాల
మాత్రావచ్ఛిన్నదోషవిరహవిశిష్టాత్ వారాల్ వారాంతరే అఘో
రాత్రికాలావచ్ఛిన్నదోషవిరహవత్త్యేవ అతిశయస్యాపి సూపపాద
త్వాత్. నిదోషత్వేన తౌల్యైపి ప్రాయస్సర్వేషాం కర్తృణాం అ
హ్నిః ప్రశస్తతయా అహస్సమ్భర్ధహంపగుణాధిక్యలాభలాభేన క
దాదిత్ అనియతకాలేషాం కర్తృణాం గమనాదిషు నిదోషామపి రా
త్రిముస్సృజ్య నిదోషవారాంతరీయాహదరః పునర్నానుపపన్నః,
ఏత్య రాత్రిదినయోర్ద్వయానుకల్పభావస్య విరహేణ నిదోషముఖ్య
కాలాతిక్రమదోషస్యాప్రసరాత్. ప్రకృతేతు శ్రావణే ప్రౌఢప

భోగ్యద్భుతానుకల్పభావస్య సర్వసమ్ప్రతిపన్నతయా నిర్వోషాంశ్రా
నణీమతిలంఘ్య ప్రోవృవద్యనుధావనమసాధీయవీవాపదర్శితదిశా ॥

అథ యథా పురుషస్యాతురత్వదశాయాం అగతిక త్వేన శుద్ధ్యా
పాదకతయా శాస్త్రానుమతం కాపిలస్నానాదికం శక్తతాదశాయాం
నశుద్ధ్యాపాదకం, తథోపి గత్యంతరవిరహాదశాయాం కథంచిత్స
దోషైఃపికాలే అనుష్ఠానయోగ్యతాసమ్పాదకతయా పరిహారశాస్త్ర
ప్రతిపన్న ఉపాధిః కథం గత్యంతరేనతి సదోషకాలే తాదృశయో
గ్యతాంసమ్పాదయెత్ ఇతిచేత్ — శూన్యతాం. గురులఘుభూతయోః
స్నానకల్పయోః తుల్యవికల్పాన్యథానుపపత్త్యా శక్తాశక్తవిశేషవిష
యవ్యవస్థితవికల్పాశ్రయణం లఘుభూతకాపిలస్నానాదికల్పస్య గురు
భూతస్నానకల్పానధిక్మతాశక్తవిషయత్వేనఅగతిక గతిత్వకల్పసంచావ
శ్యకముపపద్యతాం. ప్రకృతేతు “ శాఖాధీశే , ఇత్యాదేః పదహా
మాదిశాస్త్రవత్ బాధకశాస్త్రరూపత్వేస్ఫుటే వినాగమకం అగతిక
గతిత్వకల్పనం కథముపపద్యతాం భవతాం. తస్మాత్ శాఖాధీశఇత్యా
దిపరిహారశాస్త్రప్రతిపన్నోపాధేః అనుకల్పకాలరూపగత్యంతరవిర
హాదశాయామేవ అనుష్ఠానయోగ్యతాసమ్పాదకతావచనమచతురవచ
నమేవ! అస్తువా- తద్వచనే అగతికగతిత్వాగ్రహారభవతాం. తథాపి
ఆతురత్వాదినాముఖ్యస్నానకల్పసమ్భవేఅగతిక గతిస్నానశాస్త్రమా
శ్రిత్య యథా ముఖ్యవీవ కాలే ఆవశ్యకం నిత్యకమాదినిర్వర్త్యతే,
నతు అగతికగతి శాస్త్రముపేక్ష్య కాలాంతరం ప్రతిక్ష్యతే, తథా ప్ర
కృతేఽపి దైవాత్ ముఖ్యకాలే న్యతస్సిద్ధనిర్దోషతాకకల్పసమ్భవే
అగతిక గతిత్వాభిమత పరిహార శాస్త్రకల్పమాశ్రిత్యాపి ముఖ్యకాలే
వీవ శ్రావణ్యాం ఉపాకర్త నిర్వృతానం యక్తః, నకాలాంతరప్ర
తిక్షణం । అనుకల్పకాలాసమ్భవవీవముఖ్యకాలపరిగ్రహోక్తిస్తుశాస్త్ర
నీతివిపరీతాక్తిరేవ. యేహి అనుకల్పకాలగతదోషపరిహారకా ఉపాధ

యః శాస్త్రప్రతిపన్నాః తే సర్వైః పి ముఖ్యకాలగతదోషపరిహరకావీవద్యుష్టాః, నవిపరీతాః. తస్మాత్ “ శాఖాధీశే ,, ఇత్యాదిశాస్త్రప్రతిపన్నోపాధేః ముఖ్యకాలగతదోషపరిహరకత్వం అపరిహర్యమిత్యతః ప్రకృతే నయక్తం పరిహరణసమృద్ధిత దోషవిరహయాః శ్రావణ్యోముఖ్యకాలభూతాయాః ఉపేక్షణమితిచిత్ ॥3॥

నను మాధూత్ “ శాఖాధీశే ,, ఇత్యాదెరగతికగతిత్వం, మాధూచ్చ దోషాలృప్తనత్వాభిప్రాయకత్వం, అభ్యుపగమ్యతాంచ ‘ కర్తృణ్యత్ , ఇత్యాదెః ‘ ఆతానుపసంగికః , ఇత్యాదికమివ ‘ ఆహవనీయే జహోతి , ఇత్యాదెః ‘ పదేజహోతి , ఇత్యాదికమివ ‘ నహింస్యాత్ , ఇత్యాదెః ‘ అగ్నిహోమీయం పశుం , ఇత్యాదికమివ “ నప్రథమ ” ఇత్యాదెః “ కామంతుయః ” ఇత్యాదికమివద మాధ్యాదాపుపాకర్తృనిషేధకవచనానాం తద్వచనం బాధకమితి. తథాపి ప్రకృతశ్రావణ్యం యజ్ఞశ్శాఖాధీశస్య శక్తియుక్తత్వేన త్యేన యష్టదభిమతసిద్ధిః. తదేవతు నవిద్యతే; యజ్ఞశ్శాఖాధీశస్య శుక్రస్య న్వశత్రుసూర్యస్థానభూతసింహరాశిస్థతయా దుర్బలత్వాత్. అథ ప్రాబల్యదౌర్బల్యయోః ససమ్బద్ధికత్వేన సంబద్ధ్యా కాంతాయాం గురుశుక్రాన్యతరస్యేవ అస్తగతత్వేన ప్రకృతస్యాన్వయాత్ లబ్ధం అస్తగతగురుశుక్రాన్యతరావధికాధికశక్తిమత్త్వం అనస్తగతత్వమాత్రేణైవశత్రుస్థానస్థితస్యాపి శుక్రస్యాక్షతమితిప్రాగవాక్తం ‘ స్ఫురదంశుత్వాత్ ’ ఇత్యత్రేతిచెల్ - సత్యముక్తం; దురుక్తంతుతత్, శత్రుస్థానగతస్య అల్పఫలజనకతామాత్రేణ నిరుపపదశక్తియుక్తపదస్యపదేశ్యత్వానన్యువాత్; పూణశక్తిరెవహి నిరుపపదశక్తిపదస్యపదేశ్యార్థా. అతవ- మిథిలేశ్వరఇత్యాది సోపపదనిర్దేశే లోకేశ్వరప్రత్యయైః పి నిరుపపదస్యరాదిశబ్దేః అపవధికైశ్వర్యశాలీ సర్వేశ్వరీవ ప్రత్యాయైః ఇతి త్రయ్యస్తనిష్ఠాతాః ప్రాచుః. స

హి లూక౯౭పి శత్రుశాసనైకాననగతః తత్త్వానస్థిత్యా మందీభూతః
 భఫలజననశక్తిః శక్తశ్చతి వ్యవహీయతే కష్టచిత్ । ఏవం-స్ఫురదంశాః
 శక్తపదవ్యవహార్యతాయాః జ్యోతిరివృత్తమృతత్వేపి నతస్య శత్రుస్థాన
 స్థితత్వదశాయాం తత్పదవ్యవహార్యత్వం తత్సమృతం, శత్రుస్థానస్థితే
 దుఃఖితపదవ్యవహార్యతాయావత తైరభిధానాత్. యథావళిః “గృ
 హభిభూతశ్చ నిపీడితస్సాన్యిత్థలస్తపావగ్రహవగ్గయాతః । సుదుః
 ఖతశ్చతుగృహేగ్రహేంద్రాసీచేతిభీతావికలాస్తయాతః ॥ ౧, ఇతి.
 తథాచ జ్యోతిరివృత్తరిభాషామాశ్చిత్యాపి నాత్ర శుక్రస్య శక్తియుక్త
 త్వావపాదనసమ్భవః. తస్మాత్ ‘శాఖాధీశే, ఇత్యాదిపదనానుసారే
 నాపినాధునాసమీహితసిద్ధిః-ఇతీయమాశంకాఅనూద్యపరిహీయతే—

నచ శత్రుక్షేత్రగతశ్శుక్రోదుర్బలఇతీహవక్తవ్యం ।

సాంప్రదాయకతాన్వితాశైరంకౌబలవాన్తి తాన్త్రికైరూచే||౪||ఇతి.

అయమభిసంధిః — సామాన్యవాచకశబ్దబోధితేహ్య
 ధే నిరుపాధికత్వరూపస్యవా సమూహాత్పరూపస్యవా విశేష
 స్య లాభః అథావత్త్రివిధయైవ- నవునశ్శక్త్యా. అతఏవ ‘బ్రహ్మ
 నావిషశ్చితా’ ఇత్యాదౌ విషశ్చిత్పదార్థతావచ్ఛేదకజ్ఞానాదౌ
 నిరుపాధికత్వాది లాభః అథావత్త్రివిధయైవోపసాదిత అకరే
 మ. సఖలు అథావత్త్రి సతిబాధకేనవతంతి. అస్తిచాత్ర బాధకం
 “శాఖాధీశేశక్తియుక్తే” ఇత్యత్ర పూర్ణాత్పరివక్షణే. తథాపి. పూ
 ర్ణాశక్తిమత్తాఖలుగ్రహస్య పూర్ణాశుభఫలజనకతా. సాచ ఉచ్చస్థిత
 స్తేవ గ్రహస్య. తదుక్తం “ఉచ్చత్రికోణస్వసుహృచ్చతుర్నిచగృ
 హార్కృతైః! శుభంసంపూర్ణాపాదోసదలపాదాల్పనిష్ఠలమ్” ఇతి. శా
 ఖాధీశస్య పూర్ణాశక్తిమత్త్వ వివక్షాయాం ఉచ్చస్థిత్యమేవ భంగ్యం
 తరేణ వివక్షితంస్యాత్. నచేష్టాపత్తిః, “ఏకోమూఢోభవదన్యస్సాన్వి

చ్చమిత్రాంశగోయది । అన్యస్యాస్తమయేకాలేఖర్వాచ్చా ౧౪౩౦
 జనా ॥ ఇత్యనేన శాఖాధీశస్యస్వాచ్చగతత్వజవస్వాంశగతత్వేన్యమి
 త్రగతత్వేఽపిచ ఉపాకర్తకతన్యతా ప్రతిపాదనదర్శనాల్ తదనం
 గ్రహేణ విరోధాపత్తైః నచైతద్వచనస్యాపివృథగివిధిరూపత్వస్వీకా
 రాన్నవిరోధఇతివాచ్యమ్, ఏవంనతి ప్రకృతశాఖావత్త్వాం ' శాఖాధీ
 శే ' ఇత్యాదివచనప్రవృత్తై రసంభవేఽపి ' స్వాంశస్థితతయా ' ఏకా
 మూఢః ' ఇత్యాదివచనప్రవృత్తిమాత్రేణప్రధమోపాకర్తకర్తవ్యత్వసి
 ధ్ధేరప్రత్యూహత్వాల్. తదిదమభిప్రేయోక్తం—స్వాంశగతత్వాదితి॥

వస్తుతస్తు- ఏకోమూఢ ఇత్యాదేః పృథగివిధిత్వేగౌరవం, శాఖాధిప
 తేః మిత్రస్థానస్థితైరసంగ్రహః, ఏకోమూఢఇత్యాదివచనముదాహృ
 త్యాపి నిష్కర్షణకథనావసరే ॥ తత్తద్దాఖాధీశే శక్తియుక్తై తత్త
 ద్దాఖాధ్యయనం కార్యం,, ఇతి దశనిర్ణయాలేఖనాల్ ఉచ్చస్థి
 త్యాదీనాం శక్తివిశేషరూపత్వమేవ అవగమ్యత ఇతి తద్విరోధప్రసంగ
 శ్చేత్యాది బహుతరబాధకప్రతిసంధానాల్ నాత్రశక్తౌపూర్ణత్వ గమ
 కాధావత్త్విరవతరతి. తథాచ ' శాఖాధీశే, ఇత్యాదితః సామాన్య
 నావగతాయాః శక్తేః విశేషతః స్వరూపజిజ్ఞాసాయాం ' ఏకోమూఢః '
 ఇత్యాదివచనప్రవృత్తిః ఇత్యేవలభువాల్ స్వీకరణీయం. తద్వచనేద ॥ జా
 యమానోహవైబ్రాహ్మణః,, ఇత్యాదివాక్యేషు బ్రాహ్మణాదిపదస్య
 తై ౧౪౩౧ కాదిమాత్రపరత్వవల్ ' సత్త్రిశూద్రా ' ఇత్యాదివాక్యే శూ
 ద్రాదిపదస్యతై ౧౪౩౨ కతరమాత్రపరత్వాదివచ్చశుభాంశమాత్రోపా
 దానస్యజ్యోతిస్తంత్రానుసారేణశుభరాశిస్థిత్వపలక్షకత్వాల్ శుభరాశి
 స్థితిరూపాశ్శక్తుసీచాంశరూపాశుభాంశస్థిత్వనాస్కందితాః ఉచ్చతి
 కొణస్వసుహృద్రాశిస్థితయోఽపి గ్రాహ్యః, శుభరాశిస్థితిహి అశు
 భాంశస్థిత్వనాస్కందితైవ శుభఫలజనకతయా శక్తివ్యవదేశమహతి
 తి. తథాచ తత్తద్దాఖాధిపతేః శత్ర్వంశసీచాంశస్థిత్వనాస్కందితాః

యాః ఉచ్చత్రికోణస్వసుహృద్రాశిష్ఠితయః, యాశ్చసాన్వంశమిత్రాం
 హౌచ్ఛాంతస్థితయః తదన్యతమవిశిష్టత్వే అన్యన్య గురుశుకాగ్రన్య తర
 స్యాస్తకాలైః పృథమోపాకృతిః కార్యాఇతి వాక్యాధాః పర్య
 వసితః. అత్యవదనే అంశస్థితుపాదానంచ శుభాంశస్థితేః రాశివిశే
 షస్థితివిరహానిరపేక్షమేవ శుభఫలజనకతయా శక్తివ్యవదేశ్యత్వం ని
 యతమితి ప్రాధాన్యం, శుభరాశిస్థితైస్తు అశుభాంశస్థితి విరహసాపే
 క్షమేన శుభఫలజనకతయా సతన్నియతమితి అప్రాధాన్యం ఇత్యభి
 ప్రేత్యైవేతి. తత్పిన్దం శుకగ్రన్యసాన్వంశగతతయా శక్తియుక్తత్వమ్ || ఏ
 వం స్ఫుటరశ్మిశాలత్వేనైవ శక్తపదపరిభాషాదశానాల్ శత్రుశ్రేత్రగత
 స్యాపి నశక్యంశక్తపదవ్యవహారత్వం వారయతుం. నచ దుఃఖతపదపరి
 భాషయా విరోధః, పరిభాషాద్యన్య ఏకత్రకదాచిత్సమావేశ స్వీ
 కారేఽపిబాధకవిరహాల్. యదిచ దుఃఖతపదపరిభాషితతయా స్ఫు
 టావగతదుర్బలభావే నశక్తపదవ్యవహార్యత్వం ఉచితం స్వీకర్తూమి
 తి శత్రుశ్రేత్రగతత్వానాన్కందితస్ఫురదంశుత్వమేవ శక్తపదపరిభా
 ష్యతావచ్ఛేదకం స్వీకార్యమితి సుసూక్ష్మమిత్త్యతే, తదా 'స్వస్థ
 స వగైశ్చ, ఇతి స్వరాశిచ్ఛతన్య స్వస్థపదపరిభాషాదశానాల్ రా
 శ్యపేక్షయా అంశస్వ ప్రాబల్యాచ్చ శత్రురాశిగేఽపి సాన్వంశస్థితై
 స్వస్థపదవ్యవహారయోగ్యే నదుఃఖతపదవ్యవహారగోచరత్వం స్వీకర్తు
 ముచితం, నవాస్ఫుటరశ్మితైవ ప్రాప్తశక్తపదవ్యవహార్యత్వస్య బాధన
 ముచితమితి శుభాంశస్థితినాన్కందితశత్రుశ్రేత్రగతత్వమేవ దుః
 ఖతపదపరిభాష్యతావచ్ఛేదకం ప్రబలాంశస్థిత్యనసహితయా అశు
 భరాశిస్థిత్యా అనాన్కందిత స్ఫురదుశుత్వంచ శక్తపదపరిభాష్య
 తావచ్ఛేదకం స్వీకార్యమితి తేఽపి సుసూక్ష్మమేక్షణైవ శుకగ్రన్య
 సాన్వంశస్థిత్యా శక్తత్వం నిష్ప్రత్యూహమితి || తదిదంసర్వవహృదిని
 ధాయైవ—సాన్వంశగతత్వాదితి మేతురభిహితః ||

నను అంశవిశేషస్థితైః శక్తవిశేషరూపత్వం, అంశస్య రాశ్యపేక్షయా ప్రాబల్యంచ యద్భవదభిమతం తదయుక్తం, అప్రామాణికత్వాత్; తదాశ్రితస్య నిష్కర్మాభిధానాదికంచ సుతరామెవత్యాశంకాయాం ఉచ్యతే—రాశేరంశోబలవాన్వితాంత్రికరూపే ఇతి॥ ‘రాశేర్బలప్రోద్ధేక్మాణోద్దేక్మాణాదంశకోబలీ । తస్మాల్లగ్నఫలంసర్వమంశకేష్వేవ నిష్ఠితం,, ఇత్యాదిభిః భరద్వాజాది మహర్షివచనైః “లగ్నంప్రధానంతిధివారభేభ్యోలగ్నద్వైగాణస్తుతతోనవాంశః,, “దేక్మాణమాహుభావనాద్భలిప్తం తతోంశమంశాదపి కాలహారాం,, ఇత్యాదిభిః జ్యోతిర్నిబద్ధకారవచనైశ్చ స్పృటమేవ రాశ్యపేక్షయా బలిష్ఠాద్దేక్మాణాదపి బలిష్ఠతోవక్తారాశ్యపేక్షయా అత్యధికబలశాలిత్వం అంశస్య బోధితం. తచ్చ ఫలజననదావరకమేవ. తథాచ రాశిస్థితైః శుభఫలజనకతయా శక్తిరూపత్వేనతి తతోవ్యతిశయితఫలజనికాయాఃఅంశస్థితైః శక్తిరూపత్వేన రాశిస్థిత్యపేక్షయా ప్రాబల్యేనా నకథంచదపి వివ్రతిపత్తిర్న క్తేభావః॥

ఇదంపునరిహంవధేయమ్.—శాఖాధీశస్య శత్రుస్థానస్థితత్వేన పుష్కలశక్తిమత్తావిరహేణ సామ్యుతికశ్యావణ్యతిలంఘనమయుక్తం, ప్రోష్ఠపద్యాం సప్తమిత్రబుధస్థానభూతకన్యారాశిస్థితస్యాపి శుక్రస్య తంప్రతి నీదస్థానరూపతయా కన్యారాశేః తత్రస్థిత్యా చిత్రాద్వితియచరణస్థిత్యా అంశతోపి నీచస్థితేరేవ దర్శనెనచ ఆతిదుర్బలత్వాత్. ఉచ్యతేకోణాత్యాద్యుదాహృతవచనేహి శత్రుక్షేత్రస్థితస్య అల్పఫలజనకత్వం నీచస్థస్యతు ఫలజనకత్వసామాన్యభావవత్త్వంచోక్తం. నచ ఇతరాస్తదోషవరిహారాయైవ శాఖాధీశశక్తిప్రతిక్షణం, నపునః అస్తదోషాభావేఽపీతి ప్రోష్ఠపద్యాం అస్తదోషరహితాయాం శాఖాధీశశక్తినత్త్వం నాపేక్షితమితివాచ్యం, సప్తశాఖాధ్యయనేఅవశ్యమాశ్రియితుముచితప్రబలభావస్య సప్తశాఖాధిపతేః సర్వథా హీనబ

తాయాః స్వశాఖానధికృతస్య అస్తదోషాభావసమ్బాదనాయో
 సహ నానుచితత్వాత్. గురుశుక్రయోః అస్తదోషాభావాహి అ
 స్తగతత్వప్రయుక్తదౌర్బల్యపరిజహీషయైవాపేక్ష్యతే. తద్యది
 స్వశాఖాధిశేతరస్యాపి స్వశాఖాధ్యయనే చికిషితే దౌర్బల్యం ప
 రిజహీషితం కిము వక్తవ్యం స్వశాఖాధీశస్య సర్వథా హీనబలతా
 యా అవశ్యపరిహారవ్యత్సే. తథాహి. సర్వశాఖసాధారణ్యనాధ్యయ
 నారమ్భే గురుశుక్రయోరుభయోరపి అస్తదోషాభావం నిమిత్తం స్థర
 తాం అయమాశయః ఉన్నీయతే—సురాసురగురూహి ప్రబలౌ గృ
 హేషు సర్వేషు. తదామర్తహషణయః—అహంశుక్రశ్చచక్రేస్త్రైక
 శుభేహి విచరావస్తే. వజ్రిక సంచారణాల్లాకే ఆవయోశ్శాంతిమా
 ప్నయః || అన్వహం గూఢచారాణాం దుగ్రహాణాం నిరీక్షణాత్ |
 శక్తిర్మమైరవిచరెన్దురుతిత్యాఖ్యయాగ్రహః || శుక్రస్యాపి తథా శక్తి
 ర్విదరేద్భాగవస్తుయః | తాయదా ప్రతిదృశ్యేతే రక్తిమంతౌ బ
 లాధికౌ || ఆకాశే నిర్మలే రాత్రౌ లూకస్యాస్య శుభావహౌ | సర్వ
 దోషహరావతౌ శుభకర్తృణి పూజితౌ || తాభ్యామేవ జగత్సమ్పద్య
 వెచ్ఛాశుభనాశనమ్ || ఇతి || తదెతత్ప్రమాణమనుసృలైవ జ్యోతి
 ర్నిబంధనకారాఅపి వణయంతి. యథా—“ దోషామ్పురాశితర
 నాయ కృపాద్రుచేతాః షోతం ససజ్జ గురుశుక్రమయంవిధాతౌ |
 ప్రావౌతు దోషజలరాశిమనేనతీర్త్వా తత్తీరదాని శుభకర్తృఫలా
 ని లూకః || ” ఇతి || అతిస్తా ఉచ్చగత్వాదిగుణపౌష్కల్యతస్తత్త
 త్కాలే తత్తత్కర్మావసరమ్భవిధాతుః దోషాన్మూలనేన శుభఫలపౌ
 ష్కల్యమావహతఇతి తాదృశగుణపౌష్కల్యవత్త్వమేవ యద్యపి ఉ
 పాకర్తృణి నిమిత్తతయాశ్రయితుం ప్రాప్తం. తథాపి శ్రావణ్యాంత
 యోరుభయోరపుచ్చగత్వస్య దుమేలతయా సాప్రధానసంసాగ
 రకూపాకర్తృరూపే నిత్యకర్తృణి గృహస్థితివిశేషప్రయక్తానుషంక

ఫలపౌష్కల్యాయ ఉభయోగుణపౌష్కల్యస్య నియమేన నిమిత్తత
యా శ్రయితుమనుచితతయాచయథాకథంచదుభయోగుణవత్త్వరూ
పం ప్రాబల్యమాశ్రిత్య ముఖ్యకాలే ఉపాకర్త విధానం ముఖ్యతమః
కల్పః. గుణవత్త్వమస్తువా మావా, ఉభయోః దోషాభావరూపం.
దౌర్బల్యాభావమాత్రమాశ్రిత్య ముఖ్యకాలేవోపాకర్మానుష్ఠానం
న్యాయ్యమిత్యయం ముఖ్యతరః కల్పః. తత్రాపి ఉభయోః దోషసా
మాన్యాభావస్యానతిసులభతయా అతిభీతవ్యవదేశనిమిత్తాన్నీచస్థత్వా
దపి వికలవ్యవదేశనిమిత్తతయా దౌర్బల్యకాష్టాభూతస్య అస్తగత్స్వ
రూపస్య ప్రబలదోషస్య గృహయోరుక్తయోరుభయత్రాభావమా
శ్రిత్య ముఖ్యకాలే ఉపాకర్త విధానం ముఖ్యః కల్పః. ఆయమేవదస్త్య
తికారైస్సామాన్యతః పరిగృహీతః “గురుభార్గవయోర్తాక్షే” ఇత్యా
దౌ. తత్రాపి యదా స్వశాఖాధీశోబలవాచుచ్ఛగత్వాదినా తదా
స్వశాఖాధీశే శుభఫలజనకే జాగ్రతి తముపేక్ష్య స్వశాఖాధీశేతర
స్య గుణవత్త్వంవా దోషాభావవత్త్వంవాఽభిలష్య ముఖ్యకాలాతిలం
ఘనం నైవోచితమితిస్వశాఖాధీశస్య ప్రాబల్యమాత్రమాశ్రిత్య ముఖ్య
కాలవీవ తదనుష్ఠానం అనుకల్పః “శాఖాధీశే” ఇత్యాదినా పరిగృ
హీతః. ఇత్యేతే ముఖ్యకాలే ఉపాకర్తానుష్ఠానే చత్వారిఃపక్షాః. య
దాతూపదర్శితస్య చతుర్థస్యాపి కల్పస్యానమ్భవః తదాభునరగత్వా
ముఖ్యకాలం పరిత్యజ్య అనుకల్పకాలే తదనుష్ఠానావతారః ప్రౌష్ఠప
ద్యాంవా, ఇతి పరిగృహీతః. తత్రాపి చత్వారిఃపక్షాః-ఉభయోగుణ
వత్త్వం ఉభయోదౌర్బల్యసామాన్యాభావవత్త్వం. ఉభయోర
త్స్యంతహీనబలత్వాభావవత్త్వం శాఖాధీశస్య ప్రాబల్యమాత్రంవే
త్సుపదర్శితదిశాక్షేయాః. అతవీవ యదా శ్రావణీ ప్రౌష్ఠపద్యోరు
భయోఽపి మాధ్యదోషః ప్రౌష్ఠపద్యాం పరం శాఖాధీశశక్తిః తదా
స్వతః నిదుష్టాప్యాషాఢీ నాశ్రియతే. ఏవం శ్రావణ్యాం ప్రౌష్ఠ

పద్యాంచ అస్తదోషే శ్రావణ్యాం శాఖాధీశశక్తిసత్త్వేచ న్యతా
 నిదుష్టాప్యామాధీ నాశ్చీయతే. కింతు శాఖాధీశశక్తిమాత్రమేష
 పేక్షయా ముఖ్యవన కాలఐతి. అనుకల్పకాలాశ్చితస్యాపి చతుర్థప
 క్షస్యాసమ్భవే ముఖ్యకాలాతిలంఘనం నన్యాయ్యమితి ముఖ్యకాలప
 వ అనుష్ఠానమగతికగతికల్పః “ కాలత్రయేపి దోషశ్చైత్ ,, ఇతి
 పరిగృహీతః ఇతి స్మృతికృతాం జ్యోతిర్విదాఃచాశయ ఉన్నీయతే.
 ప్రకృతేచ శ్రావణ్యాముపదర్శితచతుర్థపక్షరీత్యా యజుశ్శాఖాధి
 పతేః యజుశ్శాఖాధ్యయనారమ్భకాలికఫలపౌష్కల్యాపాదకే జాగ్ర
 తి సాంశస్థిత్యా ప్రబలభావే తముపేక్ష్య ముఖ్యకాలమప్యతిలంఘ్య
 యజుశ్శాఖాయామనధికృతస్య గురోర్నిదోషత్వమాత్రవిషయా
 ప్రోష్ఠపద్యాం అంశతౌ రాశితత్వ నీచస్థితిరూపప్రబలదౌర్బల్యశా
 విని నతి శుక్లే ఉపాకమానుష్ఠానకథనమత్యంతానుపపన్నమితి. య
 దాతు శ్రావణ్యాం గురుశుక్రయోరుభయోరవ్యసస్తగతత్వం శుక్ర
 స్యచెదృశీనీచస్థితిః తదా శాఖాధీశస్య తాదృశం దౌర్బల్యంసాధాన్
 ఉపాకృత్యనుష్ఠానం పునరుచితమేవ, యతః ముఖ్యకాలస్యాభయోః
 ప్రబలయోగ్యహయోరదుష్టత్వస్యచ నష్టేలనం శాఖాధీశ నీచస్థి
 తిరూపదౌర్బల్యపేక్షయా ప్రబలమితి. అతపీవ యదా శ్రావ
 ణ్యాముభయోరవస్తగతత్వమాత్రం ప్రోష్ఠపద్యాంచ ఉభయోరవ్యధిక
 గుణసమ్పన్నతా తదాసీం శ్రావణ్యామేవానుష్ఠానం యజ్యతే, దౌ
 షాభావమాత్రస్యాపి ముఖ్యకాలాశ్చితస్య ప్రాబల్యే ఇతి || తస్మా
 త్సామృతిక శ్రావణీముల్లంఘ్య ప్రోష్ఠపద్యాముపాకమానుష్ఠానా
 భిధానం కేషాంచిత్ స్మృతిజ్యోతిర్విత్సమయసుస్థూత్తాశయానాకల
 ననిబంధనమితి కృతబుద్ధయో విదాఃకుర్వన్తు ||

ఏతేన-సాంశస్థితేః గురుమాధ్యలక్షణప్రబలదోషపరిహారక.

క్తిసమ్పాదకత్వాభావవాదోపి దూరోత్పరితః. ముఖ్యకాలసంబద్ధ.

శాఖాధీశశక్తేః అనుకల్పకాలసంబద్ధాచ్చాఖాధీశేతరాస్తాభావాత్ప్ర
బలతాయా ఉపపాదితత్వాత్, అస్తదోషనిష్ఠప్రతిబంధకతాయాం
శాఖాధీశశక్తేరుత్తైజకతాయా వచనబలాదావశ్యకత్వేన ప్రతిబంధ
కరూపదోషాభావస్య ప్రకృతశ్రావ్యామక్షతత్వాచ్చేతిదిక్ ॥

అథాస్తగతస్య శుభఫలజనకత్వసామాన్యభావమాత్రిం, అపి
తు ప్రబలప్రతికూలఫలజనకత్వమపి. తథాచ అనుకూలఫలామిశ్రిత
ప్రతికూలఫలాధాయకస్యాస్తదోషస్య పరిహారః తాదృశదోషప్రతి
దన్వందితయా నిర్దోష్టుముచితయా ప్రతికూలఫలామిశ్రితానుకూ
లఫలజననశక్త్యైవ భవతుమహాః. నచ ప్రకృతే తాదృశశక్తిశ్చ
ఖాధీశస్య సమస్తి. తస్మాంశస్థితిప్రయుక్తశుభఫలజనకత్వేపి శత్రు
రాశిస్థిత్యా ప్రతికూలఫలజనకతాయా అప్యావశ్యకత్వాత్. నచ రా
శేరంశస్య బలిష్ఠతియాప్రతికూలఫలజననప్రతిరోధశ్శక్యశంకః, రాశే
రంశస్య బలిష్ఠతావాదస్య రాశిస్థితిప్రయుక్తవిలక్షణఫలాప్రతిరుద్ధస్వస్థి
తిప్రయుక్తవిలక్షణఫలాత్పత్తికత్వమాత్రపరతయా రాశిస్థితిఫలాత్ప
త్తిప్రతిరోధిన్వస్థితిఫలాత్పాదకత్వపరతావిరహాత్ ఇతిచేత్ - ఉచ్య
తే. మాధ్యాదౌ ఉపాకర్తృనిషేధకపితనానాం మాధ్యాదికాలస్య ఉ
పాకమాంగత్వాభావప్రతిపాదనద్వారా అనుపకారకకాలకృతస్యా
పాకర్తృణః అకాలకృతతియా ఫలజనకత్వాభావావగమకతాయాః ప్రా
గుపదర్శితీత్యా ఆవశ్యకత్వేపి మాధ్యాదికాలే ఉపాకర్తృకర్తృః ప్రతి
కూలఫలజననస్వీకారే మానాభావాత్. తతశ్చ ఉపాకర్తృఫలప్రతిరోధ
కాస్తదోషస్య స్వశాఖాధీశేతరనిష్ఠస్యపరిహారః స్వశాఖాధీశస్యఉపా
కర్తృఫలజననశక్తుస్సాన్నియకయా శుభఫలజననశక్త్యాపి కేవలం భవతు
మర్హః. అస్తిచప్రకృతేనాన్వంశరూపశుభాంశస్థిత్యాశుభఫలజననశక్తిరితి॥

ఏవం—శుభాంశస్థితిస్య అశుభరాశిస్థితిప్రయుక్తప్రతికూలఫల మి
శ్చానుకూలఫలజనకత్వ కథనమప్యనుగతమేవ, రాశ్యపేక్షయా అం

శపాబ్రత్యన రాశిస్థితిఫలజననశక్తిం పరిభూయైవ శుభాంశస్థిత్యా సస్
 ఫలాపధానాత్. అన్యథాఅంశే రాశ్యపెక్షయా బలిష్ఠత్వవాదస్య అ
 సంగతత్వాపాతాత్. తథాహి. బలిష్ఠత్వం అతిశయితబలశాలిత్వం,
 'అతిశాయినేతమబిష్ఠనా , ఇత్యనుశాసనాత్. యదిప్రతికూలరాశ్య
 నుకూలాంశయోగస్సమవధానే ఉభయోరపి తయోస్సన్వస్ఫల జనకత్వ
 మిష్యతే తపోభయోన్ముమబలత్వమేవ. నపునరుభయో రెకతరస్య బలి
 ష్ఠత్వమవరస్యవా దుబ్బలత్వం. తస్మాద్భాశ్యంశస్థిత్యాశ్శుభాశుభఫల
 జననద్వారకవిరోధశాలిన్యోః కదాచిత్సమావేశే దుబ్బలతయా రా
 శిస్థితేః విరోధిఫలజననశక్తిం పరిభూయ ప్రబలతయాంశస్థితేస్సన్వ
 ఫలాపధాయకతాప్రతిపాదనవరవీవ రాశేరంశస్యబలిష్ఠత్వవాదః. 'ప
 రనిత్యాంతరంగాపవాదానా ముత్తరోత్తరం బలీయః , ' శ్రుతిలిం
 గవాక్యప్రకరణస్థాన సమాఖ్యానాం సమవాయేపారదౌబల్య మ
 ధావిప్రకాశాత్ , ఇత్యాదౌ బలీయస్తావదిప్రయ క్తవిరోధికార్య
 సామాన్యప్రతిరోధకత్వమేవ దృష్టం బలీయసః || దుబ్బలానాం బలి
 భిభాంగమభిధాతుమేవ బలాబలాధ్యాయారంభఇతిచ కంఠతపవాభి
 హితం జ్యోతిర్విద్భిః. దుబ్బలానాం బలిభిభాంగశ్చ న్వనిష్ఠబలినమ
 వధానాధీన బలిప్రయక్తఫలవిరోధిఫలాత్పాదకతావభావకత్వం. ని
 ష్ఠాంతమధీనాంతంచాభావవిశేషణం. ఫలవిరోధిత్వంచ ఫలే స్యా
 వృత్తి శుభతావశుభతావ్యతరరూపవత్త్వేన. తథాచ ప్రకృతే బ
 లిష్ఠయా అనుకూలాంశస్థిత్యా దుబ్బలాయాః ప్రతికూలరాశిస్థితేః ప్ర
 తికూలఫలానుత్పాదకత్వ లక్షణోభంగః కార్యవేతి సిద్ధం శత్రు
 ఔత్త్రస్థితసాపి శుక్రస్య స్యాంశస్థిత్యా ప్రతికూలఫలామిశ్రితానుకూ
 లఫలజనకత్వం అస్తదోషపరిహారక్షమతయా భవదభ్యుపేతమపీతి ||

అతవ-దశావిపాకనిరూపణావసరే దశాధిపతేః ఉచ్చరాశిస్థితిప్ర
 యుక్తం శుభఫలమభిధాయ అనంతరం తద్విపరీతమశుభఫలం నీచరా

శిష్టితి ప్రియక్తం నిరూప్య తత ఉచ్చరాశిస్థితస్యాపి దశాధీశస్య నీచాం
 శస్థితత్వే నీచరాశిస్థితి సమానఫలం, నీచస్థస్యాపి దశాధీశస్య ఉచ్చాం
 శస్థితత్వే ఉచ్చరాశిస్థితి సమానఫలంచాభిహితం. యథా “ ఉచ్చంగ
 తస్యహ దశాధరణీసుతస్య ప్రియోత్తిరాజ్యమథవాక్షితిపాలమిత్రం ।
 భూమ్యథాదారసుతబంధుసమాగమంచ యానాధిరోహణ విశేషవి
 దేశవాసం ॥ నీచస్థితస్యాపి ధరాసుతస్యదాయే కువృత్త్యా స్వజ
 నాదిరిత్యం । కుభోజనం గొగజవాజినాశం స్వబంధునాశం నృపవ
 హ్నిచూరైః ॥ ఉచ్చస్థాపి ధరానూనుర్నిచాంశకసమన్వితః । త
 త్వాకేభ్రాతృమరణం నృపవహ్నివిషాద్యయం ॥ భూమిపుత్రాపి నీచ
 స్థఉచ్చాంశకసమన్వితః । తత్వాకేభూమిదారాథా పుత్రమిత్రవివర్ధ
 నం ,, ఇత్యాది. తథా—ఉచ్చస్థేపిగురౌనీచ రాశ్యంశకసమన్వితే
 మహాభాగ్యతుసంప్రాప్తేతత్క్షణదేవనశ్యతి ॥ నీచస్థే దేవపూజ్యతుసో
 చ్చాంశకసమన్వితే । భాగ్యక్షయోతుసంప్రాప్తే భాగ్యంయాతితథాన
 రః ॥ తథా — ఉచ్చాంశకసమన్వితో నీచరాశిసమన్వితః । కృ
 షిగోభూమివాణిజ్య ధనధాన్యవివర్ధనం ॥ ఇతి ॥ కింబహునా-కవచి
 త్పృతికూలరాశిస్థస్యాపి అనుకూలాంశస్థితౌ అనుకూలరాశిఫలాదత్స
 న్తాధికం రాజ్యప్రాప్త్యాదికం ఫలంప్రతిపాద్యతే- యథా— సోష్ఠ
 స్థాపిదినేహ నీచగతశ్చేత్కలత్రహానికరః । స్వకులజబంధువిరోధం పి
 తాదీనాం తదైవమునివాక్యం ॥ ఉచ్చాంశసహితౌభానుర్నిచస్థాపి
 మహాత్ముఖం ॥ కరోతిరాజ్యభారంద దశాంతేవిపదంకృతం ॥ ఇత్యాది
 యత్పునః కవచిత్పృతికూలరాశిస్థస్య అనుకూలాంశస్థితావపి ప్రతికూ
 లఫలాల్పత్వ ముచ్యతే తద్గ్రహవిశేషవిషయనియతం కావచిత్కంవా
 చనికం నౌత్సర్గికం నియమంరుణద్ధి. గురుశుక్రయోస్తు ప్రతికూలరా
 శిగతయోరనుకూలాంశగతత్వే ప్రతికూలఫలలేఖోపినకవచిదుక్తఇతి న
 కథంచిదపి ప్రకృతే శుభాంశస్థితస్య శుక్రస్య దౌర్బల్యశంకావసరః॥

వస్తుతః రాశేరంశస్య బలిష్ఠత్వం యస్మిన్ బలాబలాధ్యాయేనిరూపితం తదధ్యాయనందభావరిశీలనేనాపి శుభాంశస్థితస్యాశుభరాశిస్థితతయాత్యాజ్యత్వాభిధానమసంగతమితి స్ఫుటమవగమ్యతే. యథోక్తం— యథానిహంతిప్రబలాగుణోన్యస్త్యాజ్యత్వద్వంద్వం తిథివాసరాదేః । తదైవకశ్చిన్నహితారకాయా స్తతశ్చనక్షత్రబలం ప్రసిద్ధం ॥ ఇతి. అత్రహి తిథివాసరాదేః ప్రబలగుణాంతరసమవధాన ప్రతిహతత్యాజ్యత్వాదోషకత్వేన దుర్బలత్వం, నక్షత్రన్యదతద్విరహాత్ ప్రబలత్వమితి సాధితం. తతశ్చ తదపేక్షయా దుర్బలత్వం తత్సమవధాన ప్రతిహతత్యాజ్యత్వాదోషకత్వమేవేతి రాశేరంశాపేక్షయా దుర్బలత్వమపి అంశసమవధానప్రతిహతత్యాజ్యత్వాదోషకత్వరూపం తత్ప్రకరణాభిమతం స్వీకార్యం. తతశ్చానుకూలాంశస్థితస్య శుకస్య శత్రుక్షేత్రగతతామాలేఖా నత్యాజ్యత్వాదోషాన్తేష్యతిదిక్ ॥

అదైవంసతి సర్వత్రరాశిస్థితేః అకార్యకరత్వేన శత్రుమిత్రరాశిస్థిత్యోశ్చతుర్వాశిఘటకశుభాంశస్థితిమిత్రరాశిఘటకశుభాంశ స్థిత్యోశ్చావైషమ్యావత్తిః, తత్ప్రతిపాదకశాస్త్రవిరోధావత్తిశ్చేతిచేత్— తదిదం అనవధానైకనిబంధనం. తథాహి. కిమిహశత్రుమిత్రరాశిస్థిత్యోశ్చశుభాంశస్థితిసహకృతయోరవైషమ్యమాపాద్యతే? కింవా అశుభాంశస్థితిసహకృతయోః? అథవా శుభాశుభాంశస్థితి సహకృతయోః? నాద్యః, శత్రురాశేః శుభాంశస్థితిసహకృతత్వేనసహకారిప్రతిదుర్ధప్రతికూలఫలకత్వమాత్మం, నపునరనుకూలఫలజనకత్వమపి, స్వరూపతేషా తికూలఫలజనకత్వాత్. తతశ్చశుభాంశస్థితే రెకస్యాపీవతు అనుకూలఫలజనకత్వం, మిత్రరాశిస్థితేశ్చశుభాంశస్థితిసహకృతత్వేతు ఉభయోరపి శుభతయా అనుకూలఫలజనకత్వమితి వైషమ్యస్యాతిస్ఫుటత్వాత్ ॥ నను రాశేరంశస్య బలిష్ఠత్వవాదాత్ మిత్రరాశిఘటకశుభాంశస్థితే రపి మిత్రరాశిస్థితిబాధకతాయా ఆవశ్యకతయా మిత్రరాశిఫలప్రతి

రోధాచ్ఛుభాంశస్థితే రేకస్యావీవ ఫలజనకతయా దుర్వారః శత్రు
 మిత్రరాశిస్థిత్యశ్శుభాంశస్థితినహకృతయోః అవైషమ్యమితిచేత్ —
 మైవ, శుభరాశిస్థితే తద్రాశిఘటక శుభాంశస్థితేష్చ ప్రాబల్యచా
 బల్యసత్త్వేపి విరోధాభావేన బాధ్యబాధకభావాసంభవాత్. తదా
 హస్తాంత్రికాః—“నఖలుప్రబలంప్రబలమిత్యేనదుర్బలంబాధతే అపి
 తునతివిరోధే, ఇతి. యత్రహిరాశ్యంశస్థిత్యో రేకస్యాఅనుకూలఫలజన
 కత్వమన్యస్యాశ్చప్రతికూలఫలజనకత్వం తత్రైవవిరోధప్రసరాత్ రా
 శిస్థితిఫలప్రతిరోధకత్వమంశస్థితేరితియ క్తమిత్రరాశిస్థితేః తద్ఘటకశు
 భాంశస్థితేష్చ శుభఫలజనకత్వమితి. అతఏవశత్రురాశిఘటకశుభాంశస్థితి
 మిత్రరాశిఘటకశుభాంశస్థిత్యోరవైషమ్యాపాదనమపి సమాహితం. న
 ద్వితీయః-శత్రురాశిస్థితేః అశుభాంశస్థితి సహకృతత్వేరాశ్యంశస్థిత్యా
 దుభయోరపి అశుభఫలజనకత్వం, మిత్రరాశిస్థితే రశుభాంశస్థితి సహ
 కృతత్వే విరోధాత్ దుర్బలమిత్రరాశిస్థితిం పరిభూయ అశుభాంశస్థి
 తేః ఏకస్యావీవ శుభఫలజనక తేతివైషమ్యస్య ఉపదేశితీత్యైవ స్ప
 టత్వాత్। నాపిత్వతీయః, శత్రురాశిస్థితేః అశుభాంశస్థితిసహకృతత్వే
 రాశ్యంశస్థిత్యాదుభయోరపి అశుభఫలజనకత్వం, మిత్రరాశిస్థితేష్శుభాం
 శస్థితి సహకృతత్వేన ఉభయోరపి శుభఫలజనకత్వమితి వైషమ్యం. త
 థా శత్రురాశిస్థితేష్శుభాంశస్థితిసహకృతత్వే అశుభరాశిస్థితిం పరిభూ
 య అంశస్థితిమాత్రస్య శుభఫలజనకత్వం మిత్రరాశిస్థితేరశుభాంశస్థితి
 సహకృతత్వేన శుభరాశిస్థితిం పరిభూయ అంశస్థితిమాత్రస్య అశుభఫ
 లజనకత్వమితి వైషమ్యమిత్యస్యావ్యతిస్పష్టత్వాదితిదిక్ ||—అస్తాంవా
 ప్రతికూలరాశిఘటకానుకూలాంశస్థితేః ప్రతికూలఫలమిశ్రితానుకూల
 ఫలజనకత్వాగ్రహోభవతాం. తథాపి గుర్వాద్యస్తస్య వచనబలాద్దూ
 షకతావత్ శాఖాధీశశక్తైరపి వచనబలాదేవ తద్దోషపరిహారకత్వమప
 రిహర్యం, ‘ కేంహి వదనం నకుర్యాన్నహివచనస్యాతిభారోస్తి ’ ఇతి

న్యాయాల్. నఖలు శాఖాధీశస్య శుభాంశస్థిత్యాత్ శుభఫలజనన
శక్తిః ప్రతికూలరాశిస్థితిసమ్భవితప్రతికూలఫలజననశక్తిసమానాధిక
రణతామాలైణ స్వస్వభావభూతాం శక్తిరూపతామపి జహాతి. యేన
ప్రకృతే శాఖాధీశస్య శక్తియుక్తతావిరహానసమ్భవ్యేతాపి. అన్యథా
నీచరాశిఘటకోచ్ఛాంశస్థితాదినేశః రాజ్యప్రాప్తవర్యంతమహాఫల
ప్రదత్వేనోదాహృతప్రమాణప్రతిపన్నాపి అత్యవధవ్యవదేశ్యః ప్ర
సజ్యతఇత్యలం బహునా ||

ఉపదర్శితనిష్కషణ ముఖ్యావష్టంభభూతం శాఖాధీశఇత్యసాన్
పి వివరణపరం వచనమసందేహాయోదాహ్రియతే.—

తథాచ దశనిర్ణయాస్త్యుత్తిముక్తాఫలాదౌ దోషాపవాదసంగ్రహే
ఏకో మూఢో భవేదన్యసోస్వచ్ఛమిత్రాంతగో యది |
అన్యస్యాస్తమయే కాత కుర్యాచ్ఛాన్వణమంజసా ||
ప్రథమోహకృతించాపికుర్యాదేవావిచారయత్ |

ఆ ప్రేయేచ-కుర్యాదాన్యస్యసన్దర్శేచౌలంఘాజీవినాశుభం|ఇతి||

అత్ర స్తుత్తిముక్తాఫలాదిగ్రహణైవ నేదం దశనిర్ణయాకా
రాణామేవ సమ్మతం, కింతు సర్వేషామేవ దాక్షిణాత్యమహానిబంధ
కారాణాం ఇతి ద్యోతితం. ఆదిపదేన కంఠభూషణాదిపరిగ్రహః. న
చాన్యవచనస్య మహర్షివచనానాత్మకతయా స్వతొవిధినిషేధశక్తిమ
త్తావిరహేనా. నానేన కించిదధికసాధనసంభవఇతిశంక్యం, మహర్షివ
చనానాత్మకతాయావహసిద్ధేః. సహి దోషాపవాదసంగ్రహాగతత్వా
ల్లభమాప్రేణ తత్సిద్ధిః, దోషాపవాదసంగ్రహస్యాపి మహర్షికర్తృ
కసంహితాగతభాగవిశేషరూపతాసంభవాల్. అన్యథా తద్వచనో
దాహరణస్త్రేవ దశనిర్ణయ్యామఫలత్వప్రసంగాల్. అస్తువా అనా
షణ్శ్వమేవ తద్వచనస్య; తథాపి ప్రామాణికపరిగృహీతవచనానామ
బుద్ధితార్థకతాయా అనశ్యకత్వాల్, శిష్టాచారవల్ స్తుత్తివచనార్థ

నిత్యాయకతాయాః ఆవశ్యస్వీకార్యత్వాచ్చ “ శాఖాధీశే శక్తియుక్తై తచ్చాఖ్యాధ్యయనం శుభం ” ఇత్యాశ్చైత్యస్తరణగతశక్తిపదన్యప్రాగుపదర్థితరీత్యా అనుకూలాంశస్థితిప్రతికూలాంశస్థిత్యనానుకూలదాతానుకూలరాశిస్థిత్యన్యతరపరితానిత్యాయకత్వం తద్వచనస్యావశ్యం స్వీకార్యం. ఏతదభిప్రాయమాత్రేణాపిచదశనిత్యాయమత్రోచ్యతే. తదవస్థానస్య సఫలత్వసంభవాదిబాధ్యం. న్యాయసిద్ధాంతసంగ్రహకవచనానామపి యథాసంభవం సంగ్రహ్యయావదథానంగ్రహపరతావణానం తదవస్థమైవ ఆషావచనాథానిత్యాయకరణంచ నిబంధేమబహుశా దృష్టమితి. ప్రకృతవచనస్యాపి జ్యోతిశ్శాస్త్రసిద్ధశక్తిభావానాం రాశ్యంశస్థితివిశేషాణాం సర్వేషాం సంగ్రహపరత్వం తదనుసారేణ ఉపదర్శితాశ్చైత్యస్తరణాథానిధానరణంచ సాధీయవేతి || వచనైవాస్తి శ్రావణపదం ప్రథమోపాకృతిపరిమేష, ద్వితీయాద్యుపాకృతౌ మాధ్యదోషస్తేవాప్రసరేణ తత్పరిహారప్రవృత్తైర్విఫలత్వాత్. తథాచ ప్రథమోపాకృతించాపీతిద్విరుక్తిః ప్రథమోపాకృతికర్తవ్యతావిధేరభ్యాసాపరపర్యాయం తాత్పర్యలింగం పర్యవస్థతీతి నాప్రథమోపాకృతిం ఇత్యాదేరైవ్యధ్యం శకనీయం. అథవా—గోబలీవర్దనయాల్ శ్రావణపదం ప్రథమోపాకృతిభిన్నోపాకృతిపరం. తత్కర్తవ్యత్వం స్వతః ప్రాప్తమపి దృష్టాంతాథామనూద్యతే — అస్తకాలే శాఖాధీశశక్తినైవ ద్వితీయాద్యుపాకృతిపరప్రథమోపాకృతిరప్యవశ్యకార్యేతి || “ కుర్యాద్వాన్యస్య సందర్భే చాలం మాంజీం వినా శుభం ” ఇత్యాశ్చైత్యవచనంచ సస్వతంత్రోవిధిః. అపితు శాఖాధీశే శక్తియుక్తే ఇత్యాశ్చైత్యవచనస్తేవవిధిరూపస్య జ్జ్రిలయవాగూన్యాయేన శేషభూతావిధిసరూపార్థవాదః! ఏతదభిప్రాయేణైవ దశనిర్ణయాకారాః కుర్యాద్వైత్యాదివచనోదాహరణసమనస్తరం “ అత్రాయంవివేక ” ఇతి నిషాఢం ప్రతిజ్ఞాయ శాఖాధీశఇతివచనముదాహృత్య తత్తచ్చాఖ్యాధీశే శక్తియుక్తే తత్తచ్చాఖ్యాధ్యయనం కార్యమిత్యేవన్యవ

స్థాముననుజహ్రుః. జ ర్తియవాగున్యాయశ్చ బాధలక్షణే దృష్టస్య
ఇతి విస్తరభియా విరమ్యతే || ౪ ||

నను నైతద్వచనావప్తంభేనాపి శత్రుక్షేత్రగతస్య సాంశస్థితి
మాత్రేణ శక్తతాన్యవస్థాపనం సమ్భవతి, శాఖాధీశస్య సాంశస్థిత
త్వే ప్రథమోపాకర్తకర్తవ్యతాయాః తద్వచనైఃపరిపాదనాత్. త
త్రహి ఉచ్చశ్చమిత్రించ ఉచ్చమిత్రే తయోరంశౌ ఉచ్చమిత్రాంశౌ.
అథవా—ఉచ్చత్వమిత్రత్వాదః గ్రహేషి విన తత్త్వానేషవి జ్యోతి
ర్విదవ్యవహారసమ్ప్రతిపన్నతయా ఉచ్చమిత్రేద తావంశౌచేతి కర్త
ధారయః. నష్టస్యాచ్చమిత్రాంశౌ సోప్చమిత్రాంశౌ తా గచ్ఛతీతి
సోప్చమిత్రాంశగతి విగ్రహతః శాఖాధీశస్య స్వీయోచ్ఛాంతగత
త్వస్వీయమిత్రాంశగతత్వాన్యతరవత్త్వవన ప్రథమోపాకృతికర్తవ్య
తా ప్రతీయతే. యత్తు—మిత్రస్యాంశౌమిత్రాంశః ఉచ్చశ్చమిత్రాంశ
శ్చ ఉచ్చమిత్రాంశావీతి ఉచ్చమిత్రాంశపదవిగ్రహప్రదర్శనంకమా
ఘ్నిత్—తదయక్తం అంశపదసమభివ్యాహృతానాం ఉచ్చమిత్రా
దివదానాం సర్వేషామేకరూపేణాన్వయస్తేవ సాంశకత్వాత్, త
దైవ సర్వత్ర దర్శనాచ్చేతి || అథ సవించ ఉచ్చశ్చమిత్రంచేతి ద్వం
ద్వపూర్వపదేనాంశౌ తరపదే తత్పురుషే స్వీక్రియమాణే అంశపదస్య
ప్రత్యేకమభిసంబంధాత్ సాంశగతత్వైఽపి శాఖాధీశస్యప్రథమో
పాకృతికర్తవ్యతా తతః ప్రతీయతేఇతిచేత్—ఏవమవ్యుదాహృతవచ
నై ఉపదర్శితార్థయోః ఏకతరవరత్వనిర్ధారణస్య కర్తృమతకృతయా
తద్వచనే న్యవదస్య ద్వంద్వప్రథమావయవత్వే ప్రకృతశ్శావణ్యానిర్దో
షత్వం తత్పురుషప్రథమావయవత్వే గదోషత్వమితి సందేహోదుర్ని
వారః. తథాపి నిశ్చేతనిర్దోషభావాం ప్రాప్తపదీముపేక్ష్య సందిగ్ధ
నిర్దోషభావాయాః శ్శావణ్యాః పరిగ్రహణమయక్తమేవ. ఇత్థంచ
సామ్యుత్తికశ్శావణ్యాం యాజుషసవ్యోపాకృత్యహాతారూపవిధికో
టిసాధకోపేక్షాః అసతిబాధకే శ్శావణీత్వాదిత్యయం సందిగ్ధాసిద్ధః,

భావప్రకాశసహితః

సత్యంతసందేహాత్ — ఇతీయమాశక్నానుద్య నిరాకీయతే.

నచ వచనేస్తిక్ న్వపదం పృథగంశపదాన్వితం నభవతితి ।

సందేగవ్యంయస్తాన్నానుపపత్తిస్తథాన్వయేకాచిత్ ॥౫॥ఇతి॥

అయమర్థః—వచనేస్తిక్ న్వపదావయవక ద్వంద్వపక్షే న్వపదం సాక్షాత్ అంశపదేనాన్వయయోగ్యమః న్వపదావయవకతత్పురుషపక్షే ఉచ్చమిత్యపదాభ్యామేవాన్వయయోగ్యం నతు పృథక్ పత్యైకం సాక్షాదంశపదేనాన్వితం ఆన్వయయోగ్యం భవతి, అసామర్థ్యాత్. నచాన్వయోః పక్షయోరెకతరనిర్ధారకం కించిదస్తి లింగమిత్యేనం సందేహానకార్యః, న్వపదావయవక ద్వంద్వమాశ్రిత్య సాక్షాత్స్వపదస్య అంశపదేనాన్వయస్వీకారే కస్యాశ్చిదన్వయవపత్తైరభావాత్ ఇతి ॥నను న్వపదావయవకతత్పురుషమాశ్రిత్య న్వపదస్యాంశపదేనాన్వయప్రతిషేధేపి నకాచిదనుపపత్తిద్వ్యత్యే ఇతిచేత్—అసభిజ్ఞాభవాన్నాయితత్త్వస్య. అసత్యామనుషవత్తై తత్పురుషేతరసమాపరతయైవ వాక్యానాం ప్రామాణ్యమితిహి న్యాయః. “అతిపివ— “నిమిదస్థపతింయాజయేత్” ఇత్యత్రతత్పురుషం నిరాకృత్యకర్తృధారయమాశ్రిత్యసిద్ధాంతం, అత్రైవర్ణికసోపయ క్తవిద్యాధ్యయనకల్పనగౌరవమపిచస్వీకృతం “స్థపతిర్నిమిదసాస్యచ్చబ్రహ్మసామర్థ్యాత్” ఇత్యత్రాధికరణేపూర్వతన్త్రైఅధైవమపితత్పురుషపరిత్యాగేనద్వంద్వస్వీకారసమర్థనమసంభవి, తదధికరణతత్పురుషకర్తృధారయయోః ప్రసంగే తత్పురుషపరిత్యాగేనకర్తృధారయస్వీకారస్తేవనమథానాదిచేత్—మేవం, లక్షణాపాదకసమాసాపేక్షయాతదనాపాదకసమాసస్యజ్యాయస్తవమిత్యస్తేవ లాఘవమూలకస్యతదధికరణసిద్ధన్యాయత్వాత్. తన్నాయస్య తత్పురుషద్వంద్వయోః ప్రసంగేపి సంచారాత్ ద్వంద్వస్యలక్షణాకల్పకత్వాభావేన లఘుత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు—తత్పురుషద్వంద్వయోః ప్రసంగేతత్పురుష పరిత్యాగేన ద్వంద్వశ్రేయణావశ్యకత్వమపి

మీమాంసకేసిద్ధాంతమేవ కంఠతః ‘వచనాత్తుద్విసంయోగః’ ఇత్యు
త్రపూర్వతన్త్రే. తత్రహి “ఏతేన రాజపురోహితౌ సాయుజ్యకామాయ
జేయాతాం” ఇతివాక్యే పూర్వపదలక్షణాప్రసంగాత్ రాజపదేన త
త్పురుషం రాజత్వపురోహితత్వయోర్ద్విధికరణతయారాజానౌచతౌ
పురోహితౌచేతి కర్తృధారయంచ నిరాకృత్య కాజాచ పురోహితశ్చేతి
ద్వంద్వవీవస్యవస్థాపితః, అభ్యుపగతశ్చ తద్బలాదేవ భిన్నకల్పయో
రపి బ్రాహ్మణరాజన్యయోః సహాధికారః. తథాచ తద్వదత్యాగిసాన్వి
చ్ఛమిత్రపదత్రయావయవకః ద్వంద్వవీవలూఘవాదాశ్శయణీయః, న
హిద్వంద్వాశ్శయణే అత్ర కాచిదనుపపత్తిరస్తీతిసుష్మాక్తం— నాను
వపత్తిస్తధాన్వయేకాచిత్ ఇతి ||

అథ ఉచ్ఛమిత్రపదయోః ససంబంధికత్వేన స్వశబ్దస్య ష
ష్ఠ్యంతతాయా ఆవశ్యకత్వమితి, చేత్ — తదిదం వ్యుత్పత్తిపథావ
రిశీలననిబంధనం, “పితృస్సర్వగణకామః పుష్కరిణ్యాయజేత”
ఇత్యాదౌ ససంబంధికేపి పితౄదివదే సమభివ్యాహృతస్సర్వగణకా
మాది పదానామేవ అన్వయస్వీకారదశనైన ససంబంధికపదస్య
సంబంధ్యాకాంతానియమేపి షష్ఠ్యంతపదాకాంతానియమాదశా
నాత్. ప్రకృతేపి సమభివ్యాహృతస్యాన్వయపదస్తేవ ఉచ్ఛమిత్రప
దయోరన్వయసంభవేన సంబంధ్యాకాంతాశాంతే. ద్వంద్వఘటకస్యా
పి స్వపదస్య వ్యుత్పత్తివైచిత్ర్యేణద్వంద్వావయవేవ్యన్వయ సంభవా
చ్ఛ. అతీవవచ—రాజపురోహితౌ సాయుజ్యకామౌ ఇత్యత్రద్వంద్వ
ఘటకస్య పురోహితపదస్య ససంబంధికస్యాథే ద్వంద్వావయవరా
జపదార్థాన్వయం స్వీక్రిత్య తద్రాజతద్రాజపురోహితయోరేవ స
హాధికారః, న పునస్తద్రాజరాజాంతరపురోహితయోరపీత్యాది సి
ద్ధాంతంపూర్వతంత్రే. కిం బహునా - జ్యోతిర్విద్యాక్యేషు బహు
షు స్వపదస్యాద్భుమిత్యాదివదైః ద్వంద్వా వ్యాఖ్యాతృభిరేవస్ఫుటం

ప్రదక్షిణతః. యథా “ మిత్రాగ్రిన్వగృహగతైర్గ్రామైస్తతార్థాః ”
 “ గురుస్స వత్సోఽచ్చచ్ఛేనృపతిసదృశోగ్రామపురపః ” “ ఉచ్చత్రికా
 ణస్వసుహృచ్చతునీచగృహర్కైః ” ఇత్యాదౌ. ఏవంసంబంధికా
 న్యూపాంత్యాదిశ్చ జ్ఞేరపి స్వపదస్యదవ్వంద్వ సమాసస్స ఏకృతః “ తెల్ల
 గ్నేశసు లేశధర్మపతయోద్యేక్కాణపాస్సుప్త్రయసాస్స ఏత్యోపా
 న్త్యగృహేశ్వరాఇతిజగుద్యేక్కాణపాశ్చాపరే ” ఇత్యాదౌ । త
 స్మాత్ స్వపదస్య తత్పురుషపూర్వపదతామశ్చిత్వ సావంశస్థిరమాణ
 ధ్యనోపాపవాదతాలాభనిరాకరణప్రత్యవస్థానం ఉపదర్శితప్రమాణ
 న్యాయాద్యపరిచయనిబంధనమేవేతి బోధ్యమ్..... ॥ x ॥

నను స్వపదేన ద్వంద్వసమాసాశ్చయణం తదా యుజ్యేత.య
 ద్యనుపపత్తిర్నావతరల్. అవతరతిచాత్మానుపపత్తిః; తథాహి. ప్రతి
 కూలరాశిఘటకొచ్చాంశస్థితైరపి శుభఫలజనకతయా శక్తిరూపతా ఉ
 దాహృతదశావిపాకప్రకరణగతప్రమాణప్రతిపన్నేతి ఉచ్చవదేన సా
 కం ద్వంద్వే నాస్త్యనుపపత్తిః; తద్బలాదుచ్చాంశస్థితిసామాన్యస్యశక్తి
 రూపతయా అస్తకాలికోపాకర్తప్రయోజకతాప్రతిపాదనసంభవాత్.
 తథాహి. అత్ర తావత్ ఏకోమూఢః ఇత్యాదివచనే భవత్కుర్యాది
 త్యాభ్యాం “ హేతుహేతుమతార్లిజ్ఞే ” ఇత్యనుశాసనవిహితలిజ్ఞాభ్యాం
 ‘యోబ్రాహ్మణాయావగురే త్తంశతేనయాతయేల్’ ఇత్యాదౌబ్రాహ్మణా
 వగోరణాత్వశయాతనాత్వాభ్యాం రూపాభ్యాం ప్రయోజ్యప్రయోజక
 భావావగతివత్ అన్యాస్తకాలికశాఖాధీశసంబంధితత్తదంశస్థితిత్వా
 నన్యాస్తకాలికప్రథమోపాకృతిత్వాభ్యాం ప్రయోజ్యప్రయోజకభావావ
 గతిస్స ఏష్టా. ఏతదభిప్రాయేజ్ఞైవ ప్రయోజ్యతావచ్ఛేదకకొబా వ్య
 భిచారవారణాయ అన్యాస్తకాలికత్వనివేశనాయ పూర్వాధోక్ష
 స్యాపి అస్తగతత్వస్య పునరుత్తరాధే ఉల్లేఖః. ఏతదభిప్రేత్యైవ
 చ నిషురషకధనావసరే “ శాఖాధీశ ఇతి హేతుశ్చైః ” ఇత్యభి

ధానం దశనిణాయాకృతాం. తథాచ ప్రతికూలరాశిఘటకోచ్చాంశస్థి
తేరపి ఉపదర్శితదశావిపాకప్రకరణగతప్రమాణాదిభిః శుభఫలజననశ
క్తిరూపతాయా అనగమాత్ అన్యాస్తకాలికోచ్చాంశగతత్వస్య శా
ఖాధీశగతస్య ప్రయోజకతావచ్ఛేదకత్వం హేతులిజ్జులబోధనీయం
నానుపపన్నమితి యుక్తం ఉచ్చసదస్య అంశవదేనాన్వయస్వీకర
ణం. స్వపదస్యాంశవదేనాన్వయస్వీకారేత్విన్యాస్తకాలికశాఖాధీశగ
తస్యాంశస్థితి తేనైవ ప్రథమోపాకృతి ప్రయోజకతా వచ్ఛేదకత్వం
హేతువిజాబోధనీయంస్యాత్. నచైతదుక్తం. ప్రతికూలరాశి ఘ
టక స్వాంశస్థితేః శుభఫలజననశక్తిరూపతాయాం జ్యోతిర్విత్కంతో
క్త్యదశనేన శక్తిరూపత్వానంభవేన ‘ శాఖాధీశే శక్తియక్తే ’
ఇతి వచనవిరోధేన ప్రథమోపాకృతిప్రయోజకత్వానంభవేనవ్యభిచా
రాత్. తస్మాత్సప్తపదస్య తత్పురుషావయవత్విమేవ సాధీయః. యద్య
పి రాశేరంశస్యబలిష్ఠత్వవాదమాశ్రిత్యస్యాంశస్థితేరపి శక్తిరూపత్వంనమ
ర్థితం, తథాపి ప్రతికూలరాశిఘటకస్వాంశస్థితేః శుభఫలజనకతాగ్రా
హకప్రాతిష్ఠికకంతోక్తింవినా స్వపదావయవకతత్పురుషదవ్వంద్వసం
శయః తస్మాల్లకస్సామ్యుక్తికశ్రావణ్యాం శాఖాధీశశక్తివిశయశ్చ నా
త్యంతం నివర్తతే- ఇతి కేహంచిదవరితోషపరిజహీషయా తాదృశ
కంతోక్తిరపి. జాగరూకేతి నోపదర్శితవిశయలేశావసరఇత్యుచ్యతే—

స్వాంశేవోచ్చాంశేవా మిత్యాంశేవా స్థితోగ్రహోబలవాక్ ।

ఇత్యాహుష్యాంతిషికా ప్రస్తాన్నా ర్థేత్ర విశయలక్షో స్తి॥౬॥ ఇతి॥

అయమధః. — జ్యోతిషికాహి మాధవీయముహూర్తద

ర్పణ వ్యాఖ్యాతృప్రభృతయః బలాబలాధ్యాయే “ నీచారిమాచ్చస్య
సుహృత్సప్తకాంశేస్థితాగ్రహస్సుభిశ్శుభదాఃప్రజానాం ” ఇత్యాదముని
పచనాన్వయాదహరంతఃప్రతికూలభూతయోఃనీచశత్రుక్షేత్రయోః ఏక

ఓరత్ర సైతానామసిగ్రహణాంస్వాచ్ఛాంతశగతిత్యైవాన్వమిత్రాంతశగత
త్యైవాన్వాంతశగతత్యైవాతివిశేషేణశుభఫలజననశక్తిమత్త్వంకంతరవేణ
హృదయకా. తథాచ స్వాచ్ఛాంతశస్థితిసామాన్యస్యేవ స్వాంతశస్థితిసా
మాన్యస్యాపి శక్తిరూపత్వే జ్యోతిషికకంతోక్తైసతి స్వపదాంతప
దాన్వయబలభ్యస్య ఉపదర్శితరీత్యా పయోజ్యపయోజకభావభాస
స్యాప్యబాధితతయాన్వపదేన సహ ద్వంద్వస్వీకారే నకస్యాశ్చిదప్య
చపవత్తైశ్చక్లావసరః, నవా ప్రకృతశ్రావణ్యాం యజ్ఞశ్శాఖాధీశశక్తి
సందేహావసరఇతి || ౬ ||

తదిదం స్వాంతశస్థితిసామాన్యస్య శక్తిరూపత్వం జ్యోతిషికకం
రొక్తివిరపేక్షమేవ సుప్రసిద్ధకేమత్యన్యాయతాపి సుగ్రహమితి త
ద్విషయే నందేహః తన్మూలకద్వంద్వసమాసేనా సందేహో విదుషాం
నాచితఇత్యాశయోనోచ్యతే. —

మిత్రాంతశస్థితి రేవప్రబలా శాఖాపతేరభిమతాచల్ ।

తైమత్యాత్వాన్వంతశస్థితిఃపి తాదృగితిగ్రహీతుముచితంస్యాత్ || ౭ || ఇతి ||

ప్రబలతే. మిత్రాంతశస్థితేః గ్రహనిష్ఠప్రాబల్యసంపాదకతయై
వ ప్రాబల్యం. తచ్చ మిత్రాంతశస్థితేః ప్రాబల్యాత్కతాయాం పర్యవ
స్యతితి మిత్రాంతశస్థితిః శక్తిరూపాచేదిత్యర్థః పర్యవసేతి. గ్రహీతు
మిత్యత్ర కర్ణావిశేషానిదేశేన సర్వైరపీతిలభ్యతే. తెనచ సర్వసు
గ్రహేవిషయే నవిదుషాం విశేషతస్సంశయస్సముచితఇతి ద్యోత్యతే.
అయమాశయః—స్వపదస్య ద్వంద్వఘటకతాం స్వీకృత్యాంతపదేనా
న్వయస్వీకారే వివాదస్తావదాస్తాం తథా. మిత్రపదన్యతు అంశపదే
నాన్వయః తన్మూలకా మిత్రాంతశస్థితిత్యేన పయోజకతాబోధః తతపి
వాసగతా మిత్రాంతశస్థితిసామాన్యస్య శక్తిభావత్ప్రవైవాపహ్నాతుం
శక్యః, మిత్రపదాన్వయహితోత్తరమేవ అంశపదశ్రవణేన పదాంతరే
ణసాకమేవ మిత్రపదాన్వయఇత్యాశంకాయావ్యసంభవాత్. మిత్ర

స్థానాచ్చ స్వస్థానమతిశయితమితి వ్యక్తతరముచ్చతిక్రోణ్ణత్యాదౌ
తద్యది మిత్రాంశస్థితిసామాన్యం శక్తిరూపం కిమువక్తవ్యం మిత్రాం
శాతిశయితసాంశస్థితిసామాన్యస్య శక్తిరూపతాయామితి సుగ్రహ
మిదం సర్వేషాం. తతశ్చ న్యపదస్యావ్యంశపదేనాన్వయే అనుపవత్తి
లశవిధురే వివాదోనన్యాయ్యితి. § ౭ ||.....

నను శాస్త్రైకసమధిగమ్యే శుభాశుభఫలజననశక్తిభావే నక్త
ముత్యన్యాయాదిరవతరతి, 'న శాస్త్రవిషయే యుక్తయః క్రమంతే'
ఇత్యభియుక్తోక్తేః. అన్యథా కతిపయదినమాత్రసాధ్యాలపయాసాద్యా
వహజ్యోతిష్టోమకారిణాం స్వగ్గంగామిత్యై కిమువక్తవ్యం వషాం
తకాలికబహులవషవాతాతపశ్శాంతికలుషితానాం కృషీవలానాం
ఇత్యపి కశ్చిద్యూప్యాత్. బూయాచ్చ ఏకపశుకరణకయాగస్త్యేవే
ష్టసాధనత్వై కిమువక్తవ్యమేకాధికపశుకరణక యాగస్త్యేష్టసాధనతా
యాం ఇత్యపి న్యాయతః కల్పయన్ కశ్చిదేకపశుకరణకతయా సం
ప్రతిపన్నేక్షర్తణి బహుపశుకరణకతామపీష్టసాధనమితి- ఇమామాశం
శాం పరిహతుముచ్యతే.....

నాత్రనిషేధఃకశ్చిత్ప్రత్యుత్తరాగతియ్యుక్త్యవష్టంభః ।

మునివచసామవిరుద్ధస్సతితువిరోధేహి యుక్తయోవేయాః ||౮||ఇతి॥

నిషేధః-బాధకః. కశ్చిత్-యాక్తికః ఆగమికోపి వెత్యధః.
అయంభావః-అలౌకిక శ్రేయసాసాధనతాయాశ్శాస్త్రైకసమధిగమ్యతయా
కృష్యాదేరలౌకిక స్వగ్గంగాధనతాగ్రాహక ప్రమాణగోచరత్వాభావ
యక్తిరేవస్వగ్గంగాధనతాబాధికేతియుక్తస్తత్యైకముతికన్యాయానవ
తారః. తథా 'పశునా యజేతే'ఇత్యాదౌ పుంస్తవదేకవచనాధైక
త్వస్యాపి యాగాంగత్వం సమర్థితం పశ్వేకత్వాధికరణే. తతశ్చ ఏకా
ధికపశుహింసాయావిధ్యగోచరతయా నహింస్యాదితి నిషేధగోచరతా
దుర్వారేతి సతత్ర కరణపశుభూయస్తవమిష్టసాధనం, ప్రత్యుత్తరద్విష్ట

సాధనమేవేతి య క్తస్తత్యాపి కైముత్సన్యాయస్యానవతారః. అతఏ
 వ “ వసంతాయకపింజలనాలభేత ” ఇత్యత్త్ర కపింజలానితి బహువ
 చనం ద్వ్యధికసంఖ్యామభిదధత్ త్రిత్వమాదాయాపి పర్యవస్యత్
 నాధికసంఖ్యాం బోధయతుం ప్రభవతి, సహింస్యాదితి నిషేధోపస్థితే
 జాగరూకత్వాదితి స్థితం కపింజబాధికరణై. ప్రకృతేచ సన్యా
 యకౌఽధిజగమిషి తే సాంశస్థితిసామాన్యస్య శక్తిభావే కించిదస్తి త
 ద్విపరీతగ్రాహకం ప్రమాణం, యేన కైముతికన్యాయోఽత్ర నావత
 రత్. ప్రత్యుతసాంశస్థితిసామాన్యస్య శక్తిభావావగమోపప్తమ్భికా
 ఏవ ద్వంద్వస్వీకారలాఘవరాశిచౌబల్యాంశబలిష్ఠత్వవాదాదియ
 క్తయః ప్రదర్శితాః పాక్. శాస్త్రనిషయే య క్తస్యనవతారవాదోపి
 సంభవచ్ఛాస్త్రవిరోధస్థలాభిప్రాయకొనసార్వత్రికః. అతఏవాహుః—
 సహి వచనవిరోధే న్యాయః ప్రభవతీతి. స్మర్యతేచ—“అషం ధర్మ
 పదేశంచ వేదశాస్త్రావిరోధినా । యస్తర్కణానుసంధత్తై సధర్మంచ
 దనెతరః ” ॥ ఇత్యాది. తదిదముక్తం “ సతితువిరోధేహీతి ” ॥ మునివ
 చసామవిరుద్ధఇత్యనేన ఉపదర్శితయత్ప్రపప్తభాం ప్రతికూలరాశిఘ
 టకానుకూలాంశస్థితేరపి శక్తిరూపతామనాదృత్య చౌబల్యభావం
 హరాత్స్వీకర్యతాం నకేవలం య క్తయోవిరుధ్యనై, అపితు “ నీచా
 రిమాచ్చస్వసుహృత్స్వీకాంశై స్థితాగ్రహస్సుస్మభదాఃప్రజానాం ”
 ఇత్యాదివచనాన్యపి మునివచనత్వాద్యుల్లేఖేనైవ గ్రంథకారోదాహృ
 తాని విరుధ్యంతఇతి స్ఫుటికృతమ్ ॥ ౮ ॥

సన్వేషమపి సామ్యైతికశ్యావణ్యాం గుర్వస్తదోషః శాఖాధీ
 శశక్త్యా పరిహృతోభవతు. తథాపి శాఖాధీశస్తేన భృగోః సామ్య
 తికశ్యావణశుక్లపక్షగతాయాం చతుర్థ్యాం పశ్చిమ్యాంచ పంచాంగ
 పత్రభేదేనోల్లిఖితపశ్చాదుదయస్య అచిరౌచితతయా భాలభావో దు
 ష్పరిహరః. సచ “ గురుభాగవయోమాధ్యే బాల్మీకీవాషాధకేపి

వా ॥ ఇతి వచనే మాధ్యసమానకక్ష్యతయైవ ప్రథమోపాకృతిదోషర
యావత్ప్రతే. తథాచ సామృతికశ్రావణ్యం యజ్ఞశ్శాఖాధీశబాల్యకా
లత్వేనైవ నిషేధకోటిస్సిద్ధతి-ఇతీమామాశంకాం నిరాకర్తుముచ్యతే—

పంచమ్యాముదితత్వాద్భృగోర్దశానాం స్యతికృమాదహం ।

సహిబాల్యదోషగర్భః ప్రత్యగ్బాల్యంహ్యముష్వదిసదశకం ॥ ౯॥ ఇతి॥

పశ్చాద్యం. పశ్చాదంగవత్ప్రాంతరానుసారేణ చతుర్థ్యాంవే
త్వపిబోధ్యం. సతావదత్య గురుభాగవయోరిత్యాదివచనైషు బాల్యం
బాలస్తాప్తయోడశాద్వషాదిత్యాద్యుక్తం యోడశవర్షావధికవయస్కు
త్వాదిరూపం వివక్షితం, అపితు “ పశ్చాదభ్యుదితాబాలోదశాహం
ప్రాగ్దివత్ప్రాయం । పక్షం వృద్ధస్తుపూర్వస్యాం పశ్చాదహం పశ్చిమేసి
తః ” ఇత్యాది దశనిర్ణయాద్యదాహృతప్రతితంత్రనిరుక్తిసిద్ధం ప
శ్చాదుదయదినాదిదిసదశక కాలికత్వరూపమేవ. తచ్చ ప్రకృతే శ్రావ
ణీపూర్వదినవీవ నివృత్తమితి స్వరూపాసిద్ధౌ భవదుక్తౌ నిషేధసాధ
కో హేతురితిభావః. యద్యపి దశనిర్ణయా మదాహృతాభ్యాం
“ ప్రాకృపశ్చాదుదితశ్శుక్రః పశ్చిసప్తదినం శిశుః । విపరీతం తయో
రస్తే వృద్ధస్తద్వద్గురౌరపి ॥ శుక్రౌగురుః ప్రాకృపపరాకృబాలౌ వి
ద్వైతథావంతిషు సప్తరాత్రమ్ । వంగేమహూణైమచసప్తవంచ శేషే
మదేశేమ దినత్రయంస్యాత్ ” ఇత్యేతాభ్యాం వచనాభ్యాం ప్రత్య
గ్బాల్యం దినసప్తకం దినత్రయవధికంచత్య తావపి పక్షోప్రమా
ణికౌ ప్రతీయేతే, తథాపిఅధిక కాలికతాపక్షస్యాశ్రయణైపి సకా
చిత్తతిః ప్రకృతవత్ప్రాయేన “ ప్రత్యగ్బాల్యంహ్యముష్వదిసదశకం ”
ఇత్యభిధానమితిజ్ఞేయం. ఏతాదృశాభిప్రాయేనైవ పంచాంగాంతరో
న్లిఖితస్యాపి చతుర్థ్యాముదితత్వస్యానుల్లఖోపేతిబోధ్యమ్ ॥ ౯ ॥

తదేవనిషేధకోటిసాధకనిరాకృతేఅసతిబాధకశ్రావణ్యముఖల
త్వాత్ ఇత్యనేన హేతునావిధికోటిసాధనం నిగమయితుముచ్యతే—

తదిహ నవోపాకరణం శ్రావణ్యామేవ యాజుషైః కార్యం ।

సర్వైఃపిశాస్త్రపుత్రులనిశ్చిన్నస్త్యేవమేవశాస్త్రార్థమ్ ॥ ౧౦ ॥

తత్ - తస్మాత్ ఏతావతా ప్రబంధేన ఉపపాదితాత్ విధికోటి
పాధకాభావాత్ శ్రావణీయాపముఖ్యకాలసంగతాత్. ఇహ అస్మిన్ ము
ద్భవపేక్షా శ్రావణ్యాం ముఖ్యకాలభూతాయామేవ సతు ప్రోక్షప
ద్భ్యాం అనుకల్పభూతాయాం, గౌణసాధనేనాపి యథాకథంచిన్త్యుఖ్య
కాలవప కర్మానుష్ఠానావశ్యకతాయాః కథంచిత్రంభవతిముఖ్య కాలే
ముఖ్య సాధనలిప్సయాఽవస్యనుకల్పకాలానుధాననాసాధుతాయాశ్చ
శాస్త్రే సుప్రసిద్ధత్వాత్. యాజుషైః కార్యం అవశ్యమనుష్ఠేయమిత్య
థాః. కదాచిత్రందేహసమాపతితేసందేహరేకతరగోటినిధానరణై
పుణ్యే సత్యసతివా విశిష్టశిష్టపరిషదభ్యనుజ్ఞాయమానగోటిరేవాదరణీ
యాఽనుష్ఠానాయ నవిపరీతేత్యనుశాసనం “ అథ యదితేకర్తృవిచి
కిత్వా వృత్తవిచికిత్సావాస్యాత్ ” ఇత్యాదిశ్శ్రుతిస్త్యతిశతసమధిగతం
బోధయితుముచ్యతే—సర్వైఃపీత్యాది॥ త్రిచతురపురుషాంబుపరిషద
ఏవ “ చత్వారోవేదధర్మజ్ఞాః ” ఇత్యాదినా అవశ్యగ్రాహ్యవచనైవ
సమ్ప్రతిపన్నే కిమువక్తవ్యం బహులతమవిశిష్టశిష్టశాస్త్రజ్ఞపురుషా
ంబుపరిషదస్తథాత్వేఇత్యపి నూచితం సర్వైఃపీత్యాదినా ॥౧౦॥.....

తదేవం నవభిరారాభిః సామ్ప్రతికశ్రావణ్యావప యాజు
షసవ్యోపాకర్మాహుతా ప్రసాధితా. అతిపరం సామ్ప్రతికశ్రా
వణ్యాం నిమిత్తవిశేషయోస్సమావేశవశాత్ ఉపాకర్తృణః ప్రాగవ
పూర్వావస్థే ప్రాయశ్చిత్తవిశేషీయప్రధానయోస్సావితీసమిదాధా
నజవయోవైకల్పికయోఽనుష్ఠానంశాస్త్రీయం, నైవపరాజ్ఞే ఉపా
కర్తృణాంతరం, నవాతత్పరదినేఇత్కర్థంనిర్ధారయితుమారభ్యతే—

సంగవతఃపరతోస్యామర్వాగావర్తనాద్భవత్సంధిః ।

తస్మాత్సహస్రసమిధామౌధానమపీహపర్వణివిధేయమ్ ॥౧౧॥

మోకాషీన్తన్యరకాషీదతి || జపేద్వా ” ఇతి సూత్రాధ్యాయం కల్పద్యయం విధాయ “ పర్వణివా తిలభక్షణవోష్యవా శోభాతడదకముపస్పృశ్యగాయత్రీం స్రాణాయామశస్సహస్రకృత్వితవర్తయేదప్రాణాయామశోవా ” ఇత్యనేన కల్పద్యయం ప్రతిపాద్య “శ్రావణ్యం పౌర్ణమాస్యం తిలభక్షణవోష్యవా శోభాతడదకముపస్పృశ్య సావిత్రిసమిత్యహస్రమాదధ్యాజ్జపేద్వా ” ఇత్యనేన కల్పద్యయముపదిశ్య “ఇష్టియజ్ఞక్రతూన్వాపవిత్కార్థానాహరేత్ ” ఇతి కల్పమైమమసూత్రయత్. తత్కృత్యగాకరణే కామమన్యభ్యామితిసూత్రితం కల్పం మిథ్యాధీతాదౌ ఉపాన్త్యకల్పద్యయంచ శిష్టానుష్ఠానపథే విశేషతస్సంచారయామాసుః. సాయం ముఖ్యానుకల్పభేదవిభక్తః కల్పద్యయాత్తకోపాన్త్యవత్సాదినద్యయసాధ్యః. పూర్వదినే శ్రావణ్యం వైకల్పికయోష్టిలభక్షణపవాసయోరంగయోః పరదినేపి వైకల్పికయోః సావిత్రిహోమజపయోః ప్రధానయోర్విధానదర్శనాత్ || యద్యపున్దాహృతసూత్రే శ్రావణ్యమిత్యేవాపాదానాదహోరాత్రికాలావచ్ఛిన్నవీపవాసః కర్తవ్యతయా ప్రతీయతే తథాపి సామాన్యతోఽహోరాత్రికాలావచ్ఛిన్నోపవాసప్రత్యామ్నానతయా రాత్రికాలమాత్రావచ్ఛిన్నోపవాససాన్యత్ర స్తరణాదభునాసకలైరపి శిష్టే సాన్యవీత్రిసమిదాధానజపపూర్వదివసే రాత్రిమాత్రే క్రియమాణోపవాసాపి సాధీయాఽవేతి ధ్యేయమ్ || తత్త్రచ యదా పూర్ణాపూర్ణమాశ్రావణీ తదాతస్యాం పూర్వాంగముపక్రమ్య పరదినే ప్రధానం సాధనీయమిత్యత్ర సకల్చిత్త్యందేహః. యదాతు పూర్ణమాఖండతయా దినద్యయవ్యాపినీ తదాభవతినందేహః—కిం పూర్వపూర్ణమామాం పూర్వాంగంప్రక్రమ్య శేషపూర్ణమామాం ప్రధానస్యసమాపనం న్యాయ్యం? కింవాపరపూర్ణమామాం ఉపక్రమ్య శేషప్రతిపది సమాపనం న్యాయ్యమితి. “ పర్వప్రతిపదోస్స

ద్విరర్వాగావతఃనాద్యది । తస్మిన్నహని యష్టన్యం పూర్వేద్యుస్సాన్య
దుష్క్రమః ॥ ఆవతఃనాత్మరం సద్ధిర్యదితస్మిన్నుష్క్రమః । పరేద్యు
రిష్టిరిత్యేషపర్వద్వయవినిశ్చయః ॥ ” ఇతి దినద్వయసాధ్యేష్టికాలని
ణయన్యాయమేవానుసృత్య దినద్వయసాధ్యపార్వణస్థాలీపాకనిణా
యస్సీన్యకృతస్సర్వైరపి నిబంధకారైః. తథా ప్రకృతేషి తన్నాన్య
యానతారో యుక్తపితృత్వం నిణీయతే — ఆవర్తనాత్పూర్వం
పర్వప్రతిపత్సంధౌ పూర్వేద్యుః పూర్వాంగోష్క్రమః, సంధిదినేచ
ప్రధానానుష్ఠానం. ఆవతఃనాదనంతరం తత్సంధౌతు సంధిదినే పూ
ర్వాంగోష్క్రమః తతః పరదినే ప్రధానానుష్ఠానంకార్యమితి ॥ సా
మృతంచ శ్రావణ్యాం ఆవతఃనాత్పూర్వమేవ పర్వప్రతిపత్సంధిరుప
సతఇతి పూర్వదినే అంగోష్క్రమః, పరస్మింశ్చ సంధిదినే ప్రధానం
సమాపనీయమితి. తదిదముక్తం ‘ పర్వణివిధేయం ’ ‘ పర్వణ్యేవహి
జహి-౭పి గాయత్ర్యః ’ ఇతి ॥

సన్వేషసతిష్ఠా కెస్తిక్ “ సంగవతఃపరతః ” ఇత్యుక్తిర్విఫ
లా, “ అర్వాగావతఃనాద్భవేత్సంధిః ” ఇత్యేతావతవ సంధిపర్వణి
నమిదాధానోపపాదకశ్వాదితిచేత్-మైవం, ఆవతఃనప్రాక్కాలిక
సంధిమాత్రస్య కేవలం సంధిదినకాలికసమిదాధానోపయోగిత్యేపి
ఆధానమపీత్యపి శబ్దసముచ్చితస్యాపాకర్తణః సద్ధిదినకాలికతోపపా
దకత్వానన్భవాత్. సంగవప్రాక్కాలికొపిహి సద్ధిరావతఃనప్రా
క్కాలికః. నఖలు తాదృశసంధిదినే ఉపాకర్తణః పృసక్తిరస్తి, సం
గవవ్యాపిపర్వణః బౌదయికాపరాభిధానస్యాభావాత్. తదాచ సద్ధి
పూర్వదినే ఉపాకర్తణస్సన్విదినేసమిదాధానన్యచానుష్ఠానం నమ్న
తివన్నం. నతూభయోరెకస్తిక్ దినే. అతస్సంధిదినే ఉపాకర్తోప
పాదకతయా ‘ సంగవతఃపరతః ’ ఇత్యస్య, తస్మిన్నైవదినే సమిదా
ధానోపపాదకతయా “ ఆవతఃనాదర్వాక్ ” ఇత్యన్యచాపాదానం

సఖిమిత్యవధేయమ్ ||

ఇదంపునరిహవధేయం—ఉపాకర్తణస్తావల్ కాలోయాజుషా
 ణాం శ్రావణీ పూణిమా | తదాహభగవానాపస్తంబః “ శ్రావ
 ణ్యాం పౌణమాసామధ్యాయముపాకృత్య మానస ప్రదోషే నాధీ
 యాత ” ఇతి || తస్యాశ్చపూణిమాయాః పూణిత్యే ఉపాకర్తాను
 స్థానగోచరవిశయానుదయేపి ఖండత్యే పూర్వపర్వణి కింవా శేషపర్వ
 ణీతి విశయోనియతముదేతి. సహ్యత్ర దినద్వయసాధ్యేష్టికాలనిణయ
 న్యాయమాశ్రిత్య నిణయస్సంభవీ. ఉపాకర్తణో దినద్వయసాధ్యత్వా
 స్తత్రణాత్. తమిమంవిశయంనిరాకర్తుం ‘ పర్వణ్యాదయికే కుర్య
 శ్చావణంతైత్తిరియకాః | ’ ఇతివదనంప్రవృత్తే. శ్రావణ్యాః దినద్వ
 యవ్యాపిత్వే సంభవత్యేదయికే శేషపర్వణి కార్యముపాకర్త, అనం
 భవతు పూర్వస్మిన్నేన పర్వణి చతుర్దశీ విధేషీతితదర్థః. యత్తు నిణ
 యసింధుకారణ—వీర్యాభావ మాషాదీనామివ ఔదయికపర్వణో
 ఽలాభేపి చతుర్దశీవిధపూణిమాయా అగ్రాహ్యతైవేతివణితం—
 తదసాకం తైత్తిరియాణామనాదినమ్మృదాయసిద్ధాచారవిరోధాదను
 పాదేయమేవ. ఔదయికపర్వణోఽనంభవే చతుర్దశీవిధపర్వణ్యపిహ
 సర్వైరపితైత్తిరియశ్చైతరుపాకర్మానుష్ఠీయమానందృష్టం. దృష్టంచ
 తిధ్యస్తరనిమిత్తకవృతాదావవిధతిధ్యలాభేవిధతిథేరపిగ్రహణం సగ్వా
 నుమతం. కిం—సద్విస్మయతః ప్రాశ్నాదిత్యాదివచనేసజ్జవవ్యాప్యో
 దయకాపరాధిధానపర్వణోఽలాభే సద్విపూర్వదినే ఏవోపాకర్తక
 ర్తవ్యత్వం ప్రతీయతే ఇతి వచనవిరోధాదప్యనుపాదేయఏవాస్తాకం
 నిర్ణయసిద్ధ్యకారీయోనిర్ణయః. శ్రావణ్యాంపౌష్టవద్యాంవెతిమనువచ
 నస్తశ్రావణ్యామాధ్యాదిప్రబలదోషమాషితత్వేప్రాప్తపదీగ్రహణపరమి
 తిస్ఫుటందశనిర్ణయాదౌ. ద్రివ్యాస్తరాలాభేమాషాదీనామప్యస్తతా
 గ్రహణం భవత్యేవేతిచ కంఠతపివాక్తం ఖ డదేవా దిభిరితి ఓక్

శస్త్రాదయితత్వం దశనిర్ణయాస్త్రుతిముక్తాఫలభృతైః తత్తద్వచనైః
 స్వరసతా నానారూపమవగమ్యతే. యథా — ‘శ్రావణీపౌణ్
 మాసీతుసంగవన్పుగ్యదాభవత్ । తదాత్వాదయికంజ్ఞేయం నాన్య
 దాదయికంవిదుః’ ఇతిస్త్రుత్యంతరవచనైనిర్వచనవరణ బేదయికత్వం
 సంగవకాలసంబద్ధిత్వరూపమితిప్రతిపాద్యతే. ఇమమేవార్థమనుస్మత్ప్ర
 ఉపాకర్తవిధిపరమపి వచనముపలభ్యతే “దిశద్వయంసమాశ్రిత్య పౌ
 ర్ణమాసీయదిష్టితా ।వరేమ్యస్సంగవంప్రాప్యస్థితాసాకర్తణోర్న్య” ఇతి.
 తథా “శ్రావణ్యాంప్రాప్తవద్యాంవా ప్రతిపత్త్యన్యుమా ర్తకైః ।వి
 ధ్ధాస్యాచ్చందసాఃకుర్యాత్తత్రాపాకర్తసంజ్ఞతమ్ ॥” ఇతి నిగమ
 వచనైస ముహూర్తాషట్కరపరిచ్ఛిన్నే శేషపర్వణి ఉపాకర్తవిధిపరే
 ణ కృతస్సవయవావచ్ఛేదనసంగవసంబద్ధత్వం బేదయికత్వమిత్యు
 న్నియతే. తథా “శ్రావణీపౌణ్మామాసీతు సంగవాత్పరతాయది ।
 తదాత్వాదయికంజ్ఞేయం నాన్యదాదయికంవిదుః ॥” ఇతి నిర్వచనవ
 రవచనైస సంగవానంతరమధ్యాహ్న కాలైక దేశసంబంధిత్వమాదయిక
 త్వం ప్రతీయతే. తథా — “ఘటిపరిమితకాలస్సంగవాదూర్ధ్వ
 పర్వణి । బేదయాకమితిప్రాహుమునయస్త్రుత్వచింతకాః” ఇతి
 స్త్రుతిముక్తాఫలభృతన్యద్దగాగ్యవచనైస నిర్వచనవరణ సంగవానం
 తరమధ్యాహ్నసంబద్ధిఘటికాకాలావధిక కాలపరిచ్ఛిన్నత్వమాదయిక
 త్వం ప్రతీయతే. తదేవం పర్వణస్సంగవేషిక దేశవ్యాప్తిః, కాలైస్సంబ
 దన వ్యాప్తిః, సంగవాధికకించిత్రాలవ్యాప్తిః, సంగవాధికఘటికాకా
 లపర్వంతవ్యాప్తిశ్చైతి చత్వారికలాప్సమ్పన్నాః ॥ అత్యంతాదిత్ —
 స్త్రుతిముక్తాఫలే ఘటిపరిమితఇత్యాది వచనముదాహృత్యాపి నిష్క
 ష్ణలేఖనావసరే “తదేవముదయాదిద్వాదశఘటికాధికకించిత్రాల
 వ్యాపిన్యాం పౌణ్మామాస్యాం యజ్ఞశ్శాఖనాముపాకర్త” ఇత్యేవలే
 ఖనాత్ ఘటిపరిమితఇతివచనం సంభవాధిప్రాయకం. “శ్రావణీపౌ

ణమసీతుసంగవాత్పరతాయది । ” ఇతి వచనమైన సార్వత్రికం
సంగవాత్ప్రక్షణానంతరకించిత్కాలవ్యాపివర్షణః ఉపాకర్మాంగ
త్వం ప్రతిపాదయతితిస్తత్ప్రతిముక్తాఫలాశయోఽవగమ్యతే. పరస్పరస్సం
గవస్పర్శిత్వవచనం షణ్ణుహూతాపరిమితత్వవచనంచపూర్వతంత్రీయ
వైశాన్యసరాధికరణన్యాయనావయత్వానువాదరూపమితిచ తదాశ
యః ప్రతీయతే ” ఇత్యాహుః ॥

పరేతు— యథా ఘటిపరిమితత్వాదేస్సంభవాభిప్రాయకత్వం
తథా సంగవాధికకించితకాలవ్యాపితాద్విదవచనాన్యపి సంభవాభిప్ర
యకాణ్యేవ. అన్యథా భిన్నభిన్నకరస్థానాం నిర్వచనపరాణాం ఉ
పక్రమోపసంహారావగతైకవిధిభావకవాక్యగణాంతఃపాతినాం అవ
యత్వానువాదకతాకల్పనం ప్రసజ్యేత. తస్మాదుపదర్శితాశ్చత్వారో
పి పక్షాః సంభవానుసారేణానుష్ఠానాయ పరిగ్రాహ్యేవ. ముఖ్యత
మముఖ్యతరముఖ్యానుకల్పపరతయా నిఖిలాన్యవృద్ధాహృతవచనాని
విధిపరతయైవ సఫలాని । ఈదృశీచ ముఖ్యతమాదివిభేదమాశ్రిత్య వ
చనవ్యవస్థా జయంత్యాదివిషయేషు దశనిర్ణయాకారాదిభిరాశ్రితా
బహుశోద్యత్యతే. అతఏవ వైదికసార్వభౌమైః సంగవస్పృగ్వచన
ముదాహృత్య “ ఓదయికం సంగవవ్యాప్తమిత్యర్థః ” ఇత్యభి
ధాయ “ అన్యచ్చ ” “ నిగమేచ ” ఇత్యేవముల్లేఖపూర్వకం కేవ
లం వచనాంతరాణ్యుదాహృతాని. నపునన్సర్వేషాం వచనానాం ఏ
కాథాపరత్వేనైకకంత్వమపి ప్రదర్శితం. ప్రత్యుత “ తదుక్తం ”
ఇత్యాద్యనుల్లేఖన అన్యాన్యాథాకత్వమేవ తేషాం వచనానాం
'అన్యచ్చ' ఇత్యాద్యుల్లేఖైశ్చాచ్యుచితమితి ॥ తత్ర సంగవవ్యాప్తమి
త్యస్య సంగవసంబద్ధమిత్యేవాథాః, దినద్యయవ్యాప్తమిత్యాదావేక
దేశసంబద్ధేపి వ్యాప్తపదప్రయోగాత్. ఇత్థంచ అనుకల్పశ్రితస్యచ
రమస్యాపి కల్పస్య సంగవైకదేశసంబద్ధత్వరూపస్యాసంభవే అగ

త్యా చతుర్దశివిధాపి పూర్వాపౌణిమా పరిగ్రాహ్య. ఇత్థమేవ
చ శిష్టానామాచారోపి పారమ్పర్యేణ ప్రవర్తత ఇతిప్రాయః ॥

తదేవంస్థితే యదాఖండపర్వణి సంగవావతణాంతరాభేద
ర్వసమాప్యతే తదా ప్రాయశ్చిత్తవిశేషీయప్రధానస్య ఉపాకర్తణశ్చ
తస్మిన్నైకస్మిన్నైవ దినే సమనుష్ఠానం ప్రత్యేకముభయాంగభూత
యోః కాలయోరుభయో రెకత్ర సమావేశాత్సమ్పద్యతే. సాయమర్థ
వశసమ్పన్నఏవాథో విధానేనూద్యతే — “ సంధిస్సంగవతఃప
శ్చాదర్వాఙ్మధ్యంఽపినాద్యది । తస్మిన్నపాకృతింకుర్యాత్సద్వ్యసమిధత
మతిః ” ఇతి. అత్యాద్యపక్షే కేచిదిత్యాదినా ప్రదర్శితే సంగవతఃప
శ్చాత్తవం సంగవసామాన్యధ్వంసాధికరణత్వం సంగవాంత్యక్షణధ్వం
సాధికరణత్వపర్వవసితం సంగవావయవవ్యావృత్తబోధ్యం. పరత్వి
త్యాదిప్రదర్శితే ద్వితీయపక్షేతు సంగవతః పశ్చాత్తవం సంగవత్వాశ్ర
యప్రతియోగికధ్వంసాధికరణత్వం సంగవారమ్భధ్వంసాధికరణత్వప
ర్వవసితం తత్తత్క్షణకూటసాధారణసంగవత్వకులతంబూధ్యం । తేనసం
గవసమ్పత్తికిఞ్చిదవయవపర్వస్తవ్యాప్తపర్వణోపి ఉపాకర్తాంగత్వేన
ద్వితీయపక్షే అవశ్యసంగ్రహ్యాన్య సంగ్రహః ॥ సన్దేవంనైతత్ప్ర
క్షే సంగవాధికరణకసన్దేరపి సంగవావధికపరత్వముక్తంస్యాత్. సఖ
త్వతద్యుక్తం, అవధిత్యాధికరణత్వయోః విరుద్ధత్వాదితచేత్ — మై
వం, సంగవైకదేశాధికరణకస్యాపి సంగవైకదేశాన్తరావధికపరత్వే
స్వీక్రియమాణే అధికరణావధిభూతయోః వ్యక్తిర్విభిన్నతయావిరో
ధతనస్యాపి విరహాత్ । అతఏవ—వృక్షాగ్రావయవైకదేశాధికరణక
స్య శ్వేనస్య వృక్షాగ్రావయవైకదేశాన్తరావధికపరత్వస్యాపి సమ్మ
జ్జేన ‘ వృక్షాగ్రశ్వేనః వృక్షాగ్రత్పరతశ్వేనః ’ ఇత్యుభయమన్వే
త్ర సాధ్వతి తాన్త్రికాః । అతఏవచ—“ త్రిపాదస్యామృతందివి, ఇ
తి ద్యులూకాధారత్వేన ప్రకాశస్తస్యవఃస్య బ్రహ్మణః ” అథ యదతః

పరీదివాజ్యోతిః ,, ఇత్యుత్తరవాక్యే ద్యులోకైక దేశావధికపరత్వా
 భిప్రాయేణ ద్యులోకావధికపరత్వవ్యవదేశఉపపద్యతే. సహిద్యులూ
 కసమ్బద్ధికృత్సాన్నివయవావధికపరత్వం బ్రహ్మణః పరస్య నమ్భవతి,
 ద్యులోకస్యాప్రాకృతస్థాననామకస్యాథోదేశే ప్రకృత్యవచ్ఛిన్నత్వే
 పి ప్రకృత్యాధ్వదేశే అనవచ్ఛిన్నత్వస్మరణాత్. స్ఫుటతరంచేదమ
 ఖిలం “ ఉపదేశభేదాన్నైతిచెన్నో భయస్తిన్నవ్యవిరోధాత్ ,, ఇ
 త్యుత్తరతన్త్రగతజ్యోతిరధికరణగుణసూత్రభాష్యటీకాదిష్టితిక్ ||
 మధ్యందినాదర్వాక్తవంచ మధ్యస్థిసప్రతియోగికప్రాగభావాధికరణ
 త్వం । ఇత్థంచ తదుభయవిశేషణవిశేషితే కాలే పరస్పరతిపదోన్సన్ధిః
 పరస్పరమాప్తిప్రతిపదారమ్భోభయరూపః యస్తిత్వాత్స్తి దినేఉపాకృ
 తిఃకార్యా, సమిదాధానమపి తస్మిన్నేవాపాకృతిదినే కార్యం నవ
 రదినఇత్యర్థఃపర్యవసన్నః. నద్యిత్తస్ససమానేహనీత్యర్థకత్వాత్ || అత్ర
 సాంగప్రధానవాచకం మిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తపదమనుపాదాయ న
 మిదాహుతిపదస్యాపాదానంచైకల్పికాంగయోస్తిలక్షణోపపాసయోః
 పూర్వందినానుష్ఠేయతయా తాదృశపూర్వందినానుష్ఠేయాజ్ఞాతిరిక్తమే
 వ తస్మిన్నుపాకర్తదినే కార్యమితి సూచనాయైతి || యదా పునస్సజ్జ
 వావర్తనాన్తరాశ్చే నపరస్పరమాప్తిః అపితు ప్రాగేవ తదా సన్ధిదినే
 ఉపాకర్మాజ్ఞానూతస్య ఔదయికపర్యవోఽభావేన సన్ధిపూర్వదినవ
 వాపాకర్మానుష్ఠానం సన్ధిదినేచ తస్మిన్ అవర్తనపూర్వకాలికసం
 ధేసమిదాధానాజ్ఞస్య సత్త్వాత్తస్మిన్నేవ సన్ధిదినే సమిదాధానాను
 ష్ఠానం ఇత్యేతాదృశోపపదః అథానశసమ్మత్తః విధానేఽనూద్య
 తే వదనాన్తరేణ—“సన్ధిస్సజ్జవతఃప్రాక్సాన్యత్పూర్వస్తిత్వాపర్యవే కి
 యా । శ్వాపూతేసమిదాధానమేషశ్రావణికోవిధిః || ,, ఇతి. అత్ర
 వచనే సజ్జవతః ప్రాక్తవం అదిమపక్షే సజ్జవసామాన్యధ్వంసానధికర
 ణత్వం సజ్జవాన్త్యక్షణధ్వంసానధికరణత్వపర్యవసితం సజ్జవైకదేశ

సాధారణం బోధ్యమ్. ద్వితియపత్యైచ సజ్జవారమ్భప్రతియోగికధ్వం
సానధికరణత్వయాపమితిబోధ్యమితి || యదాతు అవతే నాత్పరం
పర్వసమాప్తిః తదోపదర్శితవిధానముటకవచనాభ్యాం యద్యపి నిణా
యో ఫలభ్యతే. తథాపి తయోరథాసిద్ధక్రమానువాదితయా అథాసి
ద్ధవక్ష్యమాణక్రమాంతరస్యాప్యసలక్షకీత్వాన్నదోషః. యథా అవర్త
నాత్పరం సద్ధౌ తస్మిన్నేవ సద్ధిదినే ఔదయికపర్వణస్సత్తైవన ఉపాక
మానుష్ఠానం, ఇష్టికాలనిణాయన్యాయమాశ్రిత్య తస్మిన్ సద్ధిదినే
ప్రాయశ్చిత్తవిశేషీయపూర్వాఞ్జోపక్రమః తత్పరదినేచ ప్రాయశ్చి
త్తప్రధాననిర్వతానమితి ||

సన్వేషముపదశితసంధిదినే యథాఉపాకర్తాణః సమిదాధాన
జపయోశ్చానుష్ఠానం ప్రాప్తం తథా త సినైవోపాకర్తాదినే ఉత్స
గాకరణనిమిత్తకః కామోకాషీజ్జవోఽప్యన్త్యేయతయా ప్రా
ప్తః. నచ కామోకాషీజ్జవస్య శ్రావణీకాలకత్వాన్తరణౌ దుపాక
ర్తాపూర్వదినాదావేవ కరణం న్యాయ్యమితివాద్యం. “ పుష్పేతు
చ్ఛందసాంతు ర్యాదుపాకర్తాదినేఽథవా ” ఇతి నిణాయసింధావ్
ది ధృతఖాదిరగృహ్యదివచననైన ఉపాకర్తాదినస్యాపి ఉత్సగాకాల
త్వ బోధనాత్ ఉపాకర్తాదిన ఏవోత్సగాకరణ ప్రాయశ్చిత్తస్య
కర్తుంయ కత్వాత్, తదైవశిష్టాచారాచ్ఛ. ఏవంసతి త్రయాణాం
యగవదనుష్ఠానస్య అశక్యతయాక్రమస్యావశ్యాశ్రయణీయత్వై కస్య
పూర్వత్వం కస్యవాపరత్వ మాశ్రయణీయం? నవ్యేషాంమంగం గి
భావః ప్రామాణికః, యేనతమాశ్రిత్య కశ్చిత్క్రమోవగంతుం శక్యే
త. భిన్నభిన్నఫలాధీతయా విహితానాం త్రయాణామపి ప్రధాన
త్వాత్. ఉత్సజానాకరణజనిత దోషపరిహారఫలకోహికామోఽకా
షీజ్జవః మిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తప్రకరణగతసూత్రవిహితః. మిథ్యా
ధ్యయనజన్యదోషపరిహారఫలకౌచ సమిదాధానజపౌ. తాచతత్ప్రక

రణస్తానంతరసూత్రేణ విహితా. వేదోపాకరణంచ వేదసంసారభ
 లకం ప్రకరణాంతరగత సూత్రేణవిహితం. తస్మాన్నైతేషామంగాంగీ
 భావ సంభవః || యేతు- “ సంధిస్సంగవతఃపశ్చాత్ ” ఇత్యాదివచన
 ద్వయమాశ్రిత్య సమిదాధానోపాకమణో రంగాంగీభావమేకకర్తా
 నభావంచాహుః—తేష్యేతేనైవ నిరస్తాః. సంధిస్సంగవతఇత్యాది
 వచనద్వయం నవిధాయకం కన్యచిత్, అపితు అథప్రాప్తానువాద
 కమితచ ప్రాగేవ నిరూపితమస్తాభిః । అతపీవైషాం సన్నియోగశిష్ట
 త్వవాహోప దూహిత్యావృత్తిః, సన్నియోగేన విధానాదశానాత్. న
 హి కాదాచిత్కాధికకర్తమానువాదమాప్రేణసన్నియోగశిష్టత్వమం
 గాంగీవద్భావోవా ఏకకమాంతర్మాతత్వంవాభవతి. అధికంచా
 గ్రభవిష్యతివ్యక్తం. తథాచ కిమేషాం త్రయాణామస్తి కశ్చిత్క్ర
 మః? అథవాయథేచ్ఛమనుష్ఠానం?—ఇత్యాశంకాయాం ఉచ్యతే—
 కామోకాషీజ్జనాదసంతరమిత్వాది || అయమాశయః — ఉత్స
 గోహివిశిష్టప్రాతికారవిహితః, “ ఉత్సగః ప్రాతిరేపహి ”
 ఇతి స్తరణాత్. తతశ్చ తదకరణనిమిత్తకం ప్రాయశ్చిత్తమపిప్రాతిః
 కాలవీవప్రాప్తం. మిథ్యాభ్యుపసప్రాయశ్చిత్తీయ ప్రధానమపి దైవి
 కతయా పూర్వాప్యకాలవీవ కితుముచితం, “ పూర్వాప్యేనావైదే
 వానాం మధ్యందినోమనుష్యేనామపరాహ్ణాః పిన్యానాం ” ఇతి
 శ్లోకే. ప్రాతిస్వికరూపేణాపిద అపరాహ్ణావ్యాకూలానుశ్చేయతా
 సమిదాధానజవయోః తిద్విధాయం సూత్రం పృతీయతే. తథాహి
 “ శ్రావణ్యాంపౌణమాస్యాం తిలభక్షణపాప్యవాశ్వాధూతేమా
 హానదముదకముపసప్తశ్య సాచిత్యా సమిత్సహస్రీమాదధ్య జ్ఞపె
 ద్వా ” ఇత్యావస్తమ్యసూత్రగోపాగ్రేవోపదేశిత పూర్వోత్తరసంద
 భాకం ప్రకృతప్రాయశ్చిత్తవిధిః. తత్ప్రచ శ్వేతత్యనైనానివృతసన్మభూత
 ఇత్యస్య సత్తాథాకభూధాతుప్రకృతిక భూతికాస్తనిష్పన్నైవ పరది

నస్య అతీతసత్తాకత్వే ఇత్యర్థసాన్యత్. సచవిరుద్ధః; శ్రావణ్యాముప
కృమ్య తృతీయదినే సమావసప్రసంగాత్. అతః ఉత్పత్త్యర్థకభూతా
ప్రకృతిక భూతక్తాస్తనిష్పన్నతామాశ్రిత్య సతినస్తమ్యా ‘గోమదు
ద్ధావసావతః’ ఇత్యాదావిన పరదినోత్పత్త్యనస్తరకాలికత్వం సమి
దాధానజవయోః ప్రతీయత ఇతి స్వీకార్యం. తదపిచానస్తగత్వం యా
వతా ఆవశ్యకనిరవకాశకమవ్యవధానేన వినా నసాధయితం శక్యం
తావద్వ్యవధానమాత్రం నహతే, నాధికవ్యవధానం, యేననావ్యవ
ధానమితి న్యాయాత్. అస్యథా శ్వేదత్యేతావత్తైవాపవత్తా భూతఇ
త్యస్య వైఫల్యప్రసంగాత్. అతఏవ—గృహ్యరత్నాదౌ ప్రయోగని
రూపణౌపనరే పూర్వదినేకతవ్యముపాకమాన్తప్రయోగం నిరూ
ప్య “తతశ్చో ఏభూతేనిత్యకమాన్తే బిహ్నూచారిమిథ్యాభీతదాషపా
యశ్చిత్తార్థం సావిత్త్యానమిత్యహస్రమాధాన్యామితి సంకల్ప్య”
ఇత్యభిధాయనిత్యకమాన్తర్యంబోధితం. అథవా—నత్తార్థకభూ
ధాతారెవ “ఆదికమణి క్షణతరచ” ఇతి విహితం క్తప్రత్యయం
స్వీకృత్య పరదినసంబంధ్యాద్యసత్తాసమావకాలికత్వం హృదయాత ఇత్య
నేన ప్రత్యాయ్యతే ఇత్యభ్యుపగంతవ్యం. దినస్యాదినస్తాచ ఆద్యవ
యవసత్తైవ. సాచయద్యపి దినస్యపంచదశధావిభాగవత్తే ప్రాథమిక
ముహూర్తకాలిక్యేవ, తథాపి ప్రాథమికముహూర్తాత్తక కాలస్య
సంధ్యానైత్యక సమిదాధానాద్యావశ్యకనిరవకాశకర్తావరుద్ధతయా
తత్ర సావితీసమిదాధానాదెరవకాశాలాభాత్ పంచధావిభాగమా
శ్రిత్య ముహూర్తత్రయాత్తక ప్రాథమికావయవ సత్తాసమావకాలిక
త్వం సమిదాధానాదెస్సంపాదనీయం || యదాతు విశిష్టప్రాతఃకా
లకతవ్యత్వేనావగతస్య ఉత్పాకరణ ప్రాయశ్చిత్తాదేః కాలాం
తరే నివేశమనహమానస్య సన్నిపాతః తదాత్రైధావిభాగపక్షమాశ్రి
త్య ఆద్యవయవసత్తాసమావకాలత్వం సమిదాధానాదే రుపపాదనీ

యం. సర్వభాతుపూర్వాప్రకారానాతిక్రమణీయః, యతః దినస్య పూర్వాప్రకారాప్రకారేణ దేవదైవవిధ్యవత్తే పూర్వాప్రకారాత్ప్రకారేణ దినాద్యవయవత్వసంభవేషి అపరాప్తకాలస్య నకథంచదపి దినాద్యవయవత్వం సమ్భవతీతి. అతశ్చపరదిన పూర్వాప్రకారాసమకాలత్వం సావిత్రిసమిదాధానజపయోః పర్యవస్యతీతి. ఇత్థంచ నైశ్చయకస్మాన్సన్ధ్యాద్యనుష్ఠానావశిష్టే ప్రాతఃకాలభాగవిశిష్టే “ఉత్సర్గః ప్రాతరేవహి” ఇతి ప్రాతఃకాలకర్తవ్యత్వేనావగతాత్సర్గారణప్రాయశ్చిత్తం నిరవకాశం విధాయసామాన్యతావిశేషతశ్చ పూర్వాప్రకారకాలకర్తవ్యత్వేనావగతయోగపి ప్రాతఃకాలానంతరకాలనివేశసహాయసావకాశయోః పూర్వాప్రకారాగెనిర్వృత్తానన్యాన్యమ్ || ఉపదశితగృహ్యారత్నవాక్యే ‘నిత్యకర్మానై’ ఇత్యుక్తిరపి ఉపాకర్మాత్తరదివసీయమిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తప్రయోగాభిధాన ప్రవృత్తతయా సంగచ్ఛతే. తస్మిన్ప్రయోగాగ్ పూర్వస్థిన్నుపాకర్మాదినవీవ ఉత్సర్గాకరణప్రాయశ్చిత్తస్య నిర్వృత్తతయా పరదినే ప్రాప్తప్రభావాత్ తద్వాక్యసంస్కృతాకర్తృదివసీయకాదాచిత్కమిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తప్రయోగోపలక్షకత్వవత్ తాదృశప్రయోగాగ్ ‘నిత్యకర్మానంతరొత్సర్గప్రాయశ్చిత్తాంతే’ ఇత్యేతదధోపలక్షకత్వవిబోధ్యం. తథాచ పూర్వాప్రకారాసమిదాధానజపయోస్సాధనానంతరమేవ “ఉపాకర్మాపరాప్తేనాన్యత్” ఇతి ప్రాతిస్నికవచనానావగతాపరాప్తకాలకర్తవ్యతాకం ఉపాకర్మాకర్తవ్యముచితమితి సుధీభిర్విభావనీయమ్ || ౧౨ ||

ఏతావతాప్రబంధేన నిరూపితో యోగః శాఖాధీశశక్తియ క్తశ్చావశ్యం తచ్ఛాఖ్యప్రాధమికాధ్యయనోపకర్మావశ్యకతారూపాధిభావః యశ్చ కదాచిదేకస్థినినేకామోకాపీజ్ఞాపస్య సమిదాధానజపాభ్యంతరస్య ఉపాకర్మాణశ్చ సమావేశే యథాక్రమ మనుష్ఠానకల్పః ససర్వోపసర్గోదశనిర్ణయ్యాదౌగ్రహై కంతోక్తైరవసిద్ధః. అతః

వచనానన్విః పద్యైరుపదనిణాణాం ధేనువపత్తిలేత విరహాం మన్వా
నైరపి గృహీతగ్రాహితయాగ్రంథానాయాథతాం సందిహన్తేర్నమం
దాదరైభవితప్యం ఇన్యభిప్రేత్యచ్యై—

అయ మద్దోషశనిణయా దౌస్టుటశరముదీరితాగ్రన్తే ।

తత్పిర్యాలోచనయాచిదుషాంసరలమపిభవతికిలహృద్యమ్ | ౧౩ || ఇతి

అత్ర— శాఖాభీనశక్తిమచ్చానన్యాం ప్రథమోపాకర్తాన
శ్యకర్తవ్యతావరోదశనిణాయాగ్రన్తః ప్రాగేవోదాహృత్య సవిస్త
రం నిర్వృతితవిచారవీపెతి నపునరత్రోదాహరణమపేక్షతే. య
స్తు ప్రకృతప్రసక్తస్య మిధ్యాధీతప్రాప్త్యాత్మీయ ప్రధానోపాకర్త
ణోః క్రమస్యవ్యవస్తాపనపరస్సోత్సాహస్యస్యై—యథా దశనిణా
యాం “సంధిస్సంగవతః” ఇత్యాదివచనద్వయోదాహరణావ్యవహి
తా త్రరమేవ “అత్రసంగవావతఃనాస్తరాళే పర్వప్రతిపత్సంధాతత్రో
పాకర్తకరణే శానన్యాం పౌణామాస్యాంతిలభక్షఉపావ్యవాక్వో
భూతేమాహనదముదకముపస్ఫుశ్య సావిత్త్యా సమిత్సహస్రమాద
ధ్యాజ్ఞపేద్యా ఇత్యావస్తమ్బేన రాత్రివ్యాప్తాం పౌణామాసీముపా
వ్యపరదినేప్రాతర్గాయత్రీజపవిధానాల్ ఉపాకర్తాపరాజ్ఞేసాన్
దుత్సగఃప్రాతరేవహి ఇతి స్మృతేశ్చప్రాతఃకాలేగాయత్రీజపకృ
త్వాతపరాజ్ఞేఉపాకర్తకార్యమితిసిద్ధం” ఇత్యేవంద్వయైత్యగ్రంథః
అన్యచాయమధః—అత్ర సంగవావతఃనాస్తరాళే ఇత్యేతల్సంధి
స్సంగవతఇతిన్వయమవ్యవహితోదాహృతవచనగతస్య “సంగవతః ప
శ్చాదర్వాగావతఃనాల్ ఇత్యంశస్యవివరణః | అస్తరాలవచనవివరణం
చ దినద్వయాస్తరాలం దిశాద్వయాస్తరాలమిత్యాదౌపూర్వావధాన్య
రంభానంతరత్వేనతి ఉత్తరావధినమాప్తిపూర్వత్వస్య ప్రతీతివత్ అ
త్రాపిసంగవారంభానంతరత్వేనతి ఆవతఃననమాప్తిపూర్వత్వం వివ

రణీయస్య సంగవతఃపశ్చాదర్వాగావతానాలో ఇత్యంశస్సార్థః, తేన
 సంగవాధికరణక సద్ధేరపి పరత్వైత్యాదినోపదశితవత్సోక్తయశ్చ
 అవశ్యసంగ్రహ్యస్య సంగ్రహఇతి సూచయితుం । సద్ధౌ ఇత్యస్య
 సతీతిశేషః. తత్ప్రాపకమేకరణే — తాదృశసంధిమద్ధినే ఉపాకర్త
 ణివికీషీతే సతీత్యధః. రాత్రివ్యాప్తామితి ప్రియకాభిప్రాయం
 ప్రకృతాభిప్రాయకంచ; సంగవాపర్తనాస్తరాశసద్ధిదినే సమిదాధా
 నాద్యనుష్ఠానే తత్పూర్వదినకాలికోపవాసస్య రాత్రివ్యాప్తపౌణ
 మాసీకాలికత్వసంభవాత్, అవతానాసంతరమపరాష్టా వర్షప్రతి
 పత్సంధౌ సతి సద్ధిదినే సమిదాధానోపాకమణోరుభయోరను
 స్థానస్యాపకాపూర్వవచనాదర్శనేన ఇష్టికాలనిణయమాశ్రిత్య సద్ధి
 దినే ఏవోపవాసానుష్ఠానస్యావశ్యకతయా తాదృకోపవాసే రాత్రి
 వ్యాప్తపౌణమాసీనేయత్యానమ్భవాచ్చ । ఉపోష్యేత్యనంతరకల్పా
 క్తిః తిలభక్షరూపప్రథమకల్పస్యా పుష్పలక్షణం- సూత్రేతిలభక్ష
 త్యనేవ ప్రథమముపాత్తత్వేఽపి ఉపవాసాముఖ్యకల్పః ఉపవాసాశ
 క్తస్యతు తిలభక్షఇత్యయమనుకల్పః, అన్యధాలఘుగురుకల్పయోః స
 మప్రధానభావస్యవా ముఖ్యాముఖ్యభావస్యవానుపపత్తేరితి సూచ
 యితుం ఉపోష్యేత్యేతావంతాత్మాక్తిః । పరదినేప్రాతరత్యక్తిశ్చ సూ
 త్రేఘటకేన 'శ్వాభూతే' ఇత్యనేనవివక్షితం ప్రాగ్స్తదుపదశితమ
 థావిశేష మభిసంధాయ, అన్యధాతత్సూత్రే ప్రాతశ్శబ్దాభావనప్రా
 తఃకాలికజపవిధాయకత్వోక్తేరున్తాలాపశుల్యత్వాపత్తేః । జపవి
 ధానైత్యనంతరకల్పాక్తిః సమిదాధానరూపప్రథమకల్పస్యా పుష్పల
 క్షణం । మాససజపస్యాత్వంతాతిశయితస్య సమిదాధానకల్పాత్ ప్రా
 థమికాదవ్యతిశయితత్వ మభిప్రేత్యతు జపోక్తిః । జపవిధానాదిత్య
 తత్ 'పరదినేప్రాతఃకాలజపంకృత్వా' ఇత్యత్యవేతుః । స్మృతేచ్ఛేత్యేత
 చ్చ ఉపాకర్తాణః అపరాష్టా కాలకర్తవ్యత్వేహేతుః, ఉపాకర్తా

పరాణోన్మాదితి స్తుతైశ్చ ఇత్యేతావదనుక్త్యాః ఉత్సర్గః ప్రాతరేవహిః
 ఇత్యంశస్యాపునహానంతుఉత్సర్గః స్యప్రాతఃకాలక తేవ్యతయాతద
 కరణప్రాయశ్చిత్తస్యాపితత్సమానకాలత్వం న్యాయ్యమితేకదాచిదుపా
 కర్తదినేఉత్సర్జనాకరణప్రాయశ్చిత్తస్యప్రసంగే ప్రాతఃకాలానుష్ఠే
 యత్వం సూచయితుం॥ యద్యపిప్రాగుపదశీతరీత్యానైత్యకస్మానసం
 ధ్యానంతరం నిరవకాశతయా ప్రాప్తాత్ ఉత్సర్గాకరణప్రాయశ్చిత్త
 రూపకామోకాషీజ్జసాల్ అనంతరమేవ గాయత్రీజపస్యసావకాశ
 స్యానుష్ఠేయతాయుక్తైపరదినేప్రాతఃకాలానంతరమితివక్తవ్యేప్రాతః
 కాలేఽత్యక్తిరనువపన్నా. తథాపి స్వకాలేఉత్సర్జనంకృతవతాం ము
 ఖ్యకల్పరతానాం శావణ్యాముత్సర్జనాకరణ ప్రాయశ్చిత్తప్రసక్త్య
 భావాత్ స్మానసంధ్యాద్యనంతరం ప్రాతఃకాలవీవగాయత్రీ జపస్య
 ప్రాప్తేః ఔత్సర్గికముఖ్యకల్పానుసార్యభిప్రాయేణ ప్రాతఃకా
 లైఽత్యక్తిరత్యంతోపపన్నైత్యనధేయం॥ తథాచైతాదృశదశనిణయాయా
 గ్రంథే కామోకాషీజ్జపసావిత్రిసమిదాధాన జపాన్యతరోపాకర్త
 ణాం యథోక్తక్రమేణైవానుష్ఠానం స్ఫుటతరముదీరితం. పరస్తు సాం
 ప్రదాయికొక్తిపరిశీలనవిరహానమయే సులభపృతిభానేమ వివిధవిక
 లేపము స్వస్వమనీషాపృతిభాతతయా అవశ్యసమర్థసీయసాధుభావ
 కతాదురాగ్రహదూరికరణేన తత్తద్గ్రంథోక్తిపర్యాలోచనాయాంసా
 వధానం విధీయమానాయామవశ్యమేవ సకలముపదర్శితమర్థజూత
 మనావిలం హృదయంగమం భవతి విదుషామితిభావః ॥

యత్తు—“నంపృతిదశనిణయాయాగ్రంథకోశే ‘అత్యసంగవావర్తనా
 న్తరాలే’ ఇత్యారభ్య‘అపరాణ్ణేఉపాకర్తకార్యమితిసిద్ధం’ ఇత్యం
 తంయద్వాక్యమేకం క్రమవిపర్యాసభ్రమజనకం దృశ్యతే తదేతద్వా
 క్యం నవ్ములభూతప్రమాణవచనవిరోధాల్ నవ్ములకప్రవృత్తగృ
 హ్యరత్నకంతభూషణవిరోధాల్ నవ్ప్రతిపాద్యాథేషాతుషాతుమ

ద్భావానంగతేశ్చాసంబద్ధత్వావగమాల్లభకప్రమాదమూలమశుద్ధంప్ర
 తీయత ఇతి సతత్ప్రమాణీకృత్య కశ్చిద్ధౌనిధాన్యరయితం శక్యః "ఇ
 త్యనేన దశనిర్ణయీవాక్యస్యోదాహృతస్య అవిగానేన సకలశిష్టజనై
 రాదియమాణస్య ప్రాచీనార్వాచీనసకలదేశగతనిఖిలకోశానుగతస్య
 వాక్యస్యవృథాపంచమ్యంతైః అసంబద్ధత్వాశుద్ధత్వాత్వా అప్రమాణీ
 కరణం—తస్యేతస్యస్వరూపవ్యాకరణమేవ నిరాకరణమితిసప్రకా
 రాంతరేణ నిరాకరణమపేక్షణీయం భవతివిదుషం. తథాపివిద్వజ్జన
 మనోవినోదనాయ సామాన్యజనభీషణాని పంచమ్యంతాని పరీక్షయా
 మః. తథాహి—యదిదంస్వములభూతప్రమాణవిరోధాదితిపంచమ్య
 త్తంత తద్విచార్యతే- కొసా స్వములభూత ప్రమాణవచనవిరోధః?య
 మాశ్రిత్య అసంబద్ధత్వం ఉపదశితదశనిర్ణయీవాక్యస్య కల్ప్యతే.
 నను—అయమేవ విరోధఃయత్ "సద్విస్సంగవతఃపశ్చాత్" ఇతివచనా
 భ్యాం "శ్రావణ్యాంప్రార్థమాస్యాంతిలభక్ష" ఇత్యాదినూత్రేణచ విహి
 తక్రమవిపరీతక్రమప్రతిపాదకత్వం, తేమహి గాయత్రీహోమజపయో
 రైవకవికయోరనుష్ఠానస్య పౌర్వాపర్యలక్షణతతా—లక్రమస్యచ వి
 ధానమనగమ్యతే. తత్రైకదినవీవోపాకర్తవ్యః సావిత్రిసమిద్ధోమస్య
 చానుష్ఠేయతావిధాయకప్రథమవచనెపి ఉపాకర్మానుష్ఠానాన స్తరం
 నద్యపివసావిత్రిసమిద్ధోమస్య కర్తవ్యతాయా విధాయకశబ్దసందర్భే
 తైవ స్వరసతోలాభాత్. దినద్వయేతయోఃక్రమేణానుష్ఠేయతా విధా
 యకద్వితీయత్యతీయవచనయోరపి ఉపాకర్మసావిత్రిసమిద్ధోమయోః
 క్రమస్యప్రస్ఫుటమేవోపలంభాచ్చ. తస్మాత్ తయోరెకదినానుష్ఠాన
 ప్రసంగే సావిత్రిసమిద్ధోమస్య తత్త్వానైవికల్పతః ప్రాప్తస్య సావి
 త్రిజపస్యచ ఉపాకర్మతః ప్రాగేవానుష్ఠేయతావర్ణనం దశనిర్ణ
 యాకృతాం ధర్మిగాహకప్రమాణ విరుద్ధమేవేతిచెత్—తదిదం
 వ్యామోహవిలసితం. ౯౦౪ ఇత్యాదివచనయోర్వా శ్రావణా

మిత్యాదినూత్రేవా అన్యథావా క్వచిదప్రుపదర్శితదశణాయావా
 క్యావగతక్రమవిపరీతక్రమవిధానాదగ్గనాత్. తథాహి—శ్రావణ్యాం
 పాణామాస్యాం ఇతి సూత్రే శ్రావణపాణామాసీకాలితలభక్షణో
 పవాసాన్యతాం సప్తస్య తత్పాణామాసీ పరదినకాలికయోః సావి
 త్రీహోమజపయోః బోధనేపి ఉపాకర్తప్రకరణానంతరః తేప్రాయ
 శ్చైత్రపకరణగతే తతూ త్రే ఉపాకర్తబోధకపదస్తే ఏవాదగ్గనేన సా
 విత్రీహోమజపయోః ఉపాకర్తణాసహపౌర్వాపర్యస్య ప్రతిపాదన
 మాశంకితుమప్యసమ్భవి. తథా—“సంధిస్సంగవతః ప్రాక్సన్యత్ పూర్వ
 స్త్థిపర్వణిక్రియా । శ్వాభూతే సమిదాధానం” ఇతివచనే సంగపప్రా
 క్కాలిక సన్నిధినపూర్వదినకర్తవ్యపాకమానంతర్యస్య ఉపపాదిత
 రీత్యా అర్థవశేనంపన్నస్య తాదృశసంధిదినకర్తవ్యసమిదాధాన
 బోధనేపి సంగవాచరణాంతరాలసన్నిధినే కర్తవ్యత్వేనాన్యతాత్వా
 త్తయోః ఉపాకర్తసమిదాధానయోః స పౌర్వాపర్యం ప్రతీయత ఇ
 తి కథం తత్తదవచనేన సాకంవిరోధః సంగవాచరణాంతరాలసన్ని
 ధినకర్తవ్యయోరుపాకర్తసమిదాధానజపయోరైవకల్పికయోః పౌ
 ర్వాపర్యమాత్రి బోధకదశనిణాయావాన్యస్యాపాద్యతే. సహి విభి
 న్నఫలాధాత్వేన విహితయోరంగాంగిభావానాపన్నయోర్విభిన్నప్ర
 యోగవిధిపరిగృహీతయోఃకర్తవ్యోరార్థికవాచవికోవాయాదృశః కృ
 మః కదాచిదుపలబ్ధః తాదృశేషస్య సయోస్సర్వదేత్యుచితం స్వీ
 కర్తమితి. అన్యథా అనావహర్యదగ్గయాగయోరపి దగ్గప్రతిపత్కాల
 కయోః కదాచిదేకదినానుష్ఠానదగ్గనేన ఏకదినానుష్ఠానతానియమో
 వా కదాచిత్పురోవ్యతరదినయో రనుష్ఠానదగ్గనేన పౌర్వాపర్యని
 యమోవాప్రసజ్యేతేతి ॥ ఏవం—“సన్నిస్సంగవతః పశ్చాదర్వాఙ్మ
 ధ్యందినాద్యది । తస్మిన్నుపాకృతింకుర్యాత్సద్యస్సమిధలహుతిః” ఇ
 తివచనే సంగవాచరణాంతరాలసన్నిధినే ఉపాకృతిసమిదాధానయో

రుభయోరనుష్ఠాన ప్రతిపాదన దర్శనెపి న తయోః పౌర్వాపర్యం తత్ర
ప్రతీయతే, తద్వాచకపదాధావాదితి కథం తేనాపి వచనెనవిరో
ధో దశనిర్ణయీవాక్యస్య తయోఃపౌర్వాపర్యబోధకస్యాపాద్యతే॥
నచ తద్వచనే సద్యఇత్యనేన ఉపాకర్తానస్తర్యం సమిదాధానేప్రతి
పాద్యతఇతివాచ్యం, ' సమానస్యసభావాద్యస్తప్తహని ' ఇతి వా
త్తికదర్శితనిష్పత్తికస్య సద్యఇత్యస్య సమానదినమాత్రిబోధనసమర్థ
త్వేన ఆనస్త్యబోధనాసమర్థత్వాత్. శృతిషు సూత్రేషుచ తత్ర త
త్రప్రయక్తాస్సద్యశ్శబ్దాస్సమానదినపరతయైవ ప్రాకృతైర్భాష్యకృ
దాదిభిర్వివృతా నానాన్వర్తపరతయా. తస్మాత్ " ఉపాకృతింకుర్యా
త్ " ఇతివాక్య సమభివ్యాహృతేన సద్యఇత్యనేన ఉపాకృతిదిన స
మానకాలికతామాత్రమేవచ సమిదాధానేబోధ్యతే. తద్బోధనంచ
' సద్ధిస్సంగవతఃప్రాక్ ' ఇత్యాద్యుత్తరపచనెన సమిదాధానేబో
ధితాయాః ఉపాకృతిదినభిన్నదినానుష్ఠేయతాయాః ప్రతికౌటితయా
సార్థకముచితంచేతి విభాషనీయమ్ ॥

అథ మాభూత్ తద్వచనే పౌర్వాపర్యవాచకశబ్దాభావాచ్ఛ్చే
తః క్రమస్తయోః, ఉపాకర్తృపారాసంతఃసమిదాధానపాతక్రమేణ
తద్వచనగతేన కల్పితస్తుతయోః క్రమోపవారయితం శక్యం. సచోప
దర్శితదశనిర్ణయీవాక్యప్రతిపాదితక్రమవివరితవ. పాతక్రమస్యా
థాక్రమకల్పకతాచ ' సమిధోయజతి తనూనపాతంయజతి ' ఇత్యా
ది ప్రయాజపాతక్రమస్య ప్రయాజానుష్ఠానక్రమకల్పకత్వస్థాపనపర
' క్రమేణవానియమ్యేత ' ఇత్యత్రాధికరణే పంచమే పూర్వతంత్రే
మీమాంసి తైతిషెత్ — ఉచ్యతే, యత్రహిపాతక్రమేణఅర్థక్రమేకల్పస్య
మానే బాధకం నకించిదుపలభ్యతే, తత్ర పాతక్రమాత్ అథాక్రమక్త
ప్తిఘటతాం. యథా ప్రయాజపారాదౌ. యత్రతు పారక్రమేణా
థాక్రమేకల్పమానే బాధకావతారః ప్రతిసంధీయతే తత్ర నాథా

కృమకల్పకత్వం పాతకృమస్యాభ్యుపగమ్యతే. యథా యాజ్ఞానువా
 క్యాపాతాదౌ, యథావా ‘ అగ్నిహోత్రజుహోతి యవాగూం ప
 చతిఇత్యాదౌ । తత్రహి తత్తదర్థప్రయోజనబాధప్రసంగేన సపాతకృ
 మాదధాకృమఇతిస్థితం పంచమే పూర్వతన్తై ॥ పృథ్వీతచ “ పూ
 రావృణ్ణావైదేవానాం ” ఇత్యాది శ్రుతిసిద్ధస్య విశిష్టాపి శోషభూ
 తఇత్యనేన వాయుశ్చిత్రాబ్జిత్తిసూత్రగతైః దృఢీకృతస్యపూరావృణ్ణ
 కాలికత్వస్య బాధప్రసంగాత్ సపాతకృమాత్కృమస్సీవకర్తుం శక్యః.
 అతఏవ సౌమికాగ్నిహోమప్రణయనాసంసారం ‘ యూపంచనత్తి ’ ఇ
 త్యామ్నాతస్యాపి యూపచ్ఛేదనస్య ‘ దీక్షాసుయూపంచనత్తి ’ ఇ
 తి పంచనబలాత్ అగ్నిహోమియప్రణయనాత్ప్రగేవ దీక్షాదినేఉత్క
 షణ్సీవకృతః పశ్చిమేపూర్వతన్తై ॥ అభిహితంచ తత్రైవ స్ఫుటత
 రం— “భిష్మప్రయోగవిధిపరిగృహీతానాం పాతకృమోనార్థకృమని
 యామకః” ఇతి. తస్మాన్నాత్ర పాతకృమమాత్రేణ నమిదాధానే ఉపా
 కర్మానంతర్యకల్పనోపపద్యత ఇతిధ్యేయమ్ ॥ అపిచ- ‘ యస్య య
 జ్ఞేవ్రతతేఽంతరాయజ్ఞస్తాయతే తంయజ్ఞంనిర్ముతిగృహ్వాతి ’ ఇతి
 శ్రుత్యా కర్తవ్యమధ్యే కర్మాంతరాంబోధినిషిద్ధః. తత్ర యజ్ఞపదం వ్ర
 తాదికర్తవ్యమాత్రపరమితిచస్ఫుటంనిణాయసింధావౌదౌ. తతశ్చపూర్వది
 నోపక్రాంతపూర్వాంగకప్రాయశ్చిత్రియప్రధానంసమిదాధానంజపం
 వాపరదినేనమాప్త్యేవఅనంతరమపరాశ్చైఉపాకర్తానుష్ఠానంయక్తమి
 తి ॥ సద్విస్సంగవతఇత్యాదివిధానగతవచనయోఽతిథాసద్ధాథానువా
 దకత్వమేవ సపునః కించిదధావిధాయకత్వమపీతి ప్రాగుపపాదితం
 చేహనవిస్తృతవ్యం. తదేవం కన్యచిదపి ప్రమాణవచనస్య ఉపదర్శిత
 దశనిణాయావాక్యప్రతిపాదితకృమవిపరీతకృమబోధకత్వాభావే స్థి
 తే తదావృత్యస్య ధర్మిణాగ్రాహకప్రమాణవిరుద్ధత్వాభిధానమనాకలిత
 ధర్మిణాగ్రాహకప్రమాణైతివృత్తానామేవశోభత ఇత్యలమ్ ॥

యదపి — స్వమూలకప్రవృత్తగృహ్యరత్నకంఠఘాషణగ్రింధ
 చిరౌధాదితి ద్వితీయం వంచమ్యంతం — తదవ్యసత్; గృహ్యరత్నై
 వా కంఠఘాషణైవా క్వచిదపి ఉపాకర్తనమిదాధానయోః దశనిణ
 యాప్రదివాదితౌక్తక్రమవిపరీతక్రమస్యాప్రతిపాదనేన విరోధగంధ
 స్తేనైవాభావాత్ । అథ- గృహ్యరత్నకంఠఘాషణయోశ్చబ్దతస్తదావ
 క్యవిపరీతక్రమస్యాప్రతిపాదనేపి ‘సంగవామాధర్వమర్వాఙ్మధ్యం
 నాత్పర్వసంధౌ తత్రైవోపాకరణం సమిదాధానం గాయత్రివిజయం
 వా దుర్యాత్’ ఇతి పాఠక్రమతః విపరీతక్రమఉన్నీయత ఇతిచేత్ -
 మైవం. సంధిస్సంగవత ఇత్యాది వచనగతపాఠస్య అథాక్రమకల్పకత్వా
 సంభవోపపాదనేన దత్తాత్తరత్వాత్ ॥ అధైవంసతి-దశనిణయోగ్రిం
 థాథాప్రయోగనిరూపణప్రవృత్తయోః గృహ్యరత్నకంఠఘాషణయో
 స్తదేతత్పర్వానుసారిణ్యరర్వాచీనయోః ప్రయోగచంద్రికా తదనుక్ర
 మణికయోశ్చ దర్శితదశనిణయోవాక్యోక్తక్రమస్యవశ్యవక్తవ్యస్యా
 కథనం కుత ఇతి ప్రశ్నస్య దుస్సమాధానత్వమితిచేత్ — శూన్యతాం.
 ఉపాకర్తనమిదాధానయోః సంగవావతానాంతరాలసంధిదినే అవ
 రాణ్యైసమిదాధానజవయోరుపాకర్తానంతరస్యభవదభిమతక్రమస్యా
 ప్రవశ్యవక్తవ్యస్య, సంగవావతానాంతరాలసంధిదినే ఉభయో రేక
 దినానుష్ఠేయతాయాః అవశ్యవక్తవ్యాయాశ్చ ప్రయోగచంద్రికా తద
 నుక్రమణ్యోరకథనం కుత ఇతి ప్రశ్నస్య కింసమాధానం చింతితం శివ
 ద్భిః. తథా—మిథ్యాభీతపాప్రయశ్చి తపూర్వాంగయోఽప్రకీర్ణకయో
 స్తీలభక్షోపవాసయోనవశ్యవక్తవ్యయోః ప్రయోగచంద్రికాయాం తద
 నుక్రమణికాయాం గృహ్యరత్నకంఠఘాషణయోశ్చాకథనం కుత ఇత్య
 న్యవా ప్రశ్నస్య కిం సమాధానమాలోచితం. అథ-తత్తదధానాంప్ర
 యోగచంద్రికా తదనుక్రమణ్యోరనుక్తత్వేపి గృహ్యరత్నకంఠఘాషణ
 యోః స్ఫుటోక్తావానుక్తావా అవశ్యసీక్ష్వాత్వమితిచేత్ -

కేవలశాస్త్రావలంకారమునకు సావధానముగా నుండవలయును. కథావ్యతాపరతి
 పాదకసాధ్యపస్తంబవచనస్య ఉత్పన్నగోపకర్తృణాః ప్రాతరపరాహ్ణ
 కాలయోః కర్తవ్యతాపరతిపాదకస్మృతివచనస్య ఉపకర్తృదినే సా
 విత్రి సమిద్ధోమజపయోదుపకర్తృతః ప్రాగైవానుష్ఠేయతావ్యవస్థా
 పనపాతుభూత వ్యమాణతయోపనసంసంగతం దృశ్యతే ఇతి
 తద్వివరణం—తదుభయమపితాదృశదశనిణయోవాక్యాథాపర్యా
 లూచననిబంధనం. తత్ప్రతి ఆపస్తంబవచనం మిథ్యాధీతప్రాయశ్చి
 త్రియజపస్య ప్రాతఃకాలకర్తవ్యతావ్యవస్థాపకతయోపాత్తం. తచ్చ
 తద్వచనస్య హోమభూతే ఇతి పదఘటితతయా సుఘటమితి ప్రాగేవో
 పపాదితం. స్మృతివచనంచ ఉపకర్తృణోపరాహ్ణకాలకర్తవ్యతా
 వ్యవస్థాపకత్వేనోపనసం. తదపి తద్వచనసాధ్యపరాహ్ణపదఘటితత
 యైవ సుఘటమిత్యపి ప్రాగేవోపపాదితమితి సకథంచితపి హేతు
 హేతుమద్భావాసంగతివ్రసరః || అయంచాత్రి హేతుహేతుమద్భా
 వః పర్యవసన్నః—సంగవాపర్తనాంతరాలసద్ధిదినకర్తవ్యగాయత్రీజ
 పః స్వసమానదినకర్తవ్యపాకర్తృపూర్వకాలికః పూర్వాహ్ణకాలాం
 గకత్వేనతి స్వసమానదినానుష్ఠేయాపరాహ్ణకాలాంగకోపకర్తృకత్వా
 త్. యత్ పూర్వాహ్ణకాలాంగకత్వేనతి స్వసమానదినానుష్ఠేయాప
 రాహ్ణకాలాంగకయత్కర్తృకం తత్ స్వసమానదినకర్తవ్యతత్కర్తృ
 పూర్వకాలికమిత్యాది. తత్ప్ర సత్యన్తాసిద్ధిపరిహారాయ ఆపస్తంబవచ
 నోపన్యాసః. విశేష్యాసిద్ధిపరిహారాయ చ ‘ఉపకర్తృపరాహ్ణా’
 ఇత్యాదిస్మృతివచనోపన్యాసః || రాత్రివ్యాప్తాంపౌణమాసీముహూ
 షేత్యనేన అనుమానాంతరమపిహ వివక్షితంగమ్యతే. యథా—వి
 వాదాధ్యాసితో గాయత్రీజపః స్వసమానదినకాలికోపకర్తృగంభ
 పూర్వసమాప్యః పూర్వదినారంభాంగకత్వేనతి అసతిచ విశేషవచనె
 స్వసమానదినాపరాహ్ణకాలాంగక స్యాసంగభూతోపకర్తృగంభక

త్వాత్ యత్ పూర్వదినారబ్ధాంగక త్వేనతి అనతి విశేషవచనే స్వస
మానదినాపరాఙ్మాకాలాంగక సాప్తనంగభూతయత్కర్మాఽరమ్భకం త
త్ స్వసమానదినకాలక తత్కర్మాఽరమ్భపూర్వసమాప్యమితి. అత్రా
పి ప్రమాణద్వయోదాహరణస్య పూర్వక్రమేనైవ సాఫల్యంబోధ్యం.
ఏకకర్తృమధ్యే తదితరస్వతంత్రకర్మాఽరమ్భనిషేధికా ప్రాగుదాహృ
తా శృతిరిహప్రయోజకశక్త్యామున్మూలయతీత్యవధేయమ్ ॥ తథాచ
తృతీయపశ్చాత్త్యన్తాభిధానమప్యనవధానమేవ ప్రకాశయతీత్యలమతివి
స్తరేణ ॥ ఇదమత్రచిత్తం—యేఖలు ఖరసంవత్సరప్రకటితాయాంస్తీ
యసంచికాయాం స్ఫుటమేవ సంగవావతేనాన్తరాలసన్నిధినై ప్రా
తఃకాలకర్తవ్యతాం సమిదాధానస్య ప్రాకాశయక తపివాధునా
త్రిదశురవత్సరవ్యతిసర్తనమాత్రేణ స్వకీయలెఖవిరోధమప్యగణయన్త
స్తద్విపరీతపథే ప్రత్యవతిష్ఠన్తైతి. తథాచ తత్సంచికాయాం చతుశ్చ
త్వారిశత్సంఖ్యాంకితై వత్రిధాగ ఇత్తం దృశ్యతే—“ ఏవం సద్ధిస్స
జ్ఞవతఃపశ్చాదర్వాఙ్మధ్యందినాద్యది తస్మిన్నుపాకృతింకుర్యా.....
శ్వావళికోవిధిః ॥ ఇతి దశనిర్ణయికారోపాత్తవచనైః ఉపాకర్తృసా
విత్రిహోమయోస్సాహచ ర్యేణానుష్ఠానవిధానంసప్తమ్. అత్రహి గా
యత్రిహోమస్య శోభభూతై సమిదాధానమిత్యనై ఉపాకర్తృత్తరది
వకర్తవ్యత్వస్య తస్మిన్నుపాకృతింకుర్యాత్సద్యసమిధహితః ఇత్య
నేన సతి తత్క్రొత్తనిమిత్తవిశేషే ఉపాకర్తృదివసప్రాతఃకాలకర్తవ్య
త్వన్యచాభిధానై సాహచర్యేణానుష్ఠేయత్వం విధాయ ఏషశ్రావ
ణికోవిధిరిత్యనై ఏకవచనాన్తనిదేశేన తయోద్వేయోః పరస్పర
సాహచర్యేణానుష్ఠేయతయా అంగాంగివద్భావాపన్నయోః ఏకకర్తృ
న్తర్భూతత్వమపిజ్ఞాపితం ” ఇతి. తదెతల్లఖననిదర్శనమేకమేవ సుప
ర్యాప్తం తల్లైఖత్యానౌమనవధానాద్యధీనతాం ప్రకాశయితుమితి వి
సరభియా విరమ్యతే ॥

యదపి-న్యాయసంచారక రణైః పి తయోః ఉపాకర్తృత్వకాల
 కర్తవ్యతైవ సిగ్గుతి సతత్పూర్వకాలకర్తవ్యతా. తయోఃనుష్ఠానం
 హి మిథ్యాధీతదోషప్రాయశ్చిత్తాథం. మిథ్యాధీతదోషప్రాయశ్చి
 త్తంనామ ప్రాకృతముత్పత్త్యాధ్యాప్యాయనాంతఃప్రాప్తస్వరవణ
 వ్యత్యాసాదినిబంధనసర్వదోషప్రాయశ్చిత్తం. ఇదంచోపాకర్తృత్వమే
 వానుష్ఠాతుమచితం, ఉపాకర్తృకాలే క్రియమాణస్వాధ్యాప్యాధ్యయ
 నాంతః ప్రాప్తదోషాణామపి పరిహరణస్యావశ్యకత్వాత్, పరిహర
 ప్రకరణే ప్రాప్తే అథాత్మస్నిహితకాలదోషాణామపి పరిహారాచి
 త్యేన తమపేక్షాయా అయ క్తత్వాచ్చ ఇతి—తదప్యనత్, యతః ఉ
 పాకృతవేదానాం ప్రాయః ప్రతిదినం క్రియమాణాధ్యయనే స్వరవ
 ణాదినియమవ్యత్యయరూపమిథ్యాత్వవచజన్మీయం. నహి ప్రతిదిన
 ముపదర్శితప్రాయశ్చిత్తమనుష్ఠీయతే ఇతి సర్వసిద్ధం. తత్తే ఉపాకర్త
 ప్రభృతి యావత్సంవత్సరమభ్యస్తానాం మిథ్యాధీతదోషాణామేకస్మి
 న్నేవ వత్సరాంతదినే సకృదేవ ప్రాయశ్చిత్తమనుష్ఠీయతే ఇత్యేవస్మి
 కరణీయం. తచ్చ స్వాంగకాలానుసారాత్ కదాచిదుపాకర్తృణః పూ
 ర్వదినే భవతి. కదాచిత్తూపాకర్తృదినఏవ భవతి. తథాచసతి శ్వావ
 ణ్యాం సంగవావతనాంతరాలసన్నిధినే ప్రాతఃకాలికప్రాయశ్చిత్తానం
 తరాపరాహ్ణకాలికోపాకరణావనరప్రాప్తమిథ్యాధీతదోషస్య ఉపా
 కర్తృదినో త్తరదినక్రియమాణస్వాధ్యాప్యాధ్యయనావసరప్రాప్తమిథ్యా
 ధ్యయనదోషాణామివ ఉత్తరశ్వావణ్యామనుష్ఠాప్యమానప్రాయశ్చిత్తై
 నైవ నివృత్తిరుచితా. ఇథంచ ఉపాకర్తృదినసీయాపరాహ్ణకాలికాధ్య
 యనాంతఃప్రాప్తదోషపరిహరకత్వోచిత్యన్యాయమాశ్రిత్య సామాన్య
 తోవిశేషతశ్చావగతపూర్వాహ్ణకాలాఙ్గకత్వబాధనమసాధీయఏవఃకిం
 చ—ప్రాయశ్చిత్తంహినామ నైమిత్తికం నిమిత్తాపనిపాతానంతరం
 స్వాంగభూతకాలం సమీక్ష్యరబ్ధవ్యం. ఉపదర్శితాపస్తమ్బనూత్రైచ

మిథ్యాభీతి ప్రాయశ్చిత్తమిదం శ్రావణాన్యమునవాసతిలక్షణభావ్యం
 వైకల్పికాభ్యామంగభ్యాం ఆరబ్ధవ్యం, పరదినేద పరిసమాపనీయం
 ఇతి దినద్యయసాధ్యమితి స్ఫుటతరమవగమ్యతే. సజ్జవాపర్యంతరా
 లసంధిదినేద వైకల్పికయోః ప్రధానయోః సమిదాధానజపయోః
 అనుష్ఠానేదిశిష్యేతే తాదృశసంధిదిన పూర్వదినవీవ స్తాతకస్థానీపా
 కవత్ సుకల్పపూర్వకం ఉపవాసాద్యంగారంభః కార్యః అన్యభా
 లంగలోపః ప్రవక్ష్యతే. పూర్వదినారబ్ధస్యచ ప్రాయశ్చిత్తస్య తదా
 రంభపూర్వకాలికదాష నిమిత్తకత్వమేవ నవనః ఉత్తరదినోత్పత్త్య
 మానవాషనిమిత్తకత్వ మపీతిసర్వథా న్యాయవిరుద్ధమేవేదం న్యాయ
 సంచారకరణం పరేషాం॥ యదిచ పూర్వదినానుష్ఠేయోపవాసాద్యంగ
 కత్వం సూత్రప్రాప్తమపి సమిదాధానజపయోగ్మానుమన్యతే, త
 దాసర్వదైవాపాక ర్థదవసే ఉపాకర్తావ్యవధానేనైవ తయోరనుష్ఠా
 నం ప్రసజ్యతే. సతినిమిత్తేవినాప్రమాణంనైమిత్తకవిలంబస్యాన్య
 య్యత్వాత్ ॥

అథ ద్వ్యహసాధ్యాయాని పౌణమాసీష్టేః సద్యస్కాలపా
 యోగే ఏకదినమాత్రసాధ్యత్వం, నతుప్రయోగాంతరే పూర్వదినక్రి
 యమాణమప్యన్యాధానాదిక మేతత్ప్రయోగపూర్వదినేనుష్ఠేయ
 మిత్యభ్యుపగతం యాజ్ఞికైః. తదాహాపస్తమ్బః— “ పౌణమా
 స్యాంత్యన్యాధాన పరిస్తరణోపవాసాః సద్యోవాసద్యస్కాలాయాం
 సర్వంక్రియతే” ఇతి. తద్వదతాగ్రహి సద్యస్సమిధఅహుతిరితి సద్యఃపద
 ప్రయోగబలాత్ సాంగప్రధానస్య మిథ్యాభీతప్రాయశ్చిత్తస్య సంధి
 దినమాత్రవీవ ఆరంభపరిపూర్తీస్యాతామితిచేత్ — మైవం. యతఃఉ
 పదర్శితాపస్తమ్బవచనే సద్యఃపదేన సాంగప్రధానాయా ఇష్టైరను
 ష్ఠానం నవిధీయతే. తత్పదస్య తాదృశశక్తివిరహాత్. కింతు తదాప

మిథ్యాధీతప్రాప్తయశ్చిత్తమిదం శ్రావణ్యముపవాసతిలకైభ్యం
 వైకల్పికాభ్యామంగాభ్యాం ఆరబ్ధస్య, పరదినేచ పరిసమాపనీయం
 ఇతి దినద్యయసాధ్యమితి స్ఫుటతరమవగమ్యతే. సజ్జవాశ్చర్యనాస్తరా
 లసంధిదినేచ వైకల్పికయోః ప్రధానయోః సమిదాధానజపయోః
 అనుష్ఠానేచికిషీతే తాదృశసంధిదిన పూర్వదినవీచ స్తాతఃస్థాలీపా
 కవత్ సంకల్పపూర్వకం ఉపవాసాద్యంగారంభః కార్యః అన్యథా
 అంగలోపః ప్రపజ్యేత. పూర్వదినారబ్ధస్యచ ప్రాయశ్చిత్తస్య తదా
 రంభపూర్వకాలికదోష నిమిత్తకత్వమేవ నవునః ఉత్తరదినోత్పత్త్య
 మానదోషనిమిత్తకత్వ మపీతిసర్వథా న్యాయవిరుద్ధమేవేదం న్యాయ
 సంచారకరణం పరేషాం॥ యదిచ పూర్వదినానుష్ఠేయోపవాసాద్యంగ
 కత్వం నూత్రప్రాప్తమపి సమిదాధానజపయోగ్నానుమన్యతే, త
 దాసర్వదేవోపాకర్తవ్యవసే ఉపాకర్తావ్యవధానేనైవ తయోరనుష్ఠా
 నం ప్రసజ్యతే. సతినిమిత్తేవినాప్రమాణంనేమిత్తకవిలంబస్యాన్య
 య్యత్వాత్ ॥

అథ ద్వ్యహసాధ్యాయాఅపి పౌణమాసీష్టేః సద్యస్కాలప
 యోగే ఏకదినమాత్రసాధ్యత్వం, నతుప్రయోగాంతరే పూర్వదినక్రి
 యమాణమప్యన్వాధానాదిక మేతత్ప్రయోగపూర్వదినేఽనుష్ఠేయ
 మిత్యధ్యుపగతం యాజ్ఞికైః. తదాహం స్తమ్భః— “పౌణమా
 స్యాంత్యన్వాధాన పరిస్తరణోపవాసాః! సద్యోవాసద్యస్కాలాయాం
 సర్వక్రియతే” ఇతి. తద్వదత్కాపి సద్యస్సమిధఅహుతిరితి సద్యఃపద
 ప్రయోగబలాత్ సాంగప్రధానస్య మిథ్యాధీతప్రాప్తయశ్చిత్తస్య సంధి
 దినమాత్రవీచ ఆరంభపరిపూర్తీస్యాత్మామితిచేత్—మైవం. యతఃఉ
 పదర్శితాపస్తమ్భవచనే సద్యఃపదేన¹ సాంగప్రధానాయా ఇష్టైరను
 ష్ఠానం నవిధీయతే. తత్పదస్య తాదృశశక్తివిరహాత్. కింతు తదాహ

నేనిత్యకమాంతే ఇత్యాదిసందర్భేణావశ్యకస్మాదసంధ్యావందనాది
నిత్యక ర్థనిర్వృత్తానాన్యవధానేనేవానుష్ఠేయతయా బోధితయోస్సమి
దాధానజవయోరపరాష్టా కాలఉపాకర్తానంతరమనుష్ఠానంభవదుపద
ర్శితం యుజ్యతాం? ఇతి॥ యదీచ సద్యస్సమిధాహురితివచనెసద్యఃపదే
న ఉపాకృతినమానదినానుష్ఠేయత్వ కథనబలాదేవ ఉపాకృత్యానంత
ర్యమపి స్వీకార్యమిత్యాగృహ్యతేతదా “సవ్యోపాసద్యస్కాలాయాం
సర్వస్యాయతే” ఇత్యావస్తంబనూత్రేపి సద్యఃఇత్యనేన సర్వపదో
పాత్రైషా అన్వాధానాదిమత్రిమ ప్రధానసమానదినానుష్ఠేయతాకథ
నబలాత్ ప్రధానానంతర్యమప్యావద్యేతేతి నకించిదేతత్ ॥

యదపి—అతపీవావస్తంబనఉపాకర్మో తరదివసవీవతద్విహితం
సతూపాక ర్థదివసేప్రాతరెవౌత్సర్గప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానకాలే ఇ
తి—తదవ్యసంబద్ధం, శ్రావణ్యుత్తరదివసత్వేనేవ సమిదాధానకాల
స్య ఆవస్తంబనోల్లభేపిఉపాక ర్థదివో తరత్వేనానుల్లేఖాత్. నను—
శ్రావణ్యుత్తరదివసస్య కదాదిదర్థాల్ ఉపాకర్మదినోత్తరత్వ మ
పి సంభవతీతిచేత్—ఏవంసతికదాచిత్సంగవావత్ నాంతరాలస
ద్ధిదినే శ్రావణ్యుత్తరదివప్రాతఃకాలస్య సమిదాధానాంగత్వమథా
వశసమాయాతంకః ప్రతిరుంధ్యాత్? కిచ—యదీసమిదాధానస్యఉ
పాకర్మదినసప్రాతఃకాలానుష్ఠేయత్వానుక్త్యా ఉపాకర్మోత్తరదివ
సప్రాతఃకాలానుష్ఠేయత్వావచ ఉపాకర్మదినసప్రాతఃకాలాను
ష్ఠేయత్వ మవోద్యతే తదాతస్య ఉపాకర్మదినసాపరాష్టాకాలకతా
వ్యత్యావక్తైరపి నావతారసంభవః, అనుక్తియైస్తాల్యాత్॥ అథ—శ్రావ
ణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం తిలభక్ష ఇత్యాదినూత్రే శ్రావణ్యాంపౌ
ర్ణమాస్యామిత్యుపాకర్మ దినసంప్రత్యభిజ్ఞాప్య శోన్వీభూత ఇ
తి తత్పరదినకతావ్యతా విధానదర్శనాదుపాకర్త సాహచర్యేణ ఉపా
కర్మానంతరదివసకతావ్యత్యమేవ విధిత్సితమితి స్పష్టమవగమ్యతే.

అన్యథా పూర్వే దుష్టైరిత్యుచితమునా దిక్షావేద్యం గర్భాతలితభక్షాదికాలమ
ప్రధానత్వేన శ్రావణబహుళప్రతిపది మాహానదముదకమివైవం అం
గిభూతసమిదాధానాదికాలం ప్రాధాన్యేనైవ నిర్దేశితమిత్యుచితము
రక్షితచేత్ — తదిదం సూత్రకృచ్చైశ్చీవిరుద్ధం కల్పనం. సూత్రకారో
హి సర్వత్ర దినద్వయసాధ్యకర్తృసు నిరూపణీయేషు ప్రథమోపస్థిత
త్వాత్ ప్రథమదిశం తాద్రూప్యేణ అనంతరోపస్థితత్వాద్విస్తీర్ణియం త
త్ప్రగదినైవైవ నిర్దేశితం. యథా—“ పర్వణిచోభయోరుపవాసః,
హోమాదైస్తానీపాకః ” “ పర్వణివా తిలభక్షణదోష్యవా హోమా
తే గాయత్రీం ” ఇత్యాదౌ. కింబహునా—యావేతా దర్శపూర్ణమా
సా సకలస్త్విప్రకృతిమాతౌ అతపన శ్రుతిమ శ్లోతసూత్రేమచ ప్రథ
మమేవ ప్రతిపాద్యమానా తావపి అప్రధానపర్వకాలకల్పనైవ ప్రథి
తౌ, నప్రధానప్రతిపత్కాలకల్పనైవ. నహి తత్ర అప్రధానదినస్య తా
ద్రూప్యేణ నిర్దేశితే కించిదధ్యక్షాభిజ్ఞాపకత్వంవా కించిదధ్యక్షం
తరవిధానపరత్వంవా కేశ్చిత్కల్పితమ్ ॥ “ శ్రావణ్యాం పౌర్ణమా
స్యాం తిలభక్షః ” ఇతి ప్రకృతసూత్రే శ్రావణ్యాస్తాద్రూప్యేణాభి
ధానప్రయోజనస్య కల్పనీయత్వేపి వక్ష్యమాణరీత్యైవ కల్పనముచి
తం. యథా—ప్రతిపదస్తాద్రూప్యేణాభిధానేహి ప్రతిపత్ప్రధాన్య
ప్రసంగాత్ ‘ ప్రతిపత్సద్విస్తీర్ణియాస్యాత్ ’ ఇత్యాదిప్రతిపత్నిర్ణయ
నుయాయితౌ స్యాత్సమిదాధానాదెః. తథాచసతి శేషప్రతిపత్సేవక
దాచిత్సమిదాధానాదికం స్యాత్, నత్ప్రభిమతే శేషపర్వణి. తన్మాభూ
దిత్యైవమథ్యంతం పౌర్ణమాస్యాస్తాద్రూప్యేణాభిధానేన ప్రాధాన్య
సూచనం. తతశ్చ పర్వనిణాయానుయాయితయా శేషపర్వణ్యైవ తద
నుష్ఠానసిద్ధిరితి. ఈదృశం చ ప్రయోజనం “ పర్వణిచోభయోరుపవా
సః ” ఇత్యాదౌపప్యనుగతం. తస్మాద్దిదమేవ ప్రయోజనం సూత్రకా
రాశయానుయాయీ నాన్యదితి ॥ తస్మాత్ శ్రావణ్యామిత్యాది ప్రకృత

సూత్రం శ్రావణమాసీయపౌణమాస్యత్తరదినత్వేనైవ కాలస్యసమి
దాధానాద్యంగతాం ప్రతిపాదయతి. నాపాకర్తత్తరదినత్వేన, తత్రా
పాకర్తవాచకపదాధావాత్. తత్సూత్రగతస్య 'శ్రావణ్యాంపౌణ
మాస్యాం' ఇత్యసౌపాకర్తదినపరత్వేన లక్షణాప్రసంగాత్. కదా
చిత్సంగవాతరనాన్తరాలసన్నిమతు సౌపాకర్తదినేనుష్ఠేయస్య సావి
త్రీసమిదాధానాదెహ్యత్రవిరుద్ధత్వాదిప్రసంగాచ్చ ॥ సంధిస్సం
గవతః ఇత్యాదివచనద్వయమపి అథాసిద్ధానువాదకమేవ, నపునః క
స్యచిద్విధాయకమితిచానకృదుక్తం । తద్వచనయోరన్తై 'ఉపాకర్త
విధిస్త్యయం' ఇత్యనభిధాయ 'ఏషశ్రావణికో విధిః' ఇత్యభి
ధానేనచ నాయంక్రమః అంగతయా అంగవద్భావేనవా ఉపాకర్తవి
ధ్యనుయాయీ, అపితు భిన్నభిన్నఫలాద్ధత్వేన విహితయోరుపాకర్త
మిథ్యాభీతప్రాయశ్చిత్తప్రధానయోః స్వసాప్యంగకాలసమావేశవశాత్
ఏది నైవా పూర్వోత్తరదినయోర్వా అనుష్ఠేయతయా శ్రావణపూర్ణి
మానుసారి. విధిః క్రమః ఉభయోరప్యేకశ్రావణ్యాంగకత్వాదితిబోధ్య
తే. అతఏవ—ఏషశ్రావణికో విధిరిత్యనేన ఉపాకర్తసమిదాధానయోః
అంగాంగివద్భావస్య ఏకకమాంతర్యుతత్వస్యచ సూచనకథనం.
భ్యాంతివిలసితంబోధ్య. అథైవంసతి యదా శ్రావణ్యాం బలవత్త
రప్రతిబద్ధకసమవధానాత్ ఉపాకర్తణః ప్రోప్తపద్యాముత్కషణః త
దా ప్రోప్తపద్యాం సమిదాధానప్రాప్తిర్నసాధ్యసతాం, సన్నిస్సం
గవతః ఇత్యాదేః ఉపాకమానుయాయీ విధిరూపత్వాప్రముఖతైరితి
చైత్—తద్వచనవిధిరూపత్వాభిమానినాం భవతామపి ప్రోప్తపద్యాం
సావిత్రీజనప్రాప్తిః కథం సేత్సత్యి? సన్నిస్సంగవతః ఇతివచనే సావి
త్రీజవవాచకశిద్ధాదర్శనాత్. నచ విద్యమాననేయ సమిదాహుతిప
రస్య సావిత్రీజపోపలక్షకత్వమితివాచ్యం. వినాప్రమాణం ఉపలక్షక
త్వస్వీకారాసంభవాత్. శ్రావణ్యామిత్యాదిశ్రానుసారిత్యసిద్ధ

యే తమపలక్షకత్వాంగీకారేచ తద్వచనస్య శ్రావణ్యాంగకసమిదాధాన
సంబంధకత్వశ్రావణ్యాంగకజపోపలక్షకత్వయోరేవ స్వీకర్తృముచితతయా
నప్రోష్టపద్యాం సమిదాధానజపయోః ప్రసక్తిసంభవః॥ ఘన-మాఘా
త్తద్వచనస్య తాదృశజపోపలక్షకత్వేన, మాచభూత్ ప్రోష్టపద్యాంతాదృ
శజపప్రాప్తిః, తథాపి తద్వచనేన ప్రోష్టపద్యాం సమిదాధానప్రాప్తిర
స్తాకం సూపపాదత్వాత్ తతఏవ తత్ర మిథ్యాధీతదోషపరిహారస్సుక
రఇతిచేత్—ఏవంసతి సమిదాధానమపి ప్రోష్టపద్యాం మునేస్తీల్.
“ పర్వణివా తిలభక్షఉచోష్యవా ” ఇతి సూత్రవిహితాభ్యాం వైక
ల్పికాభ్యాం కల్పాభ్యామేవ ప్రోష్టపద్యామనుష్ఠితాభ్యాం మిథ్యా
ధీతదోషపరిహారస్యాస్తాకం సుకరత్వాత్ ॥ అత్రైతాదృశకల్పయోః గృ
హ్యరత్నకంఠధూషణయోరకథనాన్నగ్రాహ్యతేతిచేత్ — ఏవంసతి
“ శ్రావణ్యాంపౌణఃమాస్యామధ్యామముపాకరిష్యే ” ఇతి సజ్జ
ల్పదేరేవ తత్రోక్తతయా అన్యవిధసంకల్పాదెరగ్రాహ్యత్వాపత్తిః.
యదిచ ప్రమాణాంతరబలాత్ తద్గ్రంథస్య “ప్రోష్టపద్యామధ్యామము
పాకరిష్యే ” ఇతి సజ్జల్పాద్యుపలక్షకత్వం స్వీక్రియత ఇత్యుచ్యతే
తదా అవస్తంబసూత్రప్రమాణబలాత్ గృహ్యరత్నాదిగ్రంథస్య మి
థ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తాంతరోపలక్షకత్వస్వీకరణమపి న్యాయమేవేతి
సకశ్చిద్విశేషోన్యత్రాభినివేశాదిత్యలంబహునా॥

తస్మాత్ శ్రావణ్యార్థభూర్వాంగకస్య సమిదాధానస్య శ్రా
వణీపరచినై ఆవశ్యకనిత్యస్సానాద్యనంతరం అన్యవధానేనైవ అనుష్ఠా
యత్వం సూత్రన్యాయప్రయోగగ్రంథసంప్రదాయాదిసిద్ధమితిదిక్॥౧౨

తదేవం సంగవాచరనాంతరాలప్రతిపత్సద్ధిదినై ఉత్సర్గాక
రణప్రాయశ్చిత్తమిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తవేదోపాకర్తృణాం క్రమే
ణానుష్ఠానం బ్రహ్మచారిణాం గృహస్థానాంచ సాధారణం వ్యవస్థా
ప్య బ్రహ్మచారివిషయే విశేషం వక్తృముచ్యతే—.....

స్నానం కామోకాషీజ్జపాధభద్రాకృతిస్తతస్సమిధాం ।

దశశతకస్యాధానంతతాపరాజ్ఞౌవటారుపాకరణమ్॥౧౮॥ఇతి॥

అత్రి స్నానమిత్థేతత్ సంధ్యావందననైత్యక సమిదాధానాదీనా
మహాగహః ప్రాతఃకాలావశ్యకతవానాం ఉపలక్షణం. అతఏవగృ
హ్యరత్నకంఠభూషణాదిమనైత్యకమానై' ఇత్సు క్తమిత్సు క్తం॥యద్య
పి ఏకకర్తృమధ్యేతదితరస్వతంత్రికమారంభస్యాయు క్తతయామిథ్యా
ధీతప్రాయశ్చిత్తస్య దినద్యయసాధ్యతయా పూర్వేద్వయరువక్యాంతత
యాద పరదినే అవశ్యకప్రాతఃకాలికస్నానాద్యనంతరం మిథ్యాధీత
ప్రాయశ్చిత్తం పరిసమాప్తేన ఉత్సర్గాకరణప్రాయశ్చిత్తంఅనుష్ఠా
తుముచితం. తథాపి ఉత్సర్గాకరణప్రాయశ్చిత్తస్య విశిష్య ప్రాతః
కాలకతవ్యత్వేన స్మృతస్మృత్యుగసమావకాలికతయాప్రాతఃకాలా
నంతరకాలే నివేశనర్హతయా నిరవకాశతా, మిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తి
యప్రధానస్యతు సామాన్యతః పూర్వాహ్ణికాలకతవ్యత్వేనా
వగతస్యప్రాతః కాలానంతరకాలేపి నివేష్టుముచితతయా సావకాశతా
ఇతి ప్రాతఃకాలాతిక్రమమసహమానస్యఉత్సర్గాకరణ ప్రాయశ్చిత్త
స్యేన ప్రథమంనిర్వృతానం న్యాయ్యమిత్యాశయేనాక్తం — కా
మోకాషీజ్జపఇతి । ప్రాతఃకాలాతిలంఘనానహత్వం సూచయితు
మేవ తస్యస్నానేనసహపాతః, ఉత్తరేషాంతత్సహత్వంసూచయితుంచ
అథేత్సుక్తిశ్చేతి ॥ యద్యపి—మిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తంపరిసమాప్తే
వఉపాకమాంగభద్రాకృతైర్నిర్వృతానముచితం. అన్యథా ఏకకమా
మధ్యే తదితరకమారంభః ప్రసజ్యేత;నచాస్యాఃకామోకాషీజ్జప
స్యేన నిరవకాశతాసంభవతి, భద్రాకృతైరపి సామాన్యతః పూర్వా
హ్ణికాలకతవ్యత్వాత్ ఉభయోఃపూర్వాహ్ణికాలికత్వా విశేషే పూ
ర్వేద్వయరువక్యాంతమిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తం పరద్యవినమాప్తేన
ఉపాకమాంగస్య భద్రాకృతేస్సాధయితుంశక్యత్వాత్. తథాపి—

సమిదాధానస్యాధికకాలసాధ్యతయా ప్రథమంతదనుష్ఠానారమ్భే క
దాదిత్సకలస్త్రేవ పూర్వాహ్లాస్యాతిక్రమస్సాన్విదితి భద్రాకృతేఃపూ
ర్వాహ్లాకాలయాపాంగలాపః ప్రసజ్యేతేతిభియాప్రథమమేవభద్రాకృ
తేరల్పకాలసాధ్యానాస్సాధనే సమిదాధానస్య పూర్వాహ్లాకాలవి
వ నిర్విచికిత్సముపక్రమస్సంభవతీత్యాశయేనా క్తం — భద్రాకృతిరి
తి || అంగభూతకాలస్య కృత్సకమన్విర్భర్తనపర్యాప్తతావసంభవ
స్థలే కమోపకర్యమ పర్యాప్తతామా త్రైజైవ అంగత్వవ్యాపాతమి
తిచ వ్యక్తమాకరేమ || వస్తుతస్తు—శ్రావణ్యాంభద్రాకృతౌ ఉపాక
మాంగభూతాయాం తారాద్యానుకూల్యచింతనస్య అనావశ్యకశ్చే
పి అనుకూలలగ్నం సతి సమ్మేదవశ్యమన్వేషణీయం. తదుక్తం దశ
నిణాయ్యాదా—“ తారవారతిథిజాగుణాగుణా నాత్రీనూత్రీవిధివై
భవాదతః । లగ్నమాత్రీనుకూలముజ్జ్వలం యత్రదేవవిమృశేషా
కృతౌ || ” ఇతి. తథాచకామోఽకాష్ఠీజ్జపానంతరంసమిదాధానస్త్రే
వారమ్భే సంప్రత్యుదయలగ్నం సింహాంతదనంతరలగ్నంకన్యాంచ అ
తీత్యశులాలగ్నవవభద్రాకృతిరనుష్ఠేయాన్యత్. నచేతిద్వ్యక్తం. శులా
లగ్నాదప్రమేవృషభభౌమస్థిత్యా అష్టమశుద్ధైరసంభవాత్. చాలేహి
అష్టమశుద్ధిరవశ్యసంపాద్యశ్యక్తం. చాలకాలవివచ భద్రాకృతేరప్య
తివిష్టః. తస్మాత్కన్యాలగ్న మనుకూలమాలక్ష్య తత్రైవా నవకాశా
యా భద్రాకృతేస్సాధనంయక్తం, తదనంతరమేవచ లగ్నవిశేషాన
పెక్షతయా సావకాశంసమిదాధానం సాధయితుముచితమిత్యాశయేన
“ దశశతకస్యాధానంతతస్సమిధాం ” ఇత్యుక్తిరితిబొధ్యమ్॥ అత్ర స
మిదాధానకథనం జపస్యాప్రవలక్షణం । ఉభయసాధారణస్య మి
ధ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తపదస్యానుపాదానశాత్పర్యంచో తరపద్యే వ్యక్తి
కరిష్యతే॥ ఏవంపూర్వాహ్లాకాలాంగకానాం కమణాంపరిసమాప్తౌ
సత్వాం అపరాహ్లాకాలకతావ్యత్యేన విశేషతః స్మృతముపాకర్తృ అ

పరాష్టా పాప్త కాలమిత్యానయోచ్యతే—తతోపరాష్టా సటోద
పాకరణమితి ॥ వటుపదేనచ వటూనామెవాయమేతత్పదోవ్యక్త
క్రమః నాస్యేషామితిలభ్యతే ॥ ౧౫ ॥

వటుష్పపినూతనవటూనాం కామోఽకాషీజ్జపాభావరూపం వి
శేషం వక్తుముచ్యతే—

నూతనవటూస్తు కామోఽకాషీజ్జపమంతరాఖిలంశుల్కం ।

ఇత్థందుర్ముఖపక్ష్యావణ్యాంస్యాదుపాకృతి రముష్యామ్॥౧౫॥ఇతి॥

అయంభావః—నూతనవటూః శ్యావణీతఃపాక్ర ఉత్సగఃఏవా
నధికారాల్ తదకరణనిమి త్తకదోషస్యాప్రస రణతన్నిమి త్తకప్రాయ
శ్చిత్తైపి కామోఽకాషీజ్జపేసుతరామనధికారాల్ నాస్తి కామో
ఽకాషీజ్జపః.అవశిష్టంత్వఖిలంభద్యాకృతిసమిదాధానవెదోపాకరణ
రూపంనూతనవటూరప్యావశ్యక మేవేతి॥ అథ—నూతనోపసీతవటూ
నామపిసమిదాధానజవయోర.చప్తేయతావర్ణనంసుతరామేవవిరుద్ధం.
ఉత్సగోపాకమసావిత్రిసమిద్ధోమరూపేమత్రిమక ర్తసుస్వాధ్య
యసంస్కారకకమభూతేషు తృతీయస్వమిథ్యాధీత దోషప్రాయశ్చి
త్తరూపస్యఅనుపాకృతవేదేషునూతనోపసీతవటుమాపాక ర్తణఃప్రాక్
ప్రసంగలేశస్యావ్యభావాల్. “ మిథ్యాధీతదోషప్రాయశ్చిత్తార్థం
సావిత్క్యాసమిత్సహసమాధాన్యామి ” ఇతి “ సావిత్రి సహస్ర
కృత్వోజపిష్యామి ” ఇతి చేన సావిత్రిసమిద్ధోమజవయోరైవకల్పక
యోస్సంకల్పప్రకారస్య గృహ్యరత్నకంఠభాషణయోరభిధానేన త
యోమిథ్యాధీతదోషప్రాయశ్చిత్తతాపి స్పష్టా ఇతిచెల్— అ
త్యాభిధీయతే. మిథ్యాధీతమిత్సత్రమిథ్యావదేన కింవివక్షితం? నను-
అంగభూతేన నియమేనవికల్పితేన మిథ్యాపదార్థః- అతఏవ “ మి
థ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తం ” ఇత్యావస్తంబనూత్రై “ నియమాతిక్ర
మేణాధీతం మిథ్యాధీతం ” ఇత్యుజ్జ్వలాయాం వివరణంద్భవ్యతే- ని

యమశ్చ నానారూపః కాలనియమః దేశనియమః కర్తృనియమః
 అభ్యేతవ్యగతస్వరాదెర్నియమశ్చేతి. అతవచ “ మంత్రోహీన
 స్స వీరతావణతావా మిథ్యాప్రయక్తోనతమథమాహ ” ఇత్యా
 దౌ స్వరాది నియమవైకల్యతాత్పర్యేణాపి మిథ్యావదప్రయోగో దృ
 శ్యత ఇతిచేత్ — సాధూ క్తం. అథ- అధీతవదేన కింవివక్షితం? గురూ
 చ్చారణానూచ్ఛారణమితిచేత్ — వీవంసతి “ గ్రహణాధ్యయనెబ్రహ్మ
 చారిభి రాచార్యోచ్ఛారణానూచ్ఛారణంక త్తవ్యం. అధీతవేదాస్తు
 సర్వేసహాధీయారణ ఇతివివేకః ” ఇతి కతభూషణాధ్యయనసారే
 ణసహాధీయానానామిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తప్రాప్తిర్న స్యాత్. అథ—
 వేదాచ్ఛారణమేవాధీతవదాధాని. అతశ్చస్వరవర్ణాదినియమవికల
 వేదాచ్ఛారణమాత్రస్తేవ దోషావహాయా గ్రహణాధ్యయనరతా
 నాంవా ధారణాధ్యయనరతానాంవా ఉపాకర్మణ్యధ్యావయత్నా
 నాంవా సర్వేషాంమిథ్యాధీతదోషస్య దుర్వారతయా తన్నిమిత్త
 కప్రాయశ్చిత్తమపి సర్వైరభ్యనుష్ఠీయమాసంసంగచ్చ త్తే ఇతిచేత్ —
 వీవంసతి ఉపనయనప్రభృతి ఉపనయనాంగమంత్రాణాముచ్ఛారణకా
 లే సఙ్ఖ్యావందనసమిదాధానాద్యంగ మంత్రాణామహరహరావర్త
 నకాలే నూతనవటారపి మిథ్యాధీతదోషస్యదుర్వారతయా తన్నిమిత్త
 కప్రాయశ్చిత్తమప్యవశ్యకమేవేతి కిమితి నాలాచితం? నహిమిథ్యాధీ
 తవదార్ధే నియమవికలవేదాచ్ఛారణమాత్రరూపత్వేన యోగభావ్యా
 ఖ్యానాదితత్త్వావశి తే సతి తత్ర ఉపాకర్మానంతర్యమపి నివేశయతు
 ముచితం, ప్రమాణవిరహాత్. ఉపాకరణ కాలికన్వరాది విపర్యయస్య
 అసంగ్రహప్రసంగాచ్చ. నచ ఉపాకర్మపూర్వకాలకత్వాభావ విశే
 షణం దీయత ఇతిశంక్యం, ప్రాయస్కర్వత్రైవాధ్యయనె ఆగామ్యపా
 కర్తృపూర్వకాలకత్వస్యైవసత్త్వేన అధ్యయనమాత్రానంగ్రహప్రసం
 గాత్. నచ న్యసమానకాలకత్వస్యాత్తరకాలకత్వాన్యతరసంబద్ధేనా

పాక ర్థవిశిష్టత్వం విశేషణదీయత ఇతివాచ్యం, ప్రమాణాభావాదిత్య నెన దత్తా త్తరత్యాత్. ప్రమాణమతరాపి విశేషణనివేశేత్వనుమ స్యమానె తర్కకుశలైర్యథాభిలషితం విశేషణాంతరమపి దీయమానం సశక్యం వాదయితుమ్॥ ఆస్తాంపా—ఉపాకరణపూర్వకాలికస్యమంత్రో చ్చార్ణవస్య స్వరాదివికలస్య మిథ్యాధీతపదబోధ్యతావిఠాభిమా నా భవతాం. తథాపి ఉపాకరణపూర్వకాలికమంత్రోచ్చార్ణవస్య స్వ రాదివైకల్యే దోషావహత్వం నాస్త్యేవేతి న కేనచిదా స్తికేనవత్తుం శ క్యం, “ మన్తాహీనస్స వ్రతావణితావామిథ్యాప్రయిక్తో నతిమ థమాహా । సవాగ్విజ్ఞా యజమానం హిన స్తి యథేంద్రశత్రుస్స వ్ర తోఽపరాధాత్ ” ఇత్యాదౌ కిర్రానుష్ఠానకాలికస్వరాదినియమవై కల్యే ప్రబలతరప్రత్యవాయస్త్యేవ స్తరణాత్. తథాచ తాదృశదైవం దినమంత్రోచ్చార్ణవకాలసమ్భవితస్వరవణా దినియమవ్యత్యయజనిత దోషపరిహారార్థమేవ శ్రావణ్యాంనూతనవటూనామపి “ శ్రావణ్యాం పౌణమస్యాం తిలభక్షణదోషవ్యా ” ఇత్యాది సూత్రవిహితప్రా యశ్చిత్తానుష్ఠానమావశ్యకం. తాదృశసూత్రం విశిష్టానుక్రప్రాయ శ్చిత్తానామపతినీయకర్తౄణాం సర్వేషాం సాధారణమేవ ప్రాయశ్చి త్తం బోధయతీతిచ తత్పూర్వతనేన “ ఏవమన్యేష్వపి దోషవత్స్వ పతినీయేమాత్తరాణి యాని వక్ష్యామః ” ఇతి సూత్రేణైవ స్ఫుటికృ తం. సజ్గుప్వస్తు మిథ్యాధీతదోషప్రాయశ్చిత్తార్థమితివామిథ్యా మన్తొచ్చార్ణవదోషప్రాయశ్చిత్తార్థమితివా ఇత్యన్యదేతత్. గృ హ్యరత్నకరభూషణాదౌ మిథ్యాధీతదోషప్రాయశ్చిత్తార్థమిత్య క్తిరపి స్వరాదివికలమన్తొచ్చార్ణవమాత్రస్య మిథ్యాధీతపదార్థ త్యాభిప్రాయేణ సుసంగచ్ఛతే । అథవా—తదుక్తిః ఉపాకర్తృదివ సీయమిథ్యాధీతప్రాయశ్చిత్తప్రయోగోపలక్షకత్వవత్ పూర్వదినా నుక్తే సుతిలభ్యోపవాసరూపవైకల్పికాంగోపలక్షకత్వవచ్ఛ మిథ్యా

మన్త్రోచ్చారణదోషప్రాప్త్యైర్విత్తార్థః ప్రయోగోపలక్షకత్వాభిప్రా
యేణ సంగచ్ఛతే | తస్మాత్ సర్వదైవసుసంక్లం నూతనవటూనామపి న
మిదాధానజపయోరైవకల్పికయోరన్యేయత్వాభిధానమితి || ఉపా
కర్తృపూర్వకాలిక స్వరాదివికలమంత్రోచ్చారణస్య మిథ్యాధీతపదా
ధాత్వే వృథావివదమానాన్ కాంక్షిత్వాషయితు మేనచమూలే మి
థ్యాధీతప్రాప్త్యైర్విత్తపదమనుపాదాయ సమిధానదశశతకస్యాధానం
ఇత్యుక్తిః || ఉత్పన్నప్రాప్త్యైర్విత్తస్య తు నాస్తిచేమప్రసక్తిః, ఉపాకర్తృసం
స్కృతానామేవోత్పజనవిధానాత్, “యదాశ్రావణోముపాకర్త
తదా పుష్పమాసస్య శుక్లవృత్తివది పూర్వాష్ట్రేయదా ప్రౌష్ఠపద్మా
ముపాకర్తృతదా మాఘస్య” ఇతి ఉపాకర్తృదినానువిధాయ దినని
యమదర్శనాచ్చ అనుపాకృతవేదేషన్యవ్యాదితి || యత్తు—నూత
నోపనీతనటూనాం తయోస్సమిదాధానజపయోః ప్రసంగేపి ఉపాకర
ణానంతరమేవాపరాష్ట్రే ఉపాకరణకాలికస్వాధ్యాయాధ్యయనాంతః
ప్రాప్తస్వరాదినియమనైకల్యాధీనదోషనిరాసాయ తయోరన్యథానము
చితమితి—తదస్మిన్ సత్. మిథ్యాధీతదోషప్రాప్త్యైర్విత్తస్య ద్వ్యహసా
ధ్యతయా ఉపాకర్తృమధ్యకాలాపతితదోషపరిహారాయ తదానీమేవా
ప్రకృప్య నమాపయితుమశక్యత్వాత్. సమిదాధానజపయోః పూర్వా
ష్ట్రకాలికత్వబాధనాసమ్భవాచ్చైత్యాదికం ప్రాగేవోపపాదితం నకిం
చిదిహ పునర్వక్తవ్యమపరమవశిష్యతే ఇతి విరమ్యతే || తస్మాత్ సుసంక్లం
మిదమభిహితం—

సానం కామోకాషీజ్జపోథ భద్రాకృతిస్తతస్సమిధాం |

దశశతకస్యాధానం తతోఽపరాష్ట్రేవటోరుపాకరణమ్ ||

నూతనవటూన్త కామోకాషీజ్జపమన్తరాఖిలం తుల్యం |

ఇత్థందుర్దుఖవర్షశ్రావణ్యాంస్యాదుపాకృతిరముష్యామ్ || ఇతి ||

ఇత్థం వినముపపాదితేన కామోకాషీజ్జపానంతరభద్రాకృత్య

నస్తరమిథ్యాధీతస్యా యశ్చిత్తీయప్రధానానస్తర్యరూపేణ నూతన
తరవటుమాత్రసాధారణేన క్రమేణ, కాకాకాక్షిజ్ఞపాఘటితేననూ
తనవటుమాత్రసాధారణేనా క్తక్రమేణ, భద్రాకృత్యఘటితేనచోపద
ర్శితక్రమేణ గృహస్థసాధారణేన విశేషితా ఉపాకృతిః అముష్యాండు
దుర్భవర్షశ్రావణ్యాస్యాత్ భవేదితిచరమార్థస్యాగ్ధః. ఉపాకృతేశ్చరమ
మనుష్టేయతయాతు ఉపాకృతి త్వేన నిర్దేశః. అతపివాస్యప్రబద్ధస్యన
మిదాధానాదినిర్ణాయక త్వేపి ఉపాకర్త నిర్ణయత్వాల్లైఖాపీతిధ్యే
యమ్ || —||అయంచక్రమః ససార్వతిక్రమః. నాపి దుర్భవర్షశ్రావ
ణ్యాం సర్వస్యాం. అపితు అముష్యాం దుర్భవర్షశ్రావణ్యాం, తథా
వీతచ్ఛ్రావణీతులేయ సమిదాధానపూర్వం సమ్భవదనుకూలగ్నక త్వే
సతి సమిదాధానాస్తరమసమ్భవదనుకూలగ్నకే సమిదాధానా
ద్యనస్తరం పూర్వాప్రకారే అసమ్భవద్భద్రాకృత్యాంరమ్భకేసక్లవావ
ర్తనాస్తరాలసద్ధిమతి ఉపాకర్తదినేద. అతాదృశేతుసక్లవావర్తనా
స్తరాలసద్ధిమతి ఉపాకర్తదినే స్నానాదినిత్యకర్మానస్తరం కామో
కాక్షిజ్ఞపాఘటితసమిదాధానజపా వైకల్పికా, తత ఉపాకర్తమాగ్ధ
భద్రాకృతిః, తతాపరాగ్ధా ఉపాకర్తత్వయ క్రమేణ త్వేనం హృదిని
ధాయ ఇత్థందుర్భవ ఇత్యాది నావక్తృబుద్ధివిషయ తానచ్ఛేచకత్వా
వలక్షిత ధర్మావచ్ఛిన్ననావకావశ్యబ్ధ ఘటితేనఉపసంహృతం || అయ
మేరచక్రమఉదా హృతదశనిర్ణాయవాక్తేయస్ఫుటప్రతిపన్నః, అప
స్తంబనూత్రీన్యాయయక్తిభిరుపపన్నః శిష్టవరంపరాసరిగృహీతానుష్ఠా
నానుగుణ్యసంపన్నశ్చేతిబోధ్యమ్ || యత్తు — “ ఇతః పూర్వమీ
దృశ్యసంగమ ఉపదర్శితం దశనిర్ణాయవాక్యమాపాతతస్సమంజస
మేవగృహ్యంతః కే చిదుక్తవిపరీతక్రమమేవాశ్రయస్తానక. అపరేచ
కేచన ప్రగల్భాఉక్తవాక్యా సమంజసతాం పర్యాలోచయంతః మూ
లప్రమాణవచనస్వరసలబ్ధం క్రమమేవాశ్రయస్తానక” ఇతి—తది

దం అతిపతితఖరవత్సరీయోపాకర్తనిణాయసంచికా ప్రచారణవర్యం
తమనువసంజాతప్రగల్భభావానాం హరాదధునైవావిర్భూత ప్రగ
ల్భతాకానామేవ శోభతే ఇత్యలమనధాకప్రగల్భమన్యవికణ్ఠనదూ
షణ్ఠైరితి ||౧౮||౧౫||

ప్రబంధస్యనిర్విచిత్సంశిష్టపరిగ్రహాతిశయసిద్ధయే అవశ్యవక్తవ్య
స్యవిశిష్టకర్తృకృతత్వస్యాభిధానపూర్వకంప్రబంధఉపసంహృయతే—

ఇత్యేవాసంజ్ఞాహతః శీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రకలిరిపుణా ।

దుర్భుజవత్సరయాజుషనవోపాకర్త నిరణాయీ || ౧౬ ||

సంగ్రహాతః - శబ్దసంక్షేపతః అవశ్యవక్తవ్యానా మఖిలానా మ
థానాం సంగ్రహీతత్వాత్ । కలిరిపుణః పరకాలపదపర్యాయఃప్ర
యుజ్యతే. అత్యప్రబంధే ఉపాకర్తృజన సమిదాధానాదెరపి నిణా
యకరణిపి అన్తే ఉపాకర్త నిరణాయీత్యుక్తే స్తాత్పర్యం అవ్యవహిత
పద్యవివరణవిన సప్తకృతం వెదితవ్యమితి సర్వసమంజసమ్ ॥

అయమత్యసంజ్ఞాహః—

కర్తృణ్యణిత్యేవమాదేరాతఇత్యాదిశాస్త్రవత్ ।

హోమసామాన్యశాస్త్రస్య పదహోమాదిశాస్త్రవత్ || ౧ ||

సహింస్యాదిత్యేవమాదేః కృత్యంగాలంభశాస్త్రవత్ ।

ప్రవగ్యప్రతిషేధోక్తేః కామమిత్యాదివాక్యవత్ || ౨ ||

గురుర్భాగవయోమాధ్యక్షిత్యాదివచసామపి ।

శాఖాధీశేశక్తియుక్తఇత్యాద్యాత్రయగంవదః || ౩ ||

స్వాద్వాధి శాస్త్రమిత్యేవం సమృతం సుధియాం సతాం ।

ప్రత్యపాదిస్ఫుటతరం దశనిణాయవహి || ౪ ||

అయం విచేక ఇత్యాదివాక్యై రేతత్సవిస్తరం ।
 దృఢీకృతంచ శాఖాశశక్తిహేతూక్తివాదతః ॥ ౫ ॥
 ఏవ మాస్యప్రబంధాది నిష్కష్టేతేషాఢేషి యే ।
 వదంత్యగతికత్వం తే నవిద్యః కామియ్యగతిమ్ ॥ ౬ ॥
 ముఖ్యకాలాశ్రితతయాహ్యముఖ్యమపి సాధనం ।
 ముఖ్యసాధనతోవ్యన్యకాలగాత్మ్యబలంవిదుః ॥ ౭ ॥
 అపవాదబలాత్పిద్ధోదోషాభావోవ్యతీధునా ।
 బలీ నత్వనుకల్పస్థోదోషాభావస్సన్యతీభవః ॥ ౮ ॥
 యత్కించిద్దోషవిరహాత్మాత్రబోధకతాంతం యే ।
 కథయంత్యవవాదానాం వ్యాఘాతాదివశాహితే ॥ ౯ ॥
 నిత్యకమాంగదామౌక్తిపరిహారగిరాం స్ఫుటా ।
 తిశేషదోషసామాన్యవిరహజ్ఞప్తిశాతుతా ॥ ౧౦ ॥
 యథా యాగ్గీయహింసాదానహింసాత్వాదీర్కనాః ।
 యథావా సామభిత్తాదాపుచ్చిష్టవిరహాదిగీః ॥ ౧౧ ॥
 నిశీధోత్తరసంక్రాంత్యాద్యవవాదగిరోయథా ।
 ఆవృత్తాపాకర్తదోషవిరహాదిగిరోయథా ॥ ౧౨ ॥
 తథాశాఖాశవాక్కుల్పస్యదోషాభావం వదేద్బ్రథం ।
 అన్యథా తత్రతత్రస్వహృదయస్యానుచితతయః ॥ ౧౩ ॥
 గ్రహేతత్త్రైత్యగేషి దైవజ్ఞేస్తావంత్యగత్వతః ।
 అనుకూలఘటాధానశక్తతా స్ఫుటమీరితా ॥ ౧౪ ॥
 అతీధునాభృగోశ్యక్తియుక్తతాయాస్సునిశ్చయాత్ ।
 నయద్యతే యాజ్ఞాపాణాం శ్రావణ్యాస్త్యాగకల్పనమ్ ॥ ౧౫ ॥

కించ—

శ్రావణ్యామితిసుత్క్రితమిథ్యాధ్యయననిష్కృతిః ।
 ప్రారభ్యాపూర్వదివసే సమాప్యచపరేద్యవి ॥ ౧౬ ॥

తత్రాపి తత్సూత్రగతన్వధూతఇతిశబ్దతః ।

ద్వైవికత్వాచ్చపూర్వాష్టే స్యాయ్యే తస్యాస్సమావనమ్ ॥ ౧౭ ॥

ఏకస్య కర్తృత్వోమధ్యే స్వతంత్రస్యాన్యకర్తృణః ।

ప్రపంచం ప్రతిపేదంతి శ్చుతయస్త్వన్నతయోఽపిచ ॥ ౧౮ ॥

అతఃపి ప్రాగ్గీనారణ్యం మిథ్యాభ్యయననిష్కృతిం ।

సమాప్తేన తతఃకార్యముపాక రాపరాహ్లాకే ॥ ౧౯ ॥

ప్రత్యపాదీదమపిచ సువ్యక్తం దశనిర్ణయే ।

ప్రకాశితస్తే తదంశః ఖరవత్సరముద్రితే '॥ ౨౦ ॥

స్వీయప్రబంధేతైరేవ యేధునాప్రత్యవస్థితాః ।

తసాదుపాకృతైఃపశ్చన్నాధునాస్యాత్సమిద్దుతీః ॥ ౨౧ ॥

అమిత

ఆరభ్యాపనయాత్మం ధ్యానమిదాధానముఖ్యం శ్లో ।

నిత్యకర్మణ్యధ్యయనం మంత్రాణాం ప్రత్యహం భవేత్ || ౨౨||

స్వరాదివ్యత్యయా తత్ర ఋగ్యత్వం నియతం తతః ।

ఎటుల్నిదధ్యాన్నవ్యోపి మిథ్యాధీతస్య నిష్క్రమిమ్ ॥ ౨౩ ॥

వాక్యేపి దశనిఃకాయాః కృత్సంకృతానుగతాః

దోషమారెఖితక్షణాం యే భ్యాంజ్యాదిమకల్పయన్ ॥ ౨౪ ॥

తెల్వకన్నాం స్వకేయోక్తా భృంత్యాదేకల్పనం వరం ।

చీమ్యశంతు చితాయేతి జ్ఞేయమేతత్సతాం మతమ్ ॥ ౨౫ ॥

అత్రైతే వికత్తనక్తో కానాం ప్రతిక్తో కాధారయతుముచితాస్పక లైః—

సత్సంప్రదాయ సేవాదీవ్యద్విజ్ఞానవిభవనూత్తమృశా ।

శాస్త్రాంబుధితలవిలసన్నిర్ణయమణయస్సమీక్ష్యసంగ్రహః ॥౧॥

స్థూలదృశ్యం పోష్యే తాత్ జిఘ్కషవశ్యాన్త్రజలధిమావిశ్య ।

శతసరవిలసద్దు స్తరతర్కధరాధరవిభిన్నమూఢానః ॥ ౨ ॥

మానాతిగవాదప్పథూపలమేవైకం జిఘృక్షితభ్రాంత్యా ।

ఉద్ధృత్యస్సుధన్యంమన్యా యదితే భవంతు కా హానిః ॥ ౩ ॥

పరన్న—

అధినైకశాస్త్రనిర్ణయమణివిపణినభం పరీక్షకాగ్ర్యాణాం ।

పురతస్సాన్వద్ధృతమపితే ప్రకాశయేయ్యదా తదా నహసా ॥ ౪ ॥

దుర్వారోత్పాసగురుం సర్వజనీనోపహాసముదయంతం ।

వీక్ష్య మ్మానావనశాననా నితాంతంస్యరెవదుష్ప్రేక్షాః ॥ ౫ ॥

తస్మాత్తాన్యనిబంధాశయానసంవీక్ష్యకశ్చిదపి శాస్త్రే ।

మాజాతునిణేనీమర్బూదితి భగవంతమర్థయంతుబుధాః ॥ ౬ ॥

దుర్ముఖిబాహులశుక్లప్రతిపది కస్తూరిరజ్జనాథార్యః ।

గురువరనిర్మితసవ్యోపాకృతినిగోతివివరణం వ్యదధాల్ ॥ ౭ ॥

కస్య గభీరతమా గురువరసూక్తిః క్వచ మాదృశా వితప్రజ్ఞాః ।

గురువరకరుణైవ పరం వ్యధాత్పలేగృహిమిహోత్తసంభవమ్ ॥ ౮ ॥

కస్తూరీరంగసుధియా సవ్యోపాకర్తనిణయే ।

భావప్రకాశోరచితౌ జీహ్వాత్తస్మదమావహా ॥

శ్రీమతేశ్వీరంగనాథబ్రహ్మతంత్రపరకాలమహాదేశికాయానమః

శ్రీశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాలమహాదేశికాయానమః.

శ్రీహయవదనపరబ్రహ్మణానమః.

శ్రీయైనమః

